

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka

Diplomová práce

ROZDÍLY VE VYJADŘOVÁNÍ MEZI MUŽI A ŽENAMI

DIFFERENCES IN COMMUNICATION BETWEEN MEN AND WOMEN

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Pavla Chejnová, Ph.D.

Autorka diplomové práce:

Markéta Kuželová

Galandova 1244, Praha 6, 163 00

Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Prezenční forma studia

Rok dokončení diplomové práce:

2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Prohlašuji, že odevzdaná elektronická verze diplomové práce je identická s její tištěnou podobou.

V Praze dne 14. června 2012

.....

Markéta Kuželová

Děkuji PhDr. Pavle Chejnové, Ph.D. za ochotné a trpělivé vedení této práce.
Poděkování za podporu patří i rodině.

ANOTACE

Tématem diplomové práce je sledování rozdílů ve vyjadřování mezi muži a ženami. Teoretická část shrnuje informace o komunikaci obecně a nastiňuje rozdíly v komunikaci mezi muži a ženami. Empirická část na základě sledování rozhovorů ověřuje teoretické předpoklady a zkoumá, zda, do jaké míry a v jakých aspektech se liší verbální komunikace mužů a žen s vysokoškolským vzděláním.

V rozhovorech byly sledovány tyto charakteristiky: spisovnost, výrazy, vulgarismy, oslovování, témata, přerušování a role. Zjištěné výsledky přinášejí informaci o relativně specifických rozdílech v řečové komunikaci mezi muži a ženami. Ve sledovaném souboru bylo zjištěno, že muži statisticky významně více používají odborné výrazy, užívají více vulgární výrazy, zatímco ženy volí takové výrazy zcela minimálně. Muži přerušují řeč druhého minimálně, ženy více než z 50 %. Výsledky tak z velké části potvrzují dosud publikovaná zjištění na toto téma.

ANNOTATION

The topic of the thesis is to monitor differences in communication between men and women. The theoretical part summarizes the information about communication in general and outlines the differences in communication between men and women. The empirical part is based on interview. We examine possible differences of verbal communication between men and women with university education. Following characteristics were examined: formality, expressions, vulgar, addressing, topics, and the role in communication and interruptions. The results provide information about relatively specific differences in verbal communication between men and women. It was found that men use significantly more technical terms, use more vulgar words, while women choose such expressions exceptionally. Men do not interrupt the other speaker, women interrupt in more than 50 % cases.. The results confirm previously published findings on this topic.

KLÍČOVÁ SLOVA

gender, pohlaví, mluvený projev, paralingvistika, genderová lingvistika, komunikace

Obsah

1	ÚVOD	8
2	TEORETICKÁ ČÁST	10
2.1	ÚVOD K TEORETICKÉ ČÁSTI	10
2.2	JAZYK A ŘEČ	10
2.2.1	Jazyk	10
2.2.1.1	Stylové rozvrstvení češtiny	11
2.2.2	Spisovné a nespisovné vyjadřování	13
2.2.2.1	Běžně používaný jazyk	14
2.2.3	Mluvený projev	15
2.2.3.1	Styl mluveného projevu	16
2.2.4	Komunikace	17
2.2.4.1	Lidská komunikace (řeč)	17
2.2.4.2	Obsah komunikace	18
2.2.4.3	Typy komunikace	18
2.2.4.4	Vymezení základních pojmů	25
2.2.4.5	Sociální aspekty komunikace	25
2.2.4.6	Obsah komunikace	31
2.2.4.7	Bariéry komunikace	32
2.2.5	Interakce	33
2.2.5.1	Zpětná vazba v komunikaci	33
2.3	GENDEROVÉ ROZDÍLY V KOMUNIKACI	35
2.3.1	Gender	35
2.3.1.1	Analýza genderu	35
2.3.1.2	Genderové stereotypy	36
2.3.1.3	Gender z hlediska evoluční psychologie	38
2.3.1.4	Genderová lingvistika	38
2.3.1.5	Genderové rozdíly ve vyjadřování	40
2.3.1.6	Rozdíly v komunikaci v dětském věku	48
2.3.1.7	Vliv školy a výchovy na gender	49
2.4	ZÁVĚR TEORETICKÉ ČÁSTI	50
3	EMPIRICKÁ ČÁST	51
3.1	ÚVOD	51
3.2	METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA	52
3.2.1	Metody sběru dat a výběrový soubor	52
3.2.2	Použité metody	53

3.2.2.1	Fixace kvalitativních dat	53
3.2.2.2	Zpracování dat a jejich příprava pro analýzu	54
3.2.2.3	Operacionalizace dat pro kvantitativní analýzu	54
3.2.2.4	Kvantitativní analýza	54
3.2.2.5	Poznámka k vizualizaci dat	55
3.2.3	Sledované charakteristiky	55
3.2.3.1	Spisovnost	55
3.2.3.2	Volba výrazu	58
3.2.3.3	Vulgarismy	59
3.2.3.4	Oslovování	60
3.2.3.5	Téma hovoru	61
3.2.3.6	Přerušování	64
3.2.3.7	Role v rozhovoru (úloha jedince v rozhovoru)	65
3.3	VÝSLEDKY	67
3.3.1	Spisovnost	67
3.3.2	Výrazy	68
3.3.3	Vulgarismy	69
3.3.4	Oslovování	70
3.3.5	Téma	72
3.3.6	Přerušování	73
3.3.7	Role	74
4	ZÁVĚR A DISKUSE	76
5	LITERATURA	79
6	SEZNAM TABULEK	83
7	SEZNAM GRAFŮ	84
8	PŘÍLOHY	85

1 ÚVOD

Titul předložené diplomové práce je „Rozdíly ve vyjadřování mezi muži a ženami“. Základním tématem tak je otázka, zda, do jaké míry a v jakých aspektech se liší verbální komunikace mužů a žen. Základním východiskem diplomové práce je v tomto ohledu analyzovat rozdíly v komunikaci mužů a žen, a to na základě pořízených záznamů rozhovorů. Cílem teoretické části je shromáždit odbornou literaturu k této otázce, analyzovat ji, vybrat nejpodstatnější informace k této problematice a shrnout je v teoretické části. V empirické části je pak základním cílem empiricky ověřit teoretické předpoklady a zároveň odpovědět na výzkumnou otázku „zda, do jaké míry a v jakých aspektech se liší verbální komunikace mužů a žen s vysokoškolským vzděláním“.

Uvědomuji si, že se jedná o výrazně interdisciplinární téma, které je možné pojmout z několika pohledů. Na dané otázce se podílejí pravděpodobně biologické, zcela jistě pak sociální i psychologické aspekty. Nicméně samotná podstata verbální komunikace spadá do oblasti jazykovědy. A to je také primární pohled, ze kterého bych chtěla vycházet. Je zcela nesporné, že vzhledem k provázanosti uvedených pohledů nelze jeden zcela izolovat. Zcela přirozeně v teoretické části předkládám problematiku z širšího pohledu.

Eventuální genderové rozdíly ve verbální komunikaci, ale též v jakémkoliv jiném druhu chování, jsou v současné době velmi aktuálním tématem v řadě oborů – psychologie, sociologie, medicína, ale též pedagogika. Vzhledem k tomu, že se jedná o problematiku, která není jednoznačně zodpověditelná, lze nalézt celou řadou názorů, stanovisek i teorií, které často mohou být zcela protichůdné. Základní otázkou v souvislosti s rozdíly v chování mužů a žen není pouze to, zda tyto rozdíly existují, ale především jaký je jejich původ. V této souvislosti lze v odborné literatuře nalézt i zcela extrémní názory.

Na jedné straně zde stojí tzv. strukturální funkcionalisté, kteří vysvětlují základní genderové rozdíly na základě biologické odlišnosti mužů a žen, a to zejména na jejich rozdílné fyzické konstituci a reprodukční úloze. V tomto ohledu se jedná o teorie esenciálního biologického determinismu, které říkají, že rozdíly v chování mužů a žen

jsou dané, stejně tak jako jejich biologické odlišnosti. Na druhé straně stojí paradigma tzv. feministické sociologie, které na rozdíl od strukturálního funkcionalismu uznává v procesu utváření genderové identity i osvojení genderových rolí mužů a žen nejen vliv jejich biologické predispozice, ale akcentuje především význam socializace, neboť gender chápe jako společensky a kulturně utvářenou kategorii. V tomto ohledu pohled na genderově odlišné vzorce chování bude mnohem složitější a bude více akcentovat vliv výchovy, společnosti a kultury (Renzetti, Curran, 2003).

V předkládané diplomové práci ovšem nejde o hledání etiologie genderových rozdílů, ale čistě o zjištění, zda existují specifické genderové rozdíly ve verbální komunikaci.

Tento relativně jednoduše stanovený cíl má ovšem, zvláště v oblasti výchovy a vzdělávání dětí, veliký význam.

Popsání a pochopení genderových rozdílů ve verbální komunikaci může významným způsobem napomoci při chápání vývoje řečových schopností dětí, umožní genderově korektně příp. citlivě adaptovat výukové materiály a didaktické metody.

Jistě určitou námitkou v případě zpracování této diplomové práce může být, že zkoumaným vzorkem nejsou děti. Tento postup byl ovšem volen zcela záměrně. Při hodnocení dětské verbální produkce by bylo nutné zvažovat řadu dalších proměnných souvisejících s psychickým vývojem dítěte. To by bylo bohužel mimo možnosti této diplomové práce i mimo odbornost její autorky. Rozhodnutí realizovat empirickou část na dospělé populaci tak bylo učiněno na základě konzultace s vedoucí diplomové práce, i v souladu se základními metodologickými předpoklady, že pro dokonalé pochopení vývoje je nutné znát cílový stav.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 ÚVOD K TEORETICKÉ ČÁSTI

Teoretická část diplomové práce shrnuje problematiku genderových rozdílů ve verbální komunikaci. Nicméně neanalyzuje se v ní pouze tato problematika, ale podává se přehled základních souvisejících oblastí a vytváří se tak souhrn teoretických předpokladů pro realizaci empirické části.

První oddíl empirické části je věnován problematice a otázkám jazyka, řeči a komunikace obecně. Dále jsou probrány související otázky z oblasti českého jazyka, problematiky mluveného projevu apod. Specifická pozornost je též věnována problematice lidské a sociální komunikace a interakce.

Problematika genderových rozdílů v komunikaci je probrána v samostatné kapitole. Pozornost je věnována genderovým stereotypům a lingvistice, ale diskutovány jsou i otázky genderu podle evoluční psychologie a souvisejících pohledů.

Teoretická část předložené diplomové práce tak shrnuje základní odborné poznatky k řešenému tématu a vytváří poznatkovou základnu pro realizaci empirického výzkumu, který je prezentován v druhé části diplomové práce.

2.2 JAZYK A ŘEČ

2.2.1 Jazyk

Jazyk není jen prostředkem sdělování, ale má vztah také k poznávání, umožňuje vnitřní řeč - myšlení (Nakonečný, 1997). Konkrétní jazyk organizuje zkušenost (myšlení) lidí daného národa, utváří specifický svět. Proto se světy různých kultur s různými jazyky od sebe odlišují. Jazyk je podle lingvistiky systém znaků, které mají svoji formu (mluvené nebo psané slovo) a obsah (význam slova).

Český jazyk má více podob. Zahrnuje spisovný jazyk, obecnou češtinu, nářečí (interdialekty i místní nářečí), slangy, argoty. Spisovná čeština je oficiální, celonárodně uznávanou podobou. Spisovný jazyk se diferencuje a seskupuje podle toho, zda jsou prostředky hovorové, neutrální či knižní. Na rozdíl od nespisovné češtiny není spisovná čeština příliš územně ani sociálně omezená. Územní diferenciace nespisovné češtiny

není tak silná v porovnání s jinými jazyky. Na základě sociální diferenciacie vznikají slangy, profesní mluva a argot. Čeština je národním jazykem nejen Čechů v České republice, ale i Čechů usazených jinde ve světě (Čechová a kol., 1996).

2.2.1.1 Stylové rozvrstvení češtiny

Jednotkou jazykové komunikace je promluva (jazykový projev). Vychází od autora (mluvčího) a směřuje k adresátovi (posluchači). Projevem vyjadřujeme své myšlenky, citění, zaujímáme postoj ke skutečnosti. Jazyk stejný obsah může vyjádřit několika způsoby, protože má k dispozici velké množství jazykových prostředků. Slohová rozmanitost je ale určována také objektivními podmínkami sdělování a individuálními schopnostmi autora (Hubáček a kol., 2002).

Funkce jazyka se neustále vyvíjejí, tak jako se proměňuje a vyvíjí jazyk sám. Vznikají a rozvíjejí se nové styly, dochází ke stylovým proměnám jazykové komunikace. Styl každého projevu je ovlivňován mnoha faktory. Výběr a uspořádání jazykových prostředků je dán cílem a funkcí komunikace (Čechová a kol., 2003).

Styly lze dělit především na individuální a objektivní. Styl individuální užívá slohové rysy, kterými se jednotlivec odlišuje od jiných (styl autorů uměleckých, vědeckých, populárně naučných apod.). Objektivní styly rozlišujeme např. podle funkce nebo podle formy projevu (Hubáček a kol., 2002).

Stylové oblasti tvoří takové skupiny projevů, které mají podobné nebo stejné charakteristické rysy. Výrazné jsou ty, které zahrnují projevy s protikladnými slohotvornými činiteli, např.:

- *podle formy*: oblast projevů mluvených a psaných
- *podle situace a prostředí*: oblast projevů soukromých a veřejných
- *podle stupně společenské závažnosti*: oblast projevů oficiálních, polooficiálních neoficiálních
- *podle připravenosti*: oblast projevů připravených a nepřipravených
- *podle kontaktu*: oblast projevů s kontaktem přímým a oblast projevů s kontaktem nepřímým
- *podle podílu mluvčích*: oblast projevů monologických a dialogických

Uvnitř jednotlivých stylových oblastí je pak možné další dělení. Podle funkce je dělíme na tyto základní **funkční styly**:

- *prostěsdělovací* (běžně dorozumivací, hovorový), užívaný v neoficiálním a neveřejném styku při sdělování každodenních skutečností; řadí se k němu styl konverzační
- *odborný*, který se dělí na *vědecký*, *praktický odborný* a *popularizační*; dále sem patří i styl administrativní, úřední a jednací
- *publicistický*, tj. styl novin a jiných hromadných sdělovacích prostředků, včetně rozhlasu a televize; zde se realizují projevy informační s prvky přesvědčovacími
- *umělecký*, jehož projevy mají funkci esteticky sdělnou, zahrnující styl projevů básnických, prozaistických (beletristických) i dramatických

Hranice mezi jednotlivými stylovými oblastmi nemusí být vždy stejně ostrá (Hubáček a kol., 2002).

Oblast prostého sdělování není omezena na spisovné prostředky. Projevy spontánní, bezprestižní a důvěrné užívají obecnou češtinu, interdialekt a dialekt (Čechová a kol., 1996).

2.2.1.1.1 Styl prostěsdělovací

Funkční styl hovorový je styl projevů realizujících běžný dorozumivací styk. Zahrnuje projevy každodenní komunikace rodinné, mezi přáteli, známými, na pracovišti, v zájmových prostředích, při besedách apod. Forma projevů je převážně mluvená, často dialogizovaná, s přímým kontaktem s posluchači. Objevuje se častá emocionalita a expresivita, malý stupeň připravenosti, výrazný rys spontánnosti. V projevech se používají různé tvary národního jazyka, nejčastěji hovorová čeština, nářečí, interdialekt, nebo tzv. městská mluva (Hubáček a kol., 2002).

Obsah mluveného projevu je složen z různých motivů, často chaoticky, vyjádření nemusí být ani dokončeno. Někdy se motivy vyjadřují opakovaně a jsou doplněny dalšími souvislostmi a vedlejšími motivy. Text je často členěn pouze na repliky, tj. souvisí se střídáním mluvčích, jsou-li oba partneři aktivní. Z hlediska syntaktické výstavby bývá komunikát jednodušší: to, že komunikát je nepřipravený a mluvený, vede k tomu, že hranice výpovědních celků není zcela jasně intonačně vymezena a u některých mluvčích je pak obtížné sledovat hranice výpovědí. Pro členění výpovědi je

důležitá zvuková stavba řeči, především intonace a dynamika. Nesou též výrazné signály emocionality. Výpověď bývá často přerývaná, větné členy vytčené nebo dodatkově připojené, běžná je elipsa, dochází ke kontaminaci vazeb, anakolutům (Čechová a kol., 2003).

Lexikální stavba je charakterizovaná vrstvou tzv. kolokvialismů, hovorových slov a frazémů. Jde o výrazy vzniklé mimo spisovný jazyk, které do něj postupně pronikly, nebo o výrazy, které ze spisovného jazyka vystupují. Prostěsdělovací styl je typický vysokou tolerancí k výrazům za hranicemi spisovného jazyka, především ke slovům profesním, v konkrétních textech i ke slovům ze slangů a z dialektů. Naopak se v těchto projevech neužívají knižní výrazy. Tolerantnost k nespisovným výrazovým prostředkům se projevuje nejvíce v oblasti hláskosloví a tvarosloví (Čechová a kol., 2003).

V rámci spisovného jazyka se v těchto projevech uplatňují výrazové prostředky hovorové, které tvoří tzv. hovorovou vrstvu. Jde o příznak dynamický a dobově se rychle měnící. Také slangové a profesní prvky se nezřídka uplatňují jako varianty k běžným výrazům spisovným. Profesní a slangové prvky jsou odvozené od zájmového nebo pracovního prostředí (Čechová a kol., 2003).

Ve volbě výrazových prostředků se odráží i sociální prostředí, vytváří se vlastní varianta prostěsdělovací.

2.2.2 Spisovné a nespisovné vyjadřování

Mezi formy **spisovné** patří spisovný jazyk se svou mluvenou podobou, jež je označována termínem *hovorová čeština*, k formám **nespisovným** potom řadíme *obecnou češtinu*, interdialekty a regionální dialekty. Spisovný jazyk slouží oficiální komunikaci ve společnosti. Setkáváme se s ním především v oblasti kultivovaného vyjadřování a stylové oblasti odborné, administrativní, v psané publicistice a podobně (Minářová, 2009). Jádrem spisovného jazyka tvoří prostředky stylově neutrální, které je možno použít v jakémkoli typu textu. V umělecké literatuře, projevech odborných či slavnostních nalezneme prostředky knižní, v mluvené češtině pak prostředky hovorové. Do spisovného jazyka patří i prostředky expresivní, které se vyskytují v projevech citově příznakových (Nebeská, 2002).

Hovorová čeština je mluvená forma spisovné češtiny. Od psané formy se liší například tím, že zahrnuje též jazykové prostředky bližší nespisovné (obecné) češtině, které postupně začínají být vnímány jako spisovné. Pro obecnou češtinu jsou typické specifické koncovky – hezký počasí (místo hezké), mluvenej proslov (místo mluvený) apod. Často se také přidává hláska „v“ před samohlásku „o“ na začátku slova - vokurka (okurka), vo to jde (o to jde).

Nespisovný mluvený projev je zcela přirozenou součástí každého živého jazyka. **Nespisovná** čeština se používá v konverzaci s přáteli či v uzavřené společnosti, nehodí se však pro komunikaci ve formálním prostředí, pro oficiální projevy a veřejné výstupy.

V mluveném projevu se také mohou vyskytovat **vulgarismy** – sprostá slova. Vyjadřují negativní a silně emotivní postoj k věci či člověku, vůči nimž jsou směřována. Používání sprostých slov v psaném i mluveném projevu je většinou společností považováno za nevhodné. Vulgarismy mohou pocházet z cizího jazyka. Jedním z dalších zdrojů sprostých slov je změna významu. Sprostá slova se používají jako nadávka nebo jako prostředek k uvolnění vnitřního napětí. V českém jazyce se sprostá slova téměř výhradně týkají tabuizovaných témat (sexuální chování, vyměšování).

2.2.2.1 Běžně používaný jazyk

Z hlediska užitých jazykových prostředků mají mluvené projevy své zvláštnosti, ke kterým patří časté eliptické vyjadřování v oblasti slovní, větné i textové výstavby. Dokresluje je gesta a mimika autora a jiné mimojazykové (extralingvální, neverbální) prostředky doprovázející řeč. Významné jsou i paralingvální prostředky jako intonace projevu, jeho členění a užívání pauz, síla hlasu, tempo řeči. Zesílení hlasu může znamenat, že jde o důležitou informaci, dlouhé pauzy mohou zdůrazňovat autorovu váhavost. Mluvený projev bývá citově zabarven, směřuje přímo k posluchači, reaguje na jeho chování (Čechová a kol., 1996).

Dalšími znaky mluveného projevu jsou poměrná volnost a menší přesnost ve výběru jazykových prostředků. Typické pro běžně mluvený jazyk je nefunkční opakování stejných slov spojených s nefunkčními pauzami. Častým jevem je opakování zájmen a zájmených příslovcí, užívání počátkových a výplňkových slov. Všechny tyto jevy jsou výrazem formulačních potíží mluvčího, pomáhají mu zaplnit prostor váhání,

vzpomínání, hledání výrazu. Tyto jevy jsou charakteristickými indikátory právě spontánní mluvnosti a zároveň indikátory produkce řeči.

Pro mluvčího je základem postupné sdělování obsahů vědomí. Mohou být strukturovány do kratších či delších jednotek. Věta jako taková není jako primární jednotka ve sdělování úplně vyhovující. Syntaktická pravidla strukturace řeči se nedodržují, jsou narušována působením psychologických faktorů - momentální stavy a pocity mluvčího, jeho osobní vlastnosti, vyjadřovací schopnosti, komunikační zkušenosti, prostředí, v dialogické komunikaci působí komplikované interakční vztahy partnerů (Müllerová, 1994).

2.2.3 Mluvený projev

Mluvenému projevu se učíme od útlého dětství. Přijímáme mluvní vzor svých rodičů a ostatních blízkých. Tento vzor není obvykle spisovný, v rodině mluvíme obecnou češtinou dle krajů se stopami nářečí. Přejímáme od svých vzorů jednotlivá slova nebo slovní tvary, výslovnost hlásek a hláskových skupin, přízvukování, intonaci. Vzhledem k tomu, že jde o soukromou komunikaci, kdy je hlavní potřebou se dorozumět, jsou nároky na kultivovanost projevu malé. Navíc i typy komunikačních situací jsou omezeny a dítě ani nemá dostatek zkušeností, aby formulovalo složitější a obsahově náročnější projev. Na počátku školní docházky je u dítěte mluvený projev zautomatizovaný. Ve škole postupně dochází ke kultivovanosti jednoduchého a nespisovného mluveného projevu. Jednoduché mechanismy řeči je nutno upravit a přesvědčit děti o tom, že na veřejnosti se mluví jinak než v soukromí.

Průměrně za sekundu vyslovíme 4 slabiky, tj. 240 slabik za minutu (tyto údaje jsou orientační) (Krčmová, 1999). To, co jsme jednou vyslovili, nemůžeme vzít zpět, proto dodatečné opravy jsou sice možné, ale málo efektivní. Hodnotíme-li projev v průběhu jeho produkce nebo vracíme-li se k záznamu a hodnotíme celek, je velmi obtížné jednotlivé prvky vybírat.

Mluvený projev umožňuje plně využít jak specifické zvukové prostředky, jako je intonace, důraz, zabarvení hlasu, tempo řeči, rytmus, pauzy, tak i prostředky mimojazykové, do kterých patří gesta a mimika. Mluvčí může hovořit spisovnou češtinou a její podobou hovorovou, interdialektem nebo místním dialektem (Brabcová, Vitvar, 1978).

Na komunikanty má vliv také aktuální situace. Ta způsobí, že promluva může být neúplná, a pokud je odtržena od situace, za které byla pronesena, její význam nemusí být vždy jednoznačný (příklad *Dejte mi pokoj.*). Promluvy mohou být vázané a nevázané jak ve vztahu k situaci, tak i ve vztazích mezi sebou, kontextově. Část sdělení vyplývající už z kontextu se vypouští. Tento jev se nazývá eliptičnost (Čechová a kol., 2003).

Volba mezi útvary jazyka je ovlivněna společenskou ambicí mluvčího, mírou emocionality a expresivity, způsobem realizace komunikátu, tématem a vztahem mezi partnery (Čechová a kol., 2003).

2.2.3.1 Styl mluveného projevu

Mluvený projev se dělí na:

- ❖ **přímý** (kontakt s adresátem) x **nepřímý** (v rozhlase, televizi),
- ❖ primárně mluvený (v běžné komunikaci, v přímém kontaktu s mluvčím) x sekundárně mluvený (proslov, přednáška),
- ❖ nepřipravený x úplně nebo částečně připravený.

Mluvený projev se vyskytuje v projevech: prostěsdělovacích, odborných, publicistických, uměleckých.

Na mluveném projevu hodnotíme, zda-li obsahuje spisovné hovorové prostředky, prvky nespisovných útvarů – běžně mluvený jazyk, zda-li se vyskytuje jazyková neúplnost (elipsy), jestli je výběr slov uvědomělý, stavby vět promyšlené, zda-li obsahuje věty jednoduché a nesložitá souvětí. Dále sledujeme opakování výrazů, myšlenek, citového zabarvení, odbočování od hlavního tématu, vysvětlování a vsouvání informací.

Kromě volby výrazů sledujeme tzv. **parajazykové** a **mimojazykové** prostředky.

Z **parajazykových** prostředků hodnotíme zvláště zvukové: důraz, intonace, frázování, pauzy, tempo řeči, rytmus.

Z **mimojazykových** prostředků hodnotíme: posunky, gesta, mimiku obličeje, postoj mluvčího.

Tyto prostředky budou probrány dále v kapitole Komunikace.

V mluveném projevu můžeme např. hodnotit:

POPIS KRITÉRIA	PROJEV
Verbální projev	Užití tvarů slov, užití spisovných, hovorových tvarů
Neverbální projev	Postoj a držení těla, gestikulace, oční kontakt, pohyb, využití prostoru
Paralingvistika	Hlasitost, tempo, práce s melodií řeči, pauzami, zřetelná výslovnost, plynulost
Spisovnost	Spisovná výslovnost, spisovné tvary slov, spisovná slovní zásoba, parazitní slova
Obsah projevu	Schopnost podpořit tvrzení fakty, příklady, logickou úvahou

2.2.4 Komunikace

Slovo komunikace je latinského původu. V latině *communicare* znamená *communem reddere* – učinit společným. Psychologicky řečeno: zbavit něco subjektivity, výlučné vázanosti na psychiku toho, kdo s druhým to své sdílí (Mareš, Křivohlavý, 1995).

V obecném významu je komunikace chápána v různé šíři od jakéhokoliv sdělování v různých oblastech mezi živými i neživými útvary či organismy až po sociální komunikaci v užším slova smyslu. Komunikace je definována jako proces, kdy původce komunikace (komunikátor) zakódovává informaci do podoby zprávy, ta prochází komunikačním kanálem (podléhá změnám, šumům), je komunikantem (příjemcem) přijata, dekodována (včetně zkreslení) a interpretována (subjektivně) (Geist, 1992).

2.2.4.1 Lidská komunikace (řeč)

Pod řečí v širším významu rozumíme nejen mluvená i psaná slova, ale i gesta a jiné způsoby chování. Lidská řeč v užším významu, kdy signály mají slovní povahu, je pak označována jako jazyk.

Komunikaci můžeme definovat jako výměnu informací nebo jako proudění informací z jednoho bodu k druhému bodu, přenos nebo vytváření znalostí, sdělování, vyměňování významů (Geist, 1992), představ, idejí, nálad, pocitů a postojů (Mareš, Křivohlavý, 1995).

2.2.4.2 Obsah komunikace

Komunikace má tedy funkci informativní, ale nejen tu. Sdělujeme si také emoce (verbálními, ale především neverbálními prostředky). Do obsahu sdělení (komuniké) bývá vložena nějaká intence (přesvědčit, získat přátelství, pomoc) a sebe prezentace (prezentovat se jako spolehlivá, atraktivní osoba, osoba, která trpí aj.), postoje vůči druhému (náklonnost, averze, akceptace), postoje vůči obsahu sdělení (souhlas, nesouhlas).

V komunikaci se projevuje sebepojetí spolujednajících lidí (navzájem si sdělují, kdo jsem já, za koho považuji tebe, jaký bych byl rád). Verbálně i neverbálně nastavujeme pravidla další komunikace (sociální intimitu, délku komunikace aj.).

Ve vzájemné komunikaci se uplatňují zpětné vazby: člověk vnímá, že ten druhý ho nechápe, že vzbudil rozpaky nebo zlost apod., komunikace vyvolá reakce, změny.

2.2.4.3 Typy komunikace

Komunikaci lze posuzovat podle subjektů, které se jí účastní. Rozlišujeme komunikaci intrapersonální (vnitřní), interpersonální (mezi dvěma a více partnery), hromadnou (mezi příjemcem a masmédií) (Nakonečný, 1997). Podle užitých prostředků komunikace u lidí rozlišujeme komunikaci (řeč) verbální a neverbální (Nakonečný, 1998).

Čechová a kol. (1996) dělí komunikaci podle povahy na verbální, verbálně-neverbální a neverbální. Verbální komunikace je uskutečňována pomocí jazykového materiálu formou mluvenou nebo psanou. Uplatňují se zde paralingvální prostředky (barva hlasu, jeho síla, melodie, rytmus a tempo řeči, přízvuk, vkládání pauz).

Při verbálně-neverbální komunikaci se kombinují prostředky verbální a paralingvální s prostředky nonverbálními. Sem patří proxemika (míra vzdálenosti mezi komunikanty), haptika (dotyk, fyzický kontakt), posturika (poloha a konfigurace těla) a kinezika (pohyby komunikantů, gesta, mimika).

Typy komunikace (*Mareš, Křivohlavý, 1995*)

- přímá – kdy spolu lidé hovoří tváří v tvář („face to face“)
- nepřímá – kdy je informace přenášena a zprostředkována komunikační technikou
- jednostranná a dvoustranná – je založena na přijímání rolí, tj, na rolích řečníka a posluchače (jde o monolog a dialog)
- se zpětnou vazbou a bez zpětné vazby – rozlišení je založeno na tom, zda komunikátor má možnost přijímat reakce auditora (např. řečník v televizi tuto možnost nemá)
- částečná a hromadná – je dána počtem účastníků (např. předvolební mítink)
- masová – je zvláštním druhem hromadné komunikace, je to nepřímá jednosměrná komunikace bez zpětné vazby (např. televizní nebo rozhlasové vysílání)

2.2.4.3.1 Verbální komunikace

Verbální komunikace u lidí užívá znaků, které jsou nositeli informace nebo významu (lingvistické prostředky, které sdělují souhlas, přijetí, odmítnutí, hněv, zdravení, loučení aj.).

Sdělené verbální informace mohou doprovázet a naznačovat jejich význam také tzv. „verbální metakomunikační klíče“, jako jsou například výrazy „snad“, „prý“, „určitě“ (Mareš, 1995).

Jazyk plní základní komunikační funkci. Komunikace je výměna informací pomocí verbálních prostředků – řeči. K verbální komunikaci dochází za nějaké komunikační situace. Komunikační událost obsahuje záměr a cíl. K dosažení záměru si autor vytváří komunikační strategii, ve které užívá osvojených komunikačních modelů a vzorců (Čechová, 1998).

Verbální komunikace v sobě zahrnuje jak zvukovou, tak i písemnou, popř. jinou grafickou podobu řeči. Řeč je nejsrozumitelnějším prostředkem komunikace, neboť při přenosu informací prostřednictvím řeči se nejméně ztrácí smysl sdělení, může být prezentováno jasné vyjádření obsahu i vztahu.

Prostředky, které doprovázejí a postihují formální stránku řeči, se nazývají **paralingvistické**. Jsou to ty, které se tzv. při písemném přepisu mluvené řeči ztrácejí. Jsou modulovány hlasem.

Paralingvistické prostředky

V komunikaci můžeme rozlišit obsahovou a formální stránku. Obsahová stránka vyjadřuje, na jaké téma je dialog veden. Formální stránka pak, jakým způsobem je sdělení řečeno. Otázkou způsobu sdělení se zabývá paralingvistika. Dle Mareše a Křivohlavého se paralingvistika „zabývá tím, co se při písemném přepisu z mluvené řeči ztrácí.“ (Mareš, Křivohlavý, 1995). Zabývá se tedy zvukovou stránkou verbální komunikace, která slouží ke zprostředkovávání emocí a k pozměnění významu sdělení.

Mezi paralingvistické prostředky patří (Mareš, Křivohlavý, 1995):

- **Intenzita hlasového projevu** – sleduje se hlasitost mluveného projevu a to, jak se během projevu intenzita hlasu mění.
- **Tónová výška hlasu** – jedná se o „výšku“ hlasu a o změny výšky hlasu v průběhu projevu.
- **Barva hlasu** – je ovlivněna situací, prostředím, ve kterém se řečník nachází, vyjadřuje také jeho momentální emocionální stav.
- **Délka projevu** – sleduje se, jak dlouho mluví ten, který dostal slovo, u více účastníků se sleduje, jak dlouho hovoří každý z nich.
- **Rychlost projevu (tempo)** – sleduje se rychlost řeči a to, jak se mění tempo v průběhu projevu, a nebo v závislosti na určité situaci, tématu.
- **Přestávky v řeči** – sleduje se, kde a kdy se dělají v řeči pauzy, jak se řeč člení, frázuje a dále sleduje funkčnost pauz v řeči.
- **Akustická náplň přestávek** – v přestávce typu pauzy může být úplné ticho, ale můžeme tam zaslechnout i nesrozumitelné zvuky.
- **Přesnost projevu** – v projevu se může vyskytovat řada chyb ve výslovnosti, při volbě slov, v syntaxi, mluvčí se může přeréknout, zakoktat apod. Jazykový projev učitele by měl být pro žáky vzorem.
- **Způsob předávání slova** – měl by probíhat v souladu s komunikačními pravidly.

Monolog, dialog

Podle účasti komunikantů se projevy dělí na monologické a dialogické. Pokud je jazykově aktivní pouze jedna strana, jedná se o monolog, pokud v komunikaci dochází ke střídání rolí mluvčího a adresáta, jedná se o dialog (Kořenský, 1992). Každý dialog se může přechodně změnit v monolog jednoho či druhého partnera.

Monolog

Monolog představuje jednosměrnou komunikaci, kdy jazykově aktivní je pouze jedna strana. Monologický projev je nepřetržitý, tematicky jednotnější než dialog. I monolog mívá adresáta, který však aktivně nereaguje na projev mluvčího, třebaže je adresát přítomen a může být duševně značně aktivní, ovšem pouze jako příjemce, nikoli jako mluvčí. Jindy adresát není přítomen, jde o mluvu pro sebe nebo o tzv. vnitřní monolog. Monolog se často užívá ve vypravování, v popise, úvaze, výkladu. Střídání monologu s dialogem je příznačné např. pro některé formy publicistické (Čechová a kol., 1996).

U mluvených monologických projevů je důležitá připravenost. Mluvčí má předem promyšleno, co a jak bude v dané situaci říkat. Roli hrají také znalosti mluvčího o tématu, to, zda je mu blízké, či vzdálené, příjemné, či nepříjemné (Müllerová, 1994).

Dialog

Dialog je nejčastější formou mluvené komunikace. Je to komunikace dvou nebo vícesměrná, při níž jsou aktivní obě, popř. všechny zúčastněné strany. Z toho vyplývají i základní vlastnosti dialogu: spontánnost (nepřipravenost), témata se vyvíjejí, mění, dochází k tematickým posunům, popř. každý účastník má své vlastní téma, dialog bývá zakotvený situačně i kontextově (Čechová a kol., 1996).

Účastníci dialogu se střídají v rolích mluvčího a posluchače, zastávají střídavě aktivní a pasivní komunikační roli. Účastník v momentální roli posluchače je sice pasivní, ale musí se soustředit, aby pochopil to, co se snaží sdělit mluvčí, a připravil na ně svou reakci.

Přesnou hranici mezi dialogem a monologem ovšem nelze jednoznačně určit. Může docházet k dialogizaci monologu, to znamená, že mluvčí oslovuje posluchače a ti reagují například smíchem. Jindy může docházet k monologizaci dialogu, kdy

dominantní účastník dialogu setrvává v roli mluvčího a komunikace není vyvážená z hlediska střídání partnerů.

Často je dialog založen na otázkách a odpovědích. Otázka je podnět a odpověď reakce. Někdy otázka vyvolá druhou otázku. V otázkách a odpovědích se mohou komunikanti střídát, nebo jde o jednosměrnou, nesouměrnou komunikaci, při níž se jeden ptá a jiný jen odpovídá (Čechová a kol., 1996).

Na výstavbě dialogu mají podíl také parajazykové prostředky jako jsou intonace, tempo řeči, hlasitost, pauza atd., tak také prostředky neverbální, jako jsou pohledy, gesta, pohyby, smích atd.

Dialog je také ovlivňován podmínkami, ve kterých se realizuje. Protože mívají komunikanti některé společné zkušenosti a znalosti, umožňuje jim to některé skutečnosti přímo nepojmenovávat, ale pouze je naznačit pomocí zájmen a zájmenných příslovcí, nebo je dokonce vypustit. Tak dochází k vyjadřování úspornému, ekonomickému až eliptickému (Čechová a kol., 1996).

Můžeme se však setkat i s opačnou tendencí v dialogu, a to s tendencí k nadbytečnosti. Mluvčí uvádí více informací, než je potřeba, a vyjadřuje i svá stanoviska k nim. Může k tomu mít různé důvody, např. chce něco zdůraznit nebo má obavu, že mu partner nerozuměl, tedy informaci zopakuje a ještě ji rozšíří. Často výrazy opakuje a objevují se i nezámyslně produkované neartikulované zvuky (Čechová a kol., 1996).

Dialog se uplatňuje i ve vypravování ve slovesném díle. Základní způsob vyjadřování tvoří v dramatu, v epice vedle pásma vypravěče vystupuje dialog ve formě přímé řeči (Čechová a kol., 1996).

Dialog může být významným výchovným činitelem. Účastníci dialogu si osvojují i společenské vystupování. Dialog podporuje soustředění na proces myšlení a posiluje volní vlastnosti, tříbí intelekt. Vhodně vedený dialog usměrňuje, ovlivňuje názory a postoje partnerů v komunikaci. Může být vhodnou formou výuky ve vyučování, protože klade větší nároky na mluvní pohotovost mluvčího než monolog (Čechová, Styblík, 1998).

Rozborem dialogu v češtině se zabýval Jan Mukařovský. Ve své práci *Dialog a monolog* (1940) rozebírá jednotlivé stránky dialogu, které se podle něj projevují v každém dialogu:

- *Dialog osobní* - vztah mezi oběma účastníky dialogu navzájem; vztah ty a já – dialogická replika je vždy někomu adresována
- *Dialog situační* - vztah mezi účastníky dialogu na jedné straně a situace, která účastníky momentálně obklopuje na straně druhé
- *Dialog konverzační* - střídání více kontextů v průběhu dialogu – vnáší do dialogu zajímavost, různost, protikladnost

Teorií dialogu se také zabývala Müllerová (1991), která studovala konfliktnost v průběhu dialogu. Zdrojem konfliktnosti bývají sociální a psychologické faktory, které se v dialogu uplatňují. Hladina konfliktnosti při vedení dialogu je proměnlivá, střídavě klesá a stoupá.

Základní mechanismus dialogu tedy spočívá v reakci, kde partner působí jako stimul, probouzí ihned v posluchači odpověď, která je vypracovaná na základě předcházející repliky.

Dialog slouží k přizpůsobování, a to buď přímo, že se například proměňují v činnost společné plány, anebo nepřímo svou poznávací funkcí, protože myšlenky a pocity mluvčího, které vnímá posluchač, prohlubují jeho poznání a nakonec působí kladně či záporně na jeho jednání. Ústředními tématy dialogu jsou různá témata závislé na věku partnerů a spolupráce může také záležet v jednostranném přínosu jednoho z partnerů.

2.2.4.3.2 Neverbální komunikace

Nonverbální komunikace je mimoslovní komunikace. Nejde pouze o mimickou stránku řeči, ale o celý komplex mimoslovních signálů – tedy řeč těla. Podle antropologa Alberta Mehrabiana před více jak padesáti lety zveřejnil studii *Řeč těla*, která ukazuje, že pouze 7 % informací, které získáváme z dialogu, je poskytnuto slovy. Z tónu a barvy hlasu získáváme 38 % a 55 % z řeči lidského těla. Nicméně tato fakta odrážela především vzájemné vnímání sympatií.

Prostředky neverbální komunikace jsou velmi široké. Interpretací zmíněných neverbálních signálů se zabývá psychologie výrazu (Nakonečný, 1997). K prostředkům neverbální komunikace patří také pachy, barvy, oblečení, obrazy, jednání, chování,

situační kontext (oslovení „ty rošťáku“ může mít různý význam). Tyto prostředky buď obsah verbálního sdělení mohou podtrhnout, popřít nebo posunout jeho význam.

Souhrn neverbálních projevů doprovázejících komunikaci bývá někdy označován jako "metakomunikace".

Neverbální komunikaci můžeme rozdělit na (Mareš, Krivohlavý, 1995):

- **Sdělování výrazem obličeje** (mimika, pantomimika) - jde např. o gesta tradovaná kulturou (zdvořilostní úsměv), o tzv. instrumentální pohyb (při kýčání, zívání), nejčastěji však jde o sdělování emocí (citů, pocitů, nálad, afektů).
- **Sdělování pohledy** – řeč očí, je jedním z nejdůležitějších komunikačních kanálů, kam lze zařadit zaměření pohledu, délku pohledu, úhel pootevření víček, sdělování tvarem obočí, četností pohledů, frekvencí mrkacích pohybů aj.
- **Sdělování pohyby** – rozsah pohybů souvisí s intenzitou emocionálního prožívání určité situace. Z obličeje poznáme, o jaký druh emocí jde, z pohybu poznáme intenzitu prožitku. Řadíme sem především pohyby hlavy a krku (souhlas – nesouhlas, strnulé, nehybné držení hlavy – vzdor).
- **Sdělování fyzickými postoji** (posturologie) - poloha těla, rukou, nohou může lidem sdělit, zda je jeho postoj přátelský či nepřátelský, zda s nimi chce dál jednat či nikoli.
- **Sdělování gesty** – gesta doprovázejí verbální projev, váží se k němu a zdůrazňují ho. Jsou vázány na určitou kulturu (vyjádření souhlasu a nesouhlasu pomocí gesta u nás a v Bulharsku nebo v Řecku se liší). V pedagogické komunikaci mohou gesta nahradit i slovní projev, např. „sedněte si“, „vstaňte“.
- **Sdělování dotykem** – význam tohoto způsobu sdělování spočívá v mimořádné citlivosti kožního smyslu. Jde o hmatový kontakt s jiným člověkem. Dotykem lze povzbuzovat, kárat, chválit i trestat.
- **Sdělování vzájemným přiblížením či oddálením** (proxemika) – vychází ze skutečnosti, že komunikující osoby se vždy zastaví v určité vzdálenosti od sebe.

Vzdálenost fyzická velmi úzce koreluje se vzdáleností psychickou. Vzdálenost závisí na dalších charakteristikách, např. komunikuje-li spolu muž a žena, žena a žena, podřízený s nadřízeným, přátelé, cizí lidé, učitel – žák apod.

- **Sdělování úpravou zevnějšku** – způsob oblečení, úprava vlasů může napovědět mnohé o osobnosti komunikujícího.

Má-li být celkově naše komunikace úspěšná, hodně záleží na tom, jak posluchač vnímá hovořícího a jak hovořící vnímá posluchače, tj. jaká je úroveň a míra jeho percepce (jak jeden člověk vnímá druhého, jak je schopen dešifrovat nejen jeho slovní projev, ale i neverbální projevy).

2.2.4.4 Vymezení základních pojmů

Sociální interakce – vzájemné aktivní působení, ovlivňování jedinců, skupin a prostředí; jeden subjekt vyvolává svým jednáním změnu v jednání druhého subjektu (Hartl, 1994).

Sociální komunikace – v užším pojetí – sdělování, tj. výměna informací. V širším pojetí to znamená, že si lidé při společné činnosti vyměňují také představy, ideje, nálady, pocity, postoje apod. To všechno můžeme chápat jako informaci (Mareš, Křivohlavý, 1995).

Pedagogická interakce – vzájemné působení dvou nebo více subjektů v průběhu výchovně vzdělávacího procesu (Mareš, Křivohlavý, 1995).

Pedagogická komunikace – vzájemná výměna informací mezi účastníky výchovně vzdělávacího procesu, která slouží výchovným cílům (Gavora, 1988).

2.2.4.5 Sociální aspekty komunikace

Pojmem sociální komunikace rozumíme sdělování mezi lidmi. V užším pojetí je sociální komunikace chápána jako sdělování, tj. výměna informací. V širším pojetí sociální komunikace zahrnuje představy, ideje, nálady, pocity, postoje apod. Lidé si v sociální komunikaci nesdělují jen holé zprávy, ale také určité náznaky toho, jak má příjemce zprávu pochopit. V sociální komunikaci je tedy důležité si uvědomit, jak vlastně chápat význam toho, co bylo řečeno - jednak z hlediska mluvčího a jednak

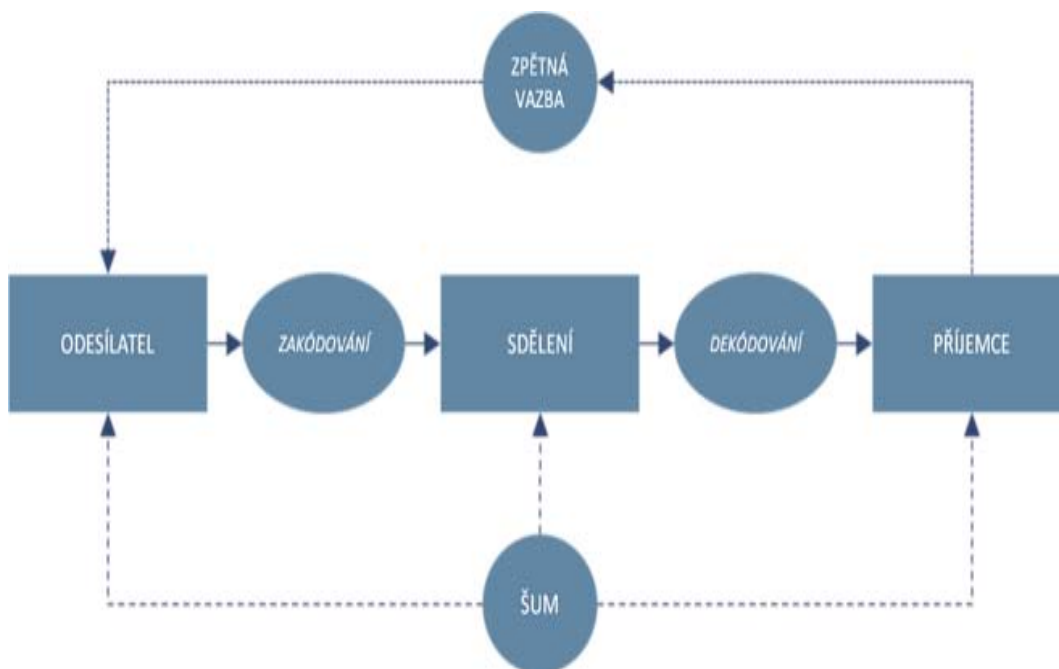
z hlediska posluchače, který si vyslovený text může vyložit jinak. Informaci o tom, jak chápat různé zprávy, se říká metakomunikační klíče. Předpona meta- naznačuje, že se jedná o něco, co stojí mimo vlastní komunikaci. Tyto metakomunikační klíče si většinou sdělujeme výrazy jako určitě, snad, prý atd. Častější je ale tlumočení mimoslovní formou, například úsměv, významný pohled, posunek, gesto, ironický tón v řeči atd.

V sociální komunikaci se neprojevují jen postoje osob k sobě navzájem. Komunikující osoba také předkládá druhým lidem svou vlastní představu o sobě samé. Posluchač má své představy o daném tématu hovoru, které následně konfrontuje se slyšeným. V sociální komunikaci je zde také naznačován vztah k lidem, posluchačům.

Můžeme se také setkat s úseky, kdy se v podstatě nic závažného a obsahově nového neříká a i přesto rozhovor pokračuje a komunikace se nepřerušuje. Z hlediska předávání informací jde sice o hluchá místa, ve volné sociální komunikaci však mívají tyto momenty význam, neboť pomáhají udržet mezilidský kontakt (Mareš, Křivohlavý, 1995).

Základní model sociální komunikace (Shannon-Weaverův model):

- Odesílatel formuluje (zakóduje) myšlenku
- Myšlenka nabývá podoby sdělení (mluveného, psaného, neverbálního, grafického...)
- Příjemce dekoduje sdělení a pochopí ho
- Příjemce poskytne odesílateli zpětnou vazbu
- Odesílatel i příjemce jsou vystaveni šumu, který sdělení ruší, dochází ke ztrátě některých informací

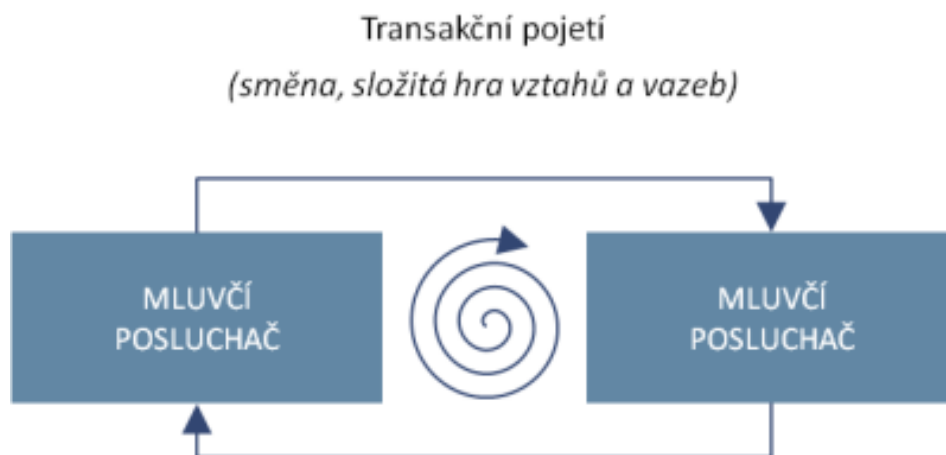
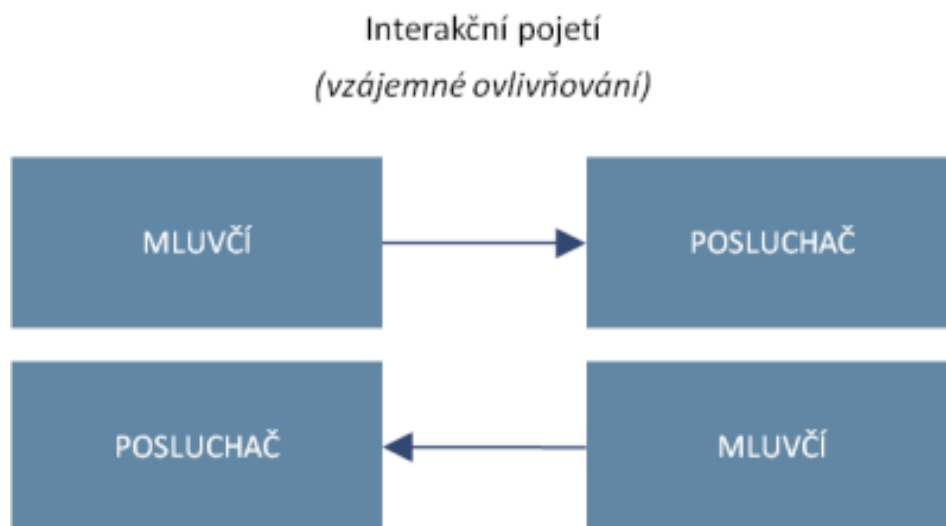
Můžeme rozlišovat **šest fází komunikace** (Kohoutek, 2009):

1. *ideová geneze* - tj. vznik, zrod nápadu, myšlenky, obsah mysli komunikátora;
2. *zakódování* - vyjádření myšlenky v symbolech, slovech, znacích, pohybech;
3. *přenos* - pohyb symbolů od vysílajícího k příjemci, vedení vysílacího obsahu;
4. *příjem* - okamžik, kdy symboly dojdou k příjemci;
5. *dekódování* - proces příjemcova výkladu, interpretace přijatých symbolů;
6. *akce* - chování, činnost příjemce vyvolaná přijatou zprávou, využití informace.

Existuje řada **modelů** sociální komunikace. Mezi základní dva můžeme řadit interakční pojetí a transakční pojetí (podle Kohoutek, 2009).

- **Interakční pojetí** chápe komunikaci jako střídavou výměnu informací - každý z účastníků je chvíli mluvčím, chvíli posluchačem. Vzájemně se ovlivňují, komunikace je ovšem poměrně uspořádaná.
- **Transakční pojetí** chápe komunikaci složitěji, oba účastníci jsou zároveň mluvčími i příjemci. Komunikace se často odehrává tak, že oba mluví „*přes sebe*“. Nové sdělení na jedné straně vyvolává nové sdělení a reakci na druhé

straně. A tak dokola obsah komunikace bohatne a rozšiřuje se (symbolicky naznačeno spirálou).

Dle toho, s kým komunikujeme, pak můžeme definovat typy komunikace:

- kruhová (komunikace v rámci nejbližšího okolí)
- řetězová (komunikace s lidmi, kteří jsou nám nejbližší)
- ohnisková (mluví jeden)
- vertikální, horizontální (z role nad- a podřízeného)

Při komunikaci mohou vznikat problémy, které způsobují odlišné vnímání toho, co mluvčí chtěl sdělit. Je to způsobeno zejména následujícími faktory:

- odlišný význam slov
- rozdílná úroveň zúčastněných
- nejasné vyjádření
- rozdílná váha téhož vyjádření
- nedostatečné naslouchání
- neúplnost informace
- emoce
- koncentrace na jednu informaci
- nadřazenost nebo podřazenost

Komunikaci dále ovlivňují:

- empatie
- co chce mluvčí říci, ale i jak
- vzájemná pozice komunikujících osob

(Janoušek, 1968; Kohoutek, 2009)

2.2.4.5.1 Rozvíjení sociální komunikace

Ke zdravému vývoji a ke zdravému životu člověk potřebuje komunikovat s druhými lidmi. Bez nutnosti komunikace se člověk nemůže rozvinout v plnohodnotnou lidskou bytost. Ke komunikaci má jedinec sice určité vrozené předpoklady, ale je známo, že se rozvíjí jedině tehdy, pokud má člověk příležitost komunikovat s druhými.

Smyslem komunikace je něco sdělit a vzájemně si porozumět, vyměňovat myšlenky, postoje, cíle, hodnoty nebo emoce.

Komunikace je předpokladem spolupráce. Spoluprací rozumíme společnou práci nejméně dvou osob na určité věci, jejich směřování ke společnému cíli. Komunikace nemusí znamenat spolupráci, spolupráce však vždy předpokládá komunikaci.

Výsledkem spolupráce je nová kvalita, nový celek, který je něčím víc než pouhým souhrnem svých částí. Význam spolupráce si lidé začínají uvědomovat teprve v posledních desetiletích, kdy lidská zkušenost prokazuje, že vztah soupeření je nevýhodný, stejně jako zaměření na sebe samého. Pokud pracuje vedle sebe více lidí, ale každý sám, nejde o spolupráci. Podobně je to u mladších dětí, které si sice hrají vedle sebe, ale každé s vlastní představou hry. Podstatou spolupráce je dávání a přijímání podmíněné sociálním vývojem, dále poznání, čím kdo může přispět (Havlíková a kol., 2006).

Sám vznik řečových dovedností u člověka předpokládá od počátku existenci partnerů, mezi kterými dochází k výměně informací (maminka, dítě). Člověk nezačal mluvit jen proto, že měl radost z mluvení, a ani proto, aby vyjadřoval své pocity. Byl donucen určitou potřebou přizpůsobit se a začít se dorozumívat. Počátek řeči byl i počátkem nejjednoduššího dialogu (Klenková, 2008).

„Komunikace se chápe jako sociální interakce, v užším smyslu jako jazykové jednání. Společným jmenovatelem je zájem o zdroj informace, jejího emitenta (mluvčí), způsob přenosu informace a její přijetí adresátem, popř. zpracování komunikátu chápáné jako cíl či efekt. Pojmy komunikace a komunikát jsou širší než pojmy jazyk a text a zahrnují i nonverbální aj. prostředky dorozumění. S ohledem na ně, především ale s ohledem na schopnost úspěšně komunikovat, resp. sociálně jednat, se předpokládá existence komunikační kompetence.“ (Encyklopedický slovník češtiny, 2002)

Klenková (2008) uvádí, že komunikaci je možné chápat jako proces výměny informací, jehož základ tvoří čtyři prvky, které se vzájemně ovlivňují:

- Komunikátor (osoba sdělující něco nového)
- Komunikant (příjemce informace)
- Komuniké (nová informace, obsah sdělení)
- Komunikační kanál (nezbytná podmínka úspěšné výměny informace; aby si osoby rozuměly, musí používat předem dohodnutý kód).

Pro komunikaci je důležitý vztah mezi komunikanty. Komunikace může být důvěrná a naopak odtahitá či emocionálně neutrální. Závisí to na tom, zda se účastníci znají nebo neznají, na jejich věku a sociálním postavení, jaký vztah mají komunikanti k věcnému obsahu komunikace a jaká je jejich míra a hloubka znalostí předmětu komunikace (Čechová a kol., 1996).

„Sociální komunikaci považujeme za společného jmenovatele tří základních stránek sociálního styku: společné činnosti, vzájemného působení a mezilidských vztahů.“

(J. Mareš, J. Křivohlavý, 1995)

Pro rozvoj komunikace je důležitý sociální styk, který může mít dvě podoby - představuje vzájemné působení různých lidí – **sociální komunikace**, jedná se o sdělování, tj. výměnu informací v širším pojetí. A jednak vztahovou podobu, kterou představují užší společné vztahy lidí – pedagogická komunikace - především při komunikaci mezi pedagogy a žáky.

Smyslem komunikace je něco sdělit, dorozumět se. Schopnost sdělit emoce je součástí uspokojení základních lidských potřeb.

Rozvoj komunikace má dvě funkce:

- 1) Je prostředkem poznávání světa a vytváření postojů a kompetencí. Složitost pracovního procesu vyžaduje týmovou spolupráci. Lidé si uvědomují význam spolupráce, což je ovlivněno společenským vývojem.
- 2) Je cílem výchovně vzdělávací práce. Lidé sice mají vrozené předpoklady pro spolupráci a komunikaci, ale bez účinné výchovy je nerozvíjejí a je možné, že pak nabývají negativních účinků.

2.2.4.6 Obsah komunikace

Co všechno můžeme komunikací „sdělovat“:

- sdělujeme si především **informace** (jde o kvalitu a rozsah informací, která je dána kvalitou a rozsahem informací, která je limitována informační kapacitou žáka, zdravotním stavem, sociálními vztahy, motivací k přijetí informace apod.),
- sdělujeme si **postoje** (naše sdělení obsahuje i postoj k tomu, co je sdělováno, také postoj k osobě, která nás poslouchá),
- sdělujeme si **emocionální stavy** (to je záležitostí především nonverbální komunikace),
- sdělujeme si žádost o potvrzení, **akceptaci sebepojetí** (sdělujeme „takový jsem“, tj. vlastní představu o sobě samém, a čekáme, jak na ni druhí zareagují),
- sdělujeme **pravidla další komunikace** (verbálně i nonverbálně).

(Mareš, Křivohlavý, 1995)

Druhy informací:

- a) **regulativní** – jsou to informace, prostřednictvím kterých mluvčí navozuje, organizuje, reguluje a hodnotí činnosti vedoucí ke splnění výukového cíle (jedná se např. o úkoly, otázky, pokyny, instrukce, zákazy, pochvaly apod.)
- b) **afektivní** – jsou informace zaměřené na rozvoj názorů, postojů, zájmů, potřeb. Mluvčí těmito informacemi působí především na emocionální a volní oblast ostatních (např. „s tím nemohu souhlasit, ...nejvíce se mi líbí zámek Hluboká, ...Když se do toho všichni opřeme, věřím, že to dokážeme...“).

- c) **kognitivní** – patří sem informace, které jsou pro posluchače nové, zatím neznámé

2.2.4.7 Bariéry komunikace

Při komunikaci se občas setkáváme s problémy, s překážkami, které nám komplikují interpersonální komunikaci. Komunikační bariéry mohou být interní (jsou dány nějakými osobnostními problémy komunikujícího) a externí (objevují se jako rušivý element z prostředí).

2.2.4.7.1 Interní bariéry

- obava z neúspěchu, která působí na jedince svazujícím pocitem (chvění hlasu, snížená kontrola stylistiky projevu),
- problémy osobního rázu (emoce – př. zlost, vedou ke snížené sebekontrolě, sluchový handicap, narušená komunikační schopnost),
- neochota respektovat odlišnou úroveň komunikačního partnera nebo jiné odlišnosti (př. jiná kultura, odlišná mluva – slang, nářečí, odborný jazyk),
- bariéry v podobě xenofobie, neúcty, nesympatie vůči komunikačnímu partnerovi,
- skákání do řeči, čtení myšlenek, kdy účastník myslí na odpověď místo toho, aby poslouchal, co říká ten druhý,
- fyzické nepohodlí,
- nesoustředěnost na komunikaci – účastníka nemusí zajímat, o čem se hovoří, nezajímá jej osoba, s níž komunikuje,
- stereotypizace – zařazování komunikačního partnera do kategorie, pomocí níž mu přiřazuje všechny další vlastnosti, které určitá kategorie má. A podle toho s ním také jedná.

Skákání do řeči

Pokud chceme zjistit, jestli jeden mluvčí porušuje práva druhého, musíme vědět dostatek informací o obou mluvčích i o konkrétní situaci. Záleží na tom, jak dlouho mluvil jeden i druhý a jaké byly jejich dosavadní vztahy. Je důležité, jaký pocit v obou mluvčích přerušení vyvolává, jaký je obsah poznámky druhého mluvčího ve vztahu

k prvnímu – jestli je to potvrzení, popření či změna námětu a o co se druhý mluvčí snaží. Zdánlivá podpora může nenápadně podrážet a zdánlivá změna námětu může být nepřímým způsobem podpory. Někdy nám přerušení nevádí a jindy pro změnu vadí hodně. Také styl hovoru je podstatný, mluvčí se může cítit přerušen i ve chvíli, kdy ho druhý přerušit nemínil.

2.2.4.7.2 Externí bariéry

- nezvyklé prostředí (příliš oficiální situace, stůl mezi aktéry, nesprávná vzdálenost ...),
- vyrušování někým třetím (přerušuje rozhovor, ruší jeho přítomnost),
- hluk, vizuální rozptylování.

2.2.5 Interakce

Interakce bývá považována za širší pojem, je jí myšleno vzájemné ovlivňování nebo výměna mezi subjekty.

Vztáhneme-li interakci na sociální oblast, hovoříme o „sociální interakci“, interakci orientované na osoby.

Definice sociální interakce se liší podle autorů. Např. Hartl (1994) ji definuje jako vzájemné aktivní působení, ovlivňování jedinců, skupin a prostředí, kdy jeden subjekt vyvolává svým jednáním změnu v jednání druhého subjektu. Bisler a Klima (Geist, 1992) vymezují sociální interakci jako komunikaci jazykem, symboly, gesty atd.

2.2.5.1 Zpětná vazba v komunikaci

Při efektivní komunikaci je třeba používat zpětnou vazbu. Zpětná vazba v komunikaci slouží k ověření charakteristiky chování komunikačního partnera a porovnávání s vlastními kritérii. Zpětná vazba, neboli feedback, je velice důležitým prvkem komunikace.

Zpětná vazba může mít různou podobu (Mareš, Křivohlavý, 1995):

1. Parafrázování

Jedná se opakování toho, co bylo řečeno, ale vlastními slovy.

2. Otázky

- a) **Zjišťovací** (odpovědí je ano nebo ne)
- b) **Doplňovací** (vyžaduje rozvitou odpověď, nikoli ano nebo ne)
- c) **Suggestivní** (obsahuje určitý názor a mívá většinou manipulativní charakter –
navádí k určité odpovědi)

3. Aktivní naslouchání

Způsobem jakým nasloucháme, můžeme vyjadřovat, jak druhého vnímáme. Komunikace může být úspěšná jen tehdy, pokud přijímající dokáže vysílajícímu, že ho akceptuje, tj. vyšle mu informaci, že ho přijímá. Přijetí nějak demonstrujeme, např.: očním kontaktem, úsměvem, povzbudivým pokyvováním, přitakáváním, natočením těla k druhému, pozitivními poznámkami. Naopak řeč nepřijímání se projevuje: hodnocením, předsudky, kritikou, kázáním, moralizováním, napomínáním, komandováním, vměšováním se, rušením, vtíráním se, přerušováním, skákáním do řeči a kontrolováním. Takové signály nepřijímání vedou při hovoru k pocitům nepohody nebo nepřijetí.

2.3 GENDEROVÉ ROZDÍLY V KOMUNIKACI

2.3.1 Gender

Pojem gender označuje sociálně kulturní rozdíly mezi muži a ženami. Gender je sociálně psychologický konstrukt představující pojetí pohlaví v daném společenském, kulturním a historickém kontextu (Unger, 2001). Jedná se o komplex sociálně podmíněných vlastností, sociálně konstruovaných rozdílů v chování, postojích apod. Tyto rozdíly se mohou měnit v čase a jsou kulturně podmíněné (Valdrová et al., 2004; Renzetti et al., 2003).

Pojem gender se začal používat v 70. letech 20. století za účelem odlišení biologického určení mužů a žen (pohlaví) od kulturního a společenského. Českým ekvivalentem pojmu gender je rod, v českém jazyce je však tento termín spojen s gramatickým rodem, proto bylo prosazeno užívání původního anglického výrazu (Čermáková, Havelková, 1995). Gender je společenskou diferenciací rozdílů mezi muži a ženami - zahrnuje osobnostní rysy, chování, postoje, zájmy, hodnoty apod., které považujeme za přirozené nebo žádoucí. Termíny pohlaví a gender se zaměňují. Nicméně pojem pohlaví by měl být užíván v souvislosti k biologickým rozdílům (Unger, 2001). V případě rozdílů v chování je pak adekvátní použití termínu genderové rozdíly, neboť chování je kulturně ovlivněné a není tedy přímým důsledkem biologického pohlaví.

2.3.1.1 Analýza genderu

Gender je základní sociální kategorií (Wood, Eagly, 2002), odvíjí se od něj sociální organizace a promítá se do každé oblasti života.

V psychologii má studium genderových rozdílů dlouhou tradici. Studium pohlavních rozdílů je většinou zaměřeno na studium rozdílů biologických, zatímco studium genderových rozdílů se zaměřuje především na sociální rozdíly. Existují různé přístupy v hodnocení rozdílů mezi muži a ženami. První přístup zdůrazňuje biologické rozdíly. Další přístup se zaměřuje na osobnostní charakteristiky, které mají biologickou nebo sociální podstatu – feminita a maskulinita (normální je, že žena je feminní a muž maskulinní). Třetí přístup, v psychologii převažující, chápe gender jako kognitivní

schéma, osvojené v průběhu socializace. Je základní rovinou, od které se odvíjí organizace společnosti, interpersonální vztahy a identita. Jedná se tedy o oblasti:

1. **sociálně-strukturální** – kde je gender významným klasifikačním systémem, který určuje pozice mužů a žen ve společnosti
2. **interpersonální** – kde gender ovlivňuje zásady chování k mužům a ženám
3. **individuální** – kde je gender základem pro vlastní genderovou identitu – postupem času se tedy stáváme genderově typickými, přisuzujeme si chování a role, které jsou pro naši kulturu považovány za normální a žádoucí (Unger, 2001).

2.3.1.2 Genderové stereotypy

Genderové stereotypy lze definovat jako tradiční a často i diskriminační představy o typicky mužských a ženských vlastnostech a o rolích a pozicích mužů a žen ve společnosti (Rubin et al., 2001). Gender je významnou kategorií a v mnoha kontextech předčí kategorie věku, rasy či povolání (Fiske, Stevens, 1993). Genderu se učíme od raného věku a genderové normy jsou významnější nežli normy vztahující se k jiným sociálním kategoriím. (Fiske, 1998, 2000). Genderové stereotypy zdůrazňují, jak by se měli muži a ženy chovat, jsou tedy určitou formou sociální kontroly. Muži by měli být např. soutěživí a ženy milé (Fiske, 1998). Snažíme se chovat v souladu se stereotypy, čímž je současně umocňujeme. Společnost má vůči nám očekávání, které nás vedou k potvrzení těchto stereotypů (Snyder et al., 1977). Stereotypy současně také konstruují realitu, neboť ovlivňují naši percepci (selektivně vnímáme pouze informace, které jsou v souladu se stereotypem) a chování (Snyder et al., 1977).

Snyder a kol. (1977) se zabývali sociálními stereotypy. Sledovali prvotní sociální interakci v souvislosti se stereotypy lidské přitažlivosti (neverbální komunikace, efekt sebeprezentace). Účastníkům byly poskytnuty informace o druhé osobě, poté viděli, jak druhá osoba vypadá. Následně byla nahrána jejich komunikace a vyplnili formuláře zaměřené na dojem z druhé osoby. Analýzy ukázaly, že k tomu, kdo je vnímán jako atraktivní, se druzí chovají příjemně a přátelsky.

V jiné studii (Swim, 1994) byly hodnoceny některé charakteristiky mužů a žen. Byla shledána vysoká korelace mezi posouzením studenty a aktuálními normami. Ve většině oblastí (např. neklid, matematické schopnosti, poskytování pomoci, ovlivnitelnost) byly

odhady studentů poměrně přesné nebo mírně podhodnocovaly aktuální genderové rozdíly. Stereotypy byly nadhodnoceny pouze ve dvou oblastech - agresivita mužů a verbální schopnosti žen. Výsledky této studie poukazují na skutečnost, že genderové stereotypy nejsou zdůrazněním genderových rozdílů, ale naopak mohou být pravdivé.

Ve většině společností bývá mužský stereotyp popisován jako dobrodružný, aktivní, nezávislý, silný, asertivní a ženský stereotyp jako sentimentální, emocionální, vřelý, orientovaný na vztahy (Williams, Best, 1990). Typická žena je vnímána jako milá, hodná, ale typický muž jako soutěživý. Ženský stereotyp má výhodu na interpersonální, sociální rovině, naopak mužský stereotyp na rovině výkonové (Fiske, 1998). Mezi maskulinní role patří např. finanční zaopatření, vůdcovství. Mezi femininní role řadíme emocionální podporu, chod domácnosti, péče o děti apod. Mezi femininní fyzické atributy patří jemnost, půvab, elegance, křehkost, jemný hlas, dlouhé vlasy, k maskulinním tělesným charakteristikám patří výška, vousy, síla, široká ramena, svalnaté tělo, statnost, hluboký hlas apod. (Deaux, Lewis, 1984).

Ženy jsou vnímány jako orientované na vztahy a submisivní, kdežto muži jako celá skupina jako dominantní a sebeprosazující (Wyrobková, 2002). Dle studií jsou chlapci ve srovnání s dívkami více konzervativní, ve větší míře zastávají tradiční rozdělení genderových rolí a více akcentují rozdíly mezi muži a ženami. Totéž platí pro respondenty ve střední dospělosti (Březinová, 2005). Muži v období dospělosti se identifikují s úspěchem, aktivitou, veřejným děním, kdežto ženy ve srovnání s muži naopak s interpersonálními vztahy (Bačová, Matejovská, 2003).

Existují také podtypy mužů a žen, které mají přednost před obecnými genderovými stereotypy a odvíjejí se od specifického kontextu. Když se setkáme s výjimkou, která nepotvrzuje obecný stereotyp, zařadíme ji do specifické variace podtypu (Fiske, 1998, 2000). Příkladem je agresivní žena, která vyvrací obecný ženský stereotyp, a proto u ní hledáme další informace, které by nám pomohly vysvětlit její atypičnost (např. národnost apod.).

2.3.1.2.1 Genderové stereotypy a jejich původ v komunikaci

Některé genderové stereotypy mohou mít jádro ve stereotypech, jakými rodiče komunikují s dětmi. Např. větší citlivost a emocionalita žen než mužů se zakládá v raném dětství. V rozhovorech s dcerami rodiče používají více slov vyjadřujících emoce než v rozhovorech se syny (Renzetti 2003). Dívky již ve věku šesti let v aktivní slovní zásobě mají více slov popisujících emoce a jsou schopny lépe vyjadřovat své emoce a interpretovat emoce jiných lidí (Renzetti 2003).

Různý styl komunikace a užití různých slov od raného věku směřují naše chování. Po celý život doprovázejí muže několik ustálených kombinací slov, jak je slychají už v dětství: „Přece se nerozbrečíš.“ „Kluci nebrečí.“ „Bud’ chlap“. Mohou slychat: „Přece nebudeš fňukat. Nesmíš být jako holka. Jsi chlap“. Dospělí muži si říkají: „Dokaž, že jsi chlap“. Bude-li se chlapec/muž chovat v souladu s těmito pokyny, dá najevo společnosti a sobě samému, že je muž. Chováme se v souladu se vzory, které nám určují genderové hodnoty, tedy normy předávané mezi členy společnosti a mezi generacemi v dané společnosti prostřednictvím jazyka.

2.3.1.3 Gender z hlediska evoluční psychologie

Rozdíly mezi muži a ženami jsou podle evolučních teorií geneticky zakódovány a mají svůj původ v lidské evoluci. Specifické instinktivní chování, fyzické a psychické charakteristiky mužů a žen pramení ze specifického biologického uzpůsobení a z funkční adaptace na životní prostředí. Pro přežití lidského druhu v minulosti byla nutná efektivní dělba práce mezi muži a ženami, a proto muž bojoval a lovil, žena se starala o potomstvo a sbírala plody. Tento model v různých modifikacích přetrvává dodnes. Ženy jsou podle evolučních teorií emocionálnější, empatičtější, submisivnější, kooperativnější, mají lepší verbální schopnosti a disponují přirozenými pečovatelskými sklony. Muži jsou naopak agresivnější, nezávislejší, racionálnější, mají lepší prostorové schopnosti apod. (Bem, 1993).

2.3.1.4 Genderová lingvistika

Genderová lingvistika je jazykovědná disciplína, která se zabývá vlivy jazyka na genderové stereotypy, jakým způsobem jsou v jazyce zakotveny mužské a ženské role, jaký je rozdíl ve vyjadřování mezi muži a ženami a jaký to má dopad na role obou

pohlaví ve společnosti. V této souvislosti se můžeme setkat také s termíny feministická nebo ženská lingvistika.

2.3.1.4.1 Feministická lingvistika

S genderovou lingvistikou bývá spojována lingvistika feministická. Té je v české vědecké oblasti věnována širší pozornost. I když se tomu tak někdy děje, názvy nelze ztotožňovat či zaměňovat. Pro genderovou lingvistiku je typický širší a obecnější přístup, zatímco feministická lingvistika se zaměřuje především na to, jak se v jazyce odráží postavení ženy ve společnosti, orientuje se na projevy diskriminace v jazyce (Chejnová, 2010). Dalším důležitým rysem feministické lingvistiky je její ideové zaměření (Hoffmanová, 1995).

Obě disciplíny jsou vzájemně velice propojené, v podstatě řeší tytéž problémy, používají stejnou nebo podobnou metodologii. Rozdíl mezi nimi spočívá v tom, že tyto disciplíny poskytují různé pohledy na problematiku jejich společného zájmu. Existují dva základní směry výzkumu. První oblast zájmu je studování řeči mužů a žen v komunikační interakci. Tyto výzkumy řeší rozdíly ve stylech komunikace mužů a žen, jejich mluvního chování v komunikaci a další otázky. V rámci druhého směru je pozornost zaměřena na to, jak se projevují genderové vztahy v jazykovém systému a také v řeči a textech. Zde vyvstává otázka jazykové asymetrie a diskriminujících jazykových projevů, která se stala ústředním tématem mnohých pojednání o genderu (Hoffmanová, 1995). Přínos této disciplíny je také v tom, že upozorňuje na problematiku nadužívání generického maskulina nejen v mediálních textech, ale mluvě obecně.

Z hlediska genderové korektnosti verbální komunikace se sledují: 1. způsoby titulování, označování a oslovení osob, 2. výrazové prostředky, 3. mluvní styl a genderové rituály ve smíšené konverzaci žen a mužů (Valdrová, 2005).

Generické maskulinum

Generické maskulinum je mužský jazykový tvar v názvech osob podle profesí, funkcí a sociálních vztahů, který má zahrnovat obě pohlaví, nicméně bylo zjištěno, že mužský jazykový tvar spontánně navozuje představu muže. Výzkumy prokázaly, že při užití tzv. generického maskulina si spojíme daný název s osobou mužského pohlaví mnohem častěji než se ženou (např. policista, řidič, právník) (Valdrová, 2005). Užití tvaru

mužského a ženského upozorňuje na snahu zviditelnit ženské pohlaví jako zástupce dané skupiny (Chejnová, 2010).

Asymetrii lze pozorovat i v případech shody podmětu a přísudku, kdy se koncovka řídí mužským rodem (např. přišli studenti i studentky). Rozdíly nalezneme i v oslovení. Např. deminutivy jsou oslovovány ženy (např. paní Helenka), nikoli muži (např. pan Václav, nikoli pan Vašík apod.) (Chejnová, 2010). Deminutivum v tomto kontextu poukazuje spíše na emocionalitu, což je příznačnější pro ženy. U mužů by mohlo být méně vhodné z důvodu snížení odbornosti, kompetentnosti (Chejnová, 2010).

Výrazové prostředky

Určité výrazové prostředky jsou odrazem genderových stereotypů. Tyto jazykové stereotypy odrážejí roli muže a ženy v tradičních genderových rolích (např. „chovat se jako chlap“, „hlava rodiny“, „něžné pohlaví“ apod.) (Valdrová, 2005). Jedná se také o diskriminující výrazy, které poukazují na vůdcovské či dobyvatelské postoje – ve smyslu dobývání ženy (např. pokořil horu, dobyl zemi apod.) (Chejnová, 2010).

Konverzační rituály

Genderové rituály jsou mluvní i mimojazykové zvyklosti, určující ráz smíšené konverzace. Výzkumy dokazují, že ženy hovoří tišeji, méně průbojně. Ženy si častěji než muži ověřují zpětnou vazbu. Muži dle stereotypů více přebírají iniciativu ve vedení konverzace, projevují větší odbornost než ženská partnerka v dialogu.

Těmto rozdílům se bude více věnovat následující kapitola.

2.3.1.5 Genderové rozdíly ve vyjadřování

Valdrová (2005) uvádí, že svoji genderovou příslušnost dáváme najevo prostřednictvím:

1. *vzhledu*
2. *chování*
3. *mluveného projevu*

Specifický mluvený projev může být nástrojem pro formování či posilování určitých vztahů dané skupiny ke skupinám ostatním. V případě genderové problematiky se jedná o posilování stávajícího genderového pořádku. Způsob, jakým mluvíme, je důležitý. Prostřednictvím mluvního projevu zhmotňujeme obsah své ženské či mužské genderové příslušnosti (Valdrová, 2005).

Způsob komunikace typický pro dané pohlaví se nazývá **genderlekt** (Chejnová, 2010). Literatura představuje rozdíly ve vyjadřování mezi muži a ženami a drží se tak genderových stereotypů. Tradičně se uvádí, že jsou ženy výřečnější a v hovoru plynulejší (např. Čmejrková et al., 1996). Např. uvádí, že muž hovoří ve srovnání se ženou v kratších a strukturovanějších větách. Jeho sdělení je jasné. Z hlediska tématu hovoru pak muži častěji hovoří o práci, sportu. Ženy nejčastěji probírají jiné lidi, zvláště přátele, děti a partnery. Ženy dávají přednost hovoru sbližovacímu, sdělovací vyhovuje spíše mužům. Z hlediska volby výrazů pak muži používají častěji číslovky a konkretizující výrazy, zatímco u žen najdeme více negací, zájmen a některých předložek. Ženy používají častěji ve větě slova utvrzení, jako například: *vid', že, ne?*. A jako reakci na druhého přitakávají slovy: *mm, mhm, no, hm, jasně, jo, ano, že jo,...* Ženy tato slova utvrzení používají pro zmírnění asertivity, ale vyjadřují také nejistotu (Lakoff, 1975).

Nicméně relevantních odborných studií publikovaných na toto téma je nedostatek. Uvádí se, že jazyk mužů a žen se liší, jak z hlediska morfologie, tak užitého slovníku (Nehmati, Bayer, 2007). Ženy používají komunikaci zejména pro navazování a udržování vztahů, používají řeč jako prostředek sbližování, zatímco muži jako prostředek postavení a nezávislosti (Tannen, 1990). Podle ustálených představ je řeč žen váhavější. Používají výplně typu: *víš, hm, podle mého názoru, ...apod.*

Holmes (1993) uvádí některé znaky „ženské řeči“, mezi které patří např.:

1. slovní výplně – např. víte, tak nějak...
2. ujišťovací otázky – např. Je hezká, že?
4. expresivní přídavná jména – např. úžasný, skvělý, božský
6. zesilující příslovce – např. právě, přesně tak
7. korektní gramatika
8. omezení nadávek

Ženy dále užívají ujištění jako projevy solidarity, sympatie (Holmes, 1993).

Nehmati a Bayer (2007) zkoumali genderové rozdíly v perštině a angličtině. Ve svých závěrech uvádí, že ženská komunikace má spíš obecnější charakter, je spíše

kooperující a volí méně často vulgární výrazy. Zatímco mužskou komunikaci charakterizují jako rivalizující, obsahující častěji konkrétní a odborné výrazy a také častěji obsahující vulgarismy.

Dle Lakoffové (1975) je „mužská řeč“ více „dospělá“, asertivní, přímá, zatímco „ženská“ je více nedospělá, neasertivní, příliš zdvořilá nebo příliš formální. Muži většinou mluví abstraktně, co se týká osobních vztahů a citů, muži bývají méně přímočaří než ženy. Ženy usilovně vytvářejí společenství vazeb, uzavírají svazky tím, že hovoří o starostech se svými osobními vztahy. Muži se usilovně snaží zachovat si nezávislost a dosáhnout intimity v odporovacím rámci (Tannen, 1990).

Rozdíly mezi mužským a ženským stylem jsou pro obě strany zavádějící. Muži a ženy se učí používat jazyk v odlišných světech. Každá skupina si vykládá způsob řeči té druhé podle svého vlastního. Tyto rozdíly však nebudou mít stejné důsledky. Ve smíšené skupině se bude pravděpodobně mluvit způsobem, který je bližší a pohodlnější mužům. Ženský i mužský způsob řeči je hodnocen podle měřítek mužského stylu, který se pokládá za normální. Ale mluví-li ženy způsobem, kterým očekává muž, jeví se jako nedostatečně ženské. Tehdy, když mluví způsobem, který se od ženy očekává, jeví se jako nedostatečně vůdčí. Ženy se tedy ocitají mezi dvěma stranami (Tannen, 1990).

Dívky a ženy bývají v řeči méně přímé než chlapci a muži. Ve vzájemné poloze a ve slovním vyjadřování osobních problémů bývají méně přímí muži.

Uvádí se, že za těmito rozdíly jsou i rozdíly biologické. U dívek se rozvíjí rychleji levá hemisféra, u chlapců pravá. Dívky proto většinou mluví dříve a lépe než chlapci, také dříve čtou a rychleji se učí cizí jazyky. Naproti tomu chlapci mají náskok v matematice a hlavolamech (Vyskočil, 2006).

Lakoffová uvádí (1975), že rozdíly ve vyjadřování mezi muži a ženami vycházejí z rozdílných rolí a postavení. Rozdíly ve strategii komunikace popisuje také Tannen (1990) pomocí pojmů report – tedy komunikace orientované na fakta charakteristická pro muže, a rapport – komunikaci typickou pro ženy. Pro ženy je komunikace prostředkem sociálního kontaktu, muž se snaží získat nezávislost a sebepotvrzení.

2.3.1.5.1 Intonace

Nejlépe doložené jsou genderové rozdíly ve způsobu komunikace na fonetické úrovni. Kromě rozdílu ve výšce hlasu ženy prý pečlivěji vyslovují, a pokud jde o intonaci, střídají výšku hlasu dynamičtěji než muži. Muži dávají přednost klesavým intonacím, ženy stoupavým (tázavým). Tento rys bývá interpretován jako projev ženské zdvořilosti, přizpůsobivosti a ochoty podřídit se. Ženy mají sklon užívat nepřímé, jakoby maskované řečové akty: tedy např. otázky namísto direktivních výpovědí (Šel bys dnes nakoupit?). Jejich odpověď je také často otázkou (např. Když se muž ptá, kdy bude večere, žena odpoví otázkou: V šest?) (Čmejrková et al, 1996).

Způsob, jakým lidé mluví, má velkou úlohu. Ženy mohou být oproti mužům v nevýhodě, protože své myšlenky často krátce formulují jako otázky a mluví tišším a vyšším hlasem. Když bude žena mluvit hlasitěji, déle a s větší sebejistotou, dosáhne větší pozornosti a bude více respektována, protože toto je styl mužské komunikace, ale zároveň může být brána za agresivní a neženskou. Když žena neuplatní nic z ženského chování (usmívání, upřesňování vlastních výroků, naklánění hlavy na stranu), může ostatním připadat arogantní. Způsoby řeči spojované s mužností jsou spojovány s autoritou. U žen tomu ale tak není. Pokud se žena snaží svůj styl přizpůsobit mužskému a chce dosáhnout autority, riskuje, že v očích druhých zakryje svou ženskost (Tannen, 1990).

2.3.1.5.2 Zpětná vazba v komunikaci

Ženám se mnohdy zdá, že jim muži nenaslouchají. Muži mají totiž jiné způsoby, jak to dávat najevo. Ženy více projevují znaky naslouchání tím, že častěji kladou otázky, reagují pozitivně, souhlasem či smíchem, přitakáváním slovy jako hm, ano, aha vytvářejí nepřetržitou zpětnou vazbu. Tím vším se zdůrazňují vazby, z rozhovoru se stává sbližovací hovor, žena dává povzbuzení k pokračování. Muž dává najevo méně posluchačských reakcí, místo otázek, které by mohl ženě klást a prohlašuje své názory místo souhlasu. Například přitakání muž použije jen tehdy, když opravdu souhlasí, kdežto žena ho zdůrazňuje proto, aby vyjádřila to, že rozumí, chápe. Ve skutečnosti se nejedná o to, že by muž nenaslouchal, ale pouze o jiné použití prostředků. Muži a ženy mají sklon rozumět opačnému pohlaví v obrazu svého vlastního stylu (Tannen, 1990).

Ženy se častěji dožadují zpětné vazby partnera v komunikaci, použitím otázek „myslíš?“, „co na to říkáš?“, „nemám pravdu?“ apod. (Tannen, 1990; Valdrová, 2005;

Nehmati, Bayer, 2007). Bylo zjištěno, že už v dětském věku dívky často na konci věty použijí slůvko „...“, „ne?“ nebo větu uvedou „Co kdybychom...“, „Mohly bychom...“. Jsou to způsoby, kterými ovlivní ostatní dívky bez poroučení a také takové, které posilují společenství. Chlapci takovéto styly tolik nepoužívají, místo toho se u nich vyskytuje ve vyšší míře použití rozkazovacího způsobu (např. „Hele, nechod’ sem.“). Příběhy děvčat navazují na sebe, vyprávějí je se stoupavou intonací, díky níž každý výrok zní jako otázka. Tuto stoupavou intonaci lze vysvětlovat jako žádost o souhlas, a tedy doklad nejistoty. Také na ni lze ale pohlížet jako na výzvu k posluchači, aby se zúčastnil hovoru přitakáním (Tannen, 1990).

Ženy jsou údajně v konverzaci kooperativnější než muži. Tento fakt bývá někdy interpretován tak, že zatímco muži dávají svým dominantním chováním v konverzaci najevo svou sílu, kterou od nich společnost tradičně očekává, ženy mají v konverzaci roli podpůrnou, protože jsou tradičně vychovávány k tomu, aby právě takovou roli vůči mužům zastávaly. Většina otázek žen tak např. začíná výrazy typu Víš co?, Víš, co je zajímavé?, jimiž upoutávají partnerovu pozornost. Kontaktního slůvka „víš?“ užívají až pětikrát častěji (Čmejrková et al., 1996).

2.3.1.5.3 Přerušování řeči

Přerušování hovoru (skákání do řeči) je otázkou dominance, ovládnutí situace, ale také, zejména pro ženy, projevování zájmu a sympatií. Mluvčí se jí snaží v řeči dosáhnout a nemají přitom v úmyslu skákat druhému do řeči. Této dominance se snaží dosáhnout chlapci či muži, ženy o to v konverzaci většinou neusilují.

Muži a ženy užívají odlišně pauzy a přerušování komunikace. Ženy častěji vstupují do mluvy druhého slovy souhlasu a podpory a předjímáním závěru vět a myšlenek. Ženy se v hovoru vzájemně překrývají a mezi svými poznámkami nedělají přestávky. Ženy si vykládají překrývání a přerušování jako projevy angažovanosti ve sbližovacím hovoru (Tannen, 1990).

Muži mnohdy chápou jako skákání do řeči, když jim žena vstupuje do promluvy slovy souhlasu a podpory a předjímá závěr jejich vět a myšlenek. Muž může být přesvědčen, že mluvit má vždy jen jeden, proto se může snadno stát, že se vůbec nedostane ke slovu.

Ženy se domnívají, že je běžné vpadnout druhému do řeči, když si myslí, že vědí, co chce druhý říci.

Jak muži, tak ženy se mohou v rozhovoru cítit utlačováni tím, jak mluví druzí. Muži – protože jim ženy skáčou do řeči a nenechávají jim přestávky, které potřebují, aby zasáhli do rozhovoru. A ženy – protože muži si zakazují a přehlíží překrývání a odmítají se prostě zapojit jako ony. Žena si váží překrývání a přerušování, vnímá je jako projevy angažovanosti ve sbližovacím hovoru. Muž si oproti tomu cení, když není omezován při sdělovacím hovoru.

Přerušování řeči nemusí být způsobeno překrýváním, ale konverzačními kroky, které násilně mění námět. Pokud jeden druhému skočí do řeči, obzvláště v té chvíli, kdy začne právě vypravovat, a to jen proto, aby mu například nabídl jídlo či mu smetl smítka z tváře, bere to dotyčný jako projev nezájmu o jeho příběh. V té chvíli má něco jiného přednost před jeho vypravováním, tudíž to dotyčný cítí jako nerespektování jeho práva pokračovat (Tannen, 1990).

2.3.1.5.4 Témata konverzace

Mužská a ženská komunikace se liší také z hlediska tématu konverzace. Uvádí se, že ženská komunikace je primárně situovaná do soukromého světa, v němž panují principy spolupráce, péče a citové vázanosti. Mužská komunikace je primárně situovaná do sféry veřejné, občanské a politické (Čmejrková et al., 1996).

V nepřítomnosti žen mluví muži především o práci. Méně se zmiňují o jiných lidech. Dalším častým tématem je jídlo, sport a rekreace. Ženská témata rozhovoru bývají často o lidech. Nejčastěji probírají jiné lidi, zvláště přátele, děti a partnery. Povídají o svých přátelích, nepřátelích, dokonce i o lidech, které vůbec neznají – např. v hromadné dopravě, na zastávce.

Když se muži a ženy sejdou, obvykle se vyhýbají námětům, které má každá skupina nejraději. Drží se témat, která zajímají obě strany. Ovšem i zde se řídí tím, co zajímá především muže. Když hovoří o jídle, probírají to, co právě jedí, tak, jak to dělají muži, a nerozebírají diety. O rekreaci mluví také stylem mužů – soustředí se více na sporty a dovolenou než na cvičení pro hubnutí nebo pro zdraví. Bydlení probírají také stylem mužů – zaměřují se na polohu, ceny majetku a dobu dojíždění. Kdyby ženy mluvily ve společnosti bez mužů, spíše by se zaměřovaly na vnitřní zařízení domu, jako je rozložení místností a izolace a na to, co se děje mezi lidmi v domě, například, jak sehnat pomocníci na úklid.

V rozhovorech dospívajících dívky o samotě mluví o problémech ve vztazích. Když jsou o samotě chlapci, plánují společné akce a činnosti, dělají poznámky o přátelích. Když jsou chlapci a dívky spolu, mluví o činnostech a plánech a dělají poznámky o přátelích. Když spolu mluví ženy a muži, přizpůsobují se obě strany sobě navzájem, více ženy mužům (Tannen, 1990).

Ženy tedy více hovoří o sobě a o vlastní zkušenosti a častěji užívají zájmena *my* a *vy*, *já* a *ty*, *já* a *ona*, *já* a *on*. Ženy užívají více slov z okruhu pocitů a motivací a jejich slovník je výraznější v oblasti emocionálního hodnocení. Uvádějí se typická ženská adjektiva typu *hrozný*, *strašný*, *děsný*, *zoufalý*, *fantastický*. Muži prý zase více tíhnou ke slovům označujícím destruktivní činnosti, ke *klení* a *nadávkám*. Určité výrazy spojujeme s užitím spíše ženským a jiné s užitím spíše mužským (Čmejrková et al., 1996).

2.3.1.5.5 Postavení v rozhovoru

Uvádí se, že mužský typ komunikace je kompetitivní a ženský kooperativní. Muž v rozhovoru často přemýšlí nad tím, jestli ten druhý se snaží nad ním vyvyšovat nebo ho snižovat. Muž v rozhovoru soupeří. Žena je naproti tomu zaměřena na vazby. Vnímá to, jestli ten druhý se snaží přiblížit nebo se naopak odtahuje. Pro ženy je ve vztahu důležitá vzájemná závislost a vazby, pro muže hraje důležitou roli touha po svobodě a nezávislosti. Komunikace mužů je vedena jakou soutěživá, sebeprosazující. Ženský typ komunikace je kooperativní, je více brán ohled na druhé (Chejnová, 2010).

Asymetrie se projevuje už např. zmíněnou zpětnou vazbou (ujišťování, otázky), kdy slova zpětné vazby ze strany ženy mohou být mužem vnímány jako přerušování (Tannen, 1990).

V diskusi většinou muži udávají téma tím, že pronáší názory, návrhy a informace. Ženy spíše reagují, ať už kladně nebo záporně. Ve snaze o vzájemné vztahy jde mužům o jejich místo v hierarchickém uspořádání, ženám o jejich místo v důvěrných vztazích. Z těch odlišných záměrů vyplývá i odlišný způsob řeči. Muži raději vypráví ženám než mužům, protože se jim od opačného pohlaví dostane podpory a nikdo s nimi nesoupeří. Ženy rády spolupracují a rády se sbližují, neshoda je pro ně ohrožením vazeb, a proto se jí raději vyhnou. Muži jsou soutěživí a rádi mluví o sobě. Pro jejich chování je typický souboj. Střet jim nevadí, dokonce pro ně může být nástrojem v boji o postavení (Tannen, 1990).

2.3.1.5.6 Neverbální komunikace

Rozdíly se uvádějí i v komunikaci neverbální. Neverbální komunikace mnohé prozradí. Dívky a ženy sedí k sobě blíže a dívají se na sebe. Chlapci a muži sedí k sobě navzájem šikmo a nikdy se nedívají druhému přímo do obličeje. Ženy zakotvují pohledem v obličeji své přítelkyně a jen občas mrknou jinam, ale muži zakotvují pohledem někde v místnosti a jen občas mrknou na sebe. Pro ženy je běžné, že během poslouchání dokáží vystřídat různé výrazy obličeje odrážející emoce hovořící osoby a zpětně na ně působí. Tvář posluchačky odráží ty emoce, o kterých vypravěčka hovoří. Pro ženy má velký význam intonace hlasu a řeč těla (Tannen, 1990).

Podle neverbální komunikace se muži mohou jevit jako nezúčastnění. Může se stát, že se nedívají se druhému do očí, polohou těla nejsou k němu nakloněni. Ovšem nezúčastněnost nelze určit jen podle nepřímého tělesného a zrakového kontaktu. Lze vysledovat, že i pohyby mužů jsou navzájem koordinované, jsou angažovaní. Dělají v tutéž chvíli podobné pohyby podobným směrem. Jednají ve shodě nebo se zdánlivě ignorují, ale přitom jen zrcadlí pohyby druhého v koordinovaném rytmu. Proč se muži a chlapci dívají před sebe a všude možně jinde, jenom ne na druhého? Můžeme si to vysvětlit tak, že přímý oční kontakt s druhým mužem by působil jako nepřátelský akt, výhrůžka. A kdyby se muž přímo díval na ženu, mohlo by to být bráno jako flirt. Pro ženy je mužský zvyk hledět stranou hradbou proti intimitě, způsobem, jak se vyhnout vazbě. Ony se totiž na sebe při rozhovoru dívají. Pokud se však muži přímému pohledu vyhýbají, aby se vyhnuli bojovnému postoji, je to pro ně spíše způsob, jak přátelské vazby dosáhnout (Tannen, 1990).

Je také známo, že ženy se při konverzaci s muži více usmívají a často jim signalizují pozornost přikyvováním. Také jejich neverbální signály bývají uhlazenější a méně dynamické než u mužů. Ženy si obvykle nedovolí například bouchnout pěstí do stolu, což je efektivní výrazový prostředek na podporu argumentace (Valdrová, 2005).

2.3.1.6 Rozdíly v komunikaci v dětském věku

Děti jsou ovlivněny vzory rodičů, přebírají tak vzorce chování, i způsoby vyjadřování. S malými chlapci bývá promlouváno jiným stylem než s dívkami. Dívky jsou zranitelnější, a proto se k nim okolí chová jemnějším a opatrnějším způsobem. Chlapci jsou bráni za statné jedince, a podle toho se s nimi také zachází. Rozdílnosti můžeme najít v dětských hrách. Chlapecké hry mají složitější pravidla a úlohy, proto je lépe připravují na svět práce. Dívčí hry jsou naopak zase složité ve slovním zvládnutí vztahů mezi osobami. Pro chlapce jsou typické soutěživé hry, jako je například fotbal či košíková. Většinou i hry, které nejsou soupeřivé, chlapci rozdělí na dvě skupiny, aby mezi sebou mohli soutěžit. Dívky soutěživé hry nevyhledávají. Vymýšlejí takové hry, kde se zapojí celá skupina, jako je například skákání přes švihadlo. Dívčí hra je ovšem také takovým soubojem, ale ne v obratnosti, nýbrž soubojem o popularitu. Dívky se už od malička zabývají tím, kdo o kom co řekl. Povídají si o tom, jak jedna dívka mluvila o té druhé za jejími zády. Chlapci a dívky se učí zvládat složitosti v odlišných oblastech. Chlapci v oblasti složitých pravidel a činností a dívky v oblasti složitých vztahů a složitého používání jazyka k jejich zprostředkování.

Když spolu rozmlouvají chlapci mladšího věku, nedívají se jeden druhému do očí. Rozhlíží se po okolí, ale sobě do obličeje se moc nedívají. Přeskakují z námětu na námět, jak hledají, co by mohli dělat. Znatelný rozdíl je ve skupině děvčátek. Sedí blízko u sebe, dívají se sobě do obličeje. Nehledají nic jiného, co by mohly dělat. Rozhovor chlapců je typický krátkými promluvami. Rozhovor děvčat je delší, každá má delší promluvy, protože si povídají o tom, co se stalo jim nebo jiným lidem (Tannen, 1990).

2.3.1.6.1 Rozdíly v komunikaci a způsobu řešení problémů

Ženy přemýšlejí nahlas. Když se chtějí zbavit svých problémů, začnou o nich mluvit. Tím je alespoň odlehčí. A když žena o problému hovoří, nemusí to znamenat, že hledá řešení, ale třeba se chce od něho jen osvobodit. Ženy často mluví o všech možnostech, o tom, kterou zvolí, o lidech, se kterými se setkají, vypočítávají seznam většinou vcelku nepodstatných věcí, které musí do večera zařídit. Muž to může brát jako rušení a není schopen se soustředit. Tak se bude bránit tím, že navrhne řešení. Žena si skutečně přeje, aby ji jen uklidňoval a utěšoval, kdežto nepoučený muž bude hned nabízet své rady, otázky, bude kritizovat a zbytečně ženu nabádat, aby se nerozčilovala. Žena v tu chvíli

potřebuje, aby jí jen naslouchal a přikyvoval. Žena je schopna udělat problém i z malicherné věci, jako je například výběr šatů. Pokud se muže zeptá, kterou variantu by zvolil, on vede hovor neurčitě, protože žena už má většinou řešení připraveno. Muž by pro změnu toužil po rozhovoru o vážnějších tématech.

V pracovní oblasti se muži domnívají, že ženy, které přemýšlejí nahlas, jsou roztržité a málo inteligentní. Proto žena musí přemýšlet potichu a hovořit pouze o závěrech a výsledcích, aby na muže udělala dobrý dojem (Tannen, 1990). Muž nejraději řešení hledá sám. Potřebuje být chvíli stranou, dokud nenajde odpověď na svůj problém. Nechce mluvit s nikým, byl by to důkaz jeho slabosti. V takové chvíli má žena pocit, že muž se nudí nebo potřebuje radu, a tak na něho mluví, ovšem tímto je muž vyrušen a často reaguje rozzlobeně (Vyskočil, 2006).

2.3.1.7 Vliv školy a výchovy na gender

Nejen rodina, ale škola bývá často místem, kde se podporují a rozšiřují stereotypní genderové vzorce. Děti se zde mohou naučit genderovým stereotypům, a to tak, že je komunikace vyučujících zatížena genderovými předsudky a rituály (dívky jsou hodné, apod.). Dále se zde objevuje řada nekorektně genderových učebních materiálů, které např. způsobem podání učební látky dělají fyziku zajímavější pro chlapce, často se také při výuce klade důraz na významné muže (Valdrová, 2005). Je třeba si všimnout, kolik je v učebnicích věnováno prostoru ženám (Chejnová, 2010).

Poměr žen mezi vyučujícími u nás převažuje, tím může převažovat určitý způsob komunikace vůči žákům. Dívky např. na základních i středních školách dosahují lepších výsledků (Průcha, 1997). Dívkám je připisována snaživost, píle, kdežto chlapcům lenivost, ale logické myšlení. Lepší výkon dívek je pak připisován především jejich snaze.

Přes výše uvedené genderové rozdíly v komunikaci by měly být formulovány závěry o řeči mužů a žen velmi obezřetně. Na projevu mluvčího se nepodepisuje nikdy jen rod (pohlaví), ale i sociální postavení, a zejména takový model, v němž chlapci a dívky od malička vyrůstají a v němž si utvrzují své pozdější mužské a ženské role. Některá pozorování o rozdílech v komunikaci mužů a žen jsou tak až příliš kategorická a některé texty věnované této problematice až příliš tendenční (Čmejrková et al., 1996).

2.4 ZÁVĚR TEORETICKÉ ČÁSTI

Teoretická část diplomové práce shrnula základní teoretické předpoklady a východiska diplomové práce. Pozornost byla věnována problematice a otázkám jazyka, řeči a komunikace obecně. Dále byly probrány související otázky z oblasti českého jazyka, problematiky mluveného projevu apod. Specifická pozornost byla věnována problematice lidské a sociální komunikace a interakce a také samotným genderovým rozdílům v komunikaci.

Teoretická část tak vytvořila poznatkovou základnu pro realizaci empirického výzkumu, který je prezentován v následující části diplomové práce.

3 EMPIRICKÁ ČÁST

3.1 ÚVOD

Empirická část je zaměřena na porovnání rozdílů ve vyjadřování mezi muži a ženami. Cílem výzkumného projektu je tak zjistit, zda se verbální produkce ve sledovaném souboru významně v některých sledovaných parametrech liší v závislosti na pohlaví. Jedním z cílů při sběru dat bylo udržení homogenity souboru, protože některé proměnné jako např. věk, vzdělání apod. by mohly negativním způsobem interferovat se studovaným předmětem a tím je genderové rozdíly v komunikaci.

Za tímto účelem byla metodou sběru dat „snowball“ získána skupina 20 rozhovorů, čítající celkem 80 osob. Předmětem následné empirické části je tedy analýza 80 segmentů. Nahrávání probíhalo se souhlasem zúčastněných a získaná data byla plně anonymizována.

Výzkumný projekt v empirické části je založen na kombinaci kvalitativního a kvantitativního přístupu, což v současné době představuje jeden z nejčastějších přístupů ve výzkumu v oblasti humanitních věd (Miovský, 2006).

Vzhledem k tomu, že se jedná o tzv. „mapující“ design výzkumného projektu, nejsou stanoveny hypotézy, ale pouze základní výzkumná otázka: „Liší se verbální produkce ve sledovaném souboru statisticky významně ve sledovaných parametrech v závislosti na pohlaví?“

3.2 METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA

3.2.1 Metody sběru dat a výběrový soubor

Sběr dat byl realizován metodou „snowball“ (Miovský, 2006), která představuje postupný sběr dat z nenáhodného vzorku. Metoda „snowball“ (sněhové koule) je metodou, která k výběru vzorku využívá „nabalování“. Osoby do sledované skupiny jsou získány tak, že např. tazatel získá kontakty na další respondenty od již zúčastněných osob. Původní informátor tedy navede tazatele na informátory další (Miovský, 2006). Tato metoda je vhodná pro sběr kvalitativních dat, jakými jsou předmětné sledované charakteristiky, a dále byla zvolena i s ohledem na realizovatelnost studie.

Vzorek byl založen především na studentech a absolventech VŠ v mém okolí. Cílem sběru dat tak nebylo zajištění reprezentativity, která je mimo možnosti diplomové práce. Cíl v oblasti sběru dat jsem si pro účely diplomové práce stanovila jako homogenní vzorek, který by měl po konzultaci se statistikem čítat alespoň 30 segmentů v jedné skupině (muži/ženy).

Samotný sběr probíhal tak, že osoby, které přislíbily účast ve výzkumu, obdržely diktafon a byly instruovány, aby nahrály libovolně dlouhý úsek rozhovoru se svými přáteli. Rozhovor byl následně přepsán. V rozhovoru byly identifikovány jednotlivé osoby. Dále z důvodů standardizace byl pro další zpracování použit úvodní úsek cca 5 minut rozhovoru.

Celkový počet získaných rozhovorů byl 20. Minimální počet účastníků rozhovoru 2, maximální 6. Vznikl tak popis 88 segmentů. Vzhledem ke skutečnosti, že pro další analýzy je nutné vyrovnat zastoupení pohlaví, byl samotný výběrový soubor omezen na 66 segmentů (33 mužů a 33 žen).

Tabulka 1 uvádí souhrn základních informací o získaných rozhovorech a použitých segmentech.

Počet rozhovorů	20
Průměrný počet účastníků v rozhovoru	4,5
Celkový počet segmentů	80
Počet segmentů pro analýzu	66

Tabulka 1: Základní informace o získaných rozhovorech

Tabulka 2 uvádí věkové charakteristiky sledovaného souboru. Mezi sledovanými skupinami (muži vs ženy) je patrný mírný rozdíl, který ovšem nevykazuje statisticky významné charakteristiky ($t = 2,326$; $p = 1,023$).

	Průměr	St. odch.	Min	Max
Muži	25,6	5,5	18	35
Ženy	26,3	3,6	22	35

Tabulka 2: Věková charakteristika mužů a žen v souboru

Dále byly sledovány proměnné, jako je bydliště a místo narození. Tyto proměnné se však ukázaly z hlediska jejich vlivu na sledované proměnné jako nevýznamné, proto zde nejsou uvedeny.

3.2.2 Použité metody

Jak již bylo uvedeno v úvodu, použité metody byly kombinací metod kvalitativních a kvantitativních. Použité metody lze z hlediska jejich řazení v průběhu výzkumu charakterizovat takto:

- Fixace kvalitativních dat – audiozáznam
- Zpracování dat a jejich příprava pro analýzu
- Operacionalizace dat pro kvantitativní analýzu
- Kvantitativní analýza

3.2.2.1 Fixace kvalitativních dat

Mezi dnes nejčastěji používané metody fixace kvalitativních dat patří audio a videozáznam. Jejich výhodou je komplexnost záznamu a jeho autentičnost. Zvukový záznam zachycuje veškeré kvality mluveného slova, tedy sílu hlasu, délku pomlky, různé doprovodné zvuky či řečové vady atd. Záznam je zcela nestranný a je na něm vše tak, jak se odehrálo. Je autentický. Záznam tak má i důležitou kontrolní funkci. Nezachytí sice tolik cennou atmosféru výzkumného setkání, ale společně s účastníky je možné i tuto kvalitu spolu se záznamem snadněji rekonstruovat a slovně popsat dodatečně. V tomto ohledu byl audio záznam zvolen jako nejvhodnější metoda fixace řečového projevu.

3.2.2.2 Zpracování dat a jejich příprava pro analýzu

Fixováním základních dat vzniká základní materiál, s nímž můžeme začít dále pracovat.

Převedení dat netextové povahy do povahy textové se nazývá transkripce (přepis audiozáznamu interview). Jelikož nebylo potřeba zachytit zvukovou kvalitu jazyka, zvolila jsem záznam pravopisný.

Transkripce získaných rozhovorů tvořila velmi podstatnou a také časově nejdelší část výzkumného projektu. Samotný poslech a následný přepis rozhovorů byl velmi náročný. Některým monologům je špatně rozumět. Audiozáznam bylo nutno opakovaně zastavovat a vracet, aby přepis byl co nejpřesnější.

Transkripty rozhovorů jsou uvedeny v příloze 1.

3.2.2.3 Operacionalizace dat pro kvantitativní analýzu

Kódování je procesem, v němž neagregovaná data (prvotní, autentická podoba záznamu dat) převádíme do datových jednotek, s nimiž je možné dále pracovat. V tomto procesu identifikujeme nebo přiřazujeme těmto jednotkám názvy (Miovský, 2006). V této fázi byly na základě odborné literatury definovány proměnné, které pak dále byly v jednotlivých segmentech hodnoceny.

3.2.2.4 Kvantitativní analýza

Kódovaná data byla převedena do datové matice, která je uvedena v příloze 2. Datová matice byla dále podrobena statistické analýze. Statistická analýza se skládala z frekvenční analýzy jednotlivých proměnných. Výstupem z této analýzy jsou tabulky četností ke každé sledované proměnné, které jsou uvedeny v kapitole Výsledky. Otázka statistické významnosti vlivu pohlaví na distribuci jednotlivých proměnných byla na základě konzultace s odborníkem z oboru statistiky hodnocena metodou Mann Whitney U test. Ten, podobně jako t-test zjišťuje, zda dva nezávislé výběry pocházejí ze stejné populace. Vyžaduje, aby testovaná proměnná byla měřena na ordinální úrovni, což při kódování sledovaných proměnných odpovídá.

3.2.2.5 Poznámka k vizualizaci dat

V případě prezentace frekvenčních tabulek je použito pomocné grafické znázornění, které doplňuje výskyt četnosti daného znaku ve sledované skupině. Grafické znázornění je doplněno následujícím způsobem.

Četnost proměnné	Četnost
Vysoká	 60
Střední	 30
Nízká	 10

Tabulka 3: Ilustrace doplňkové vizualizace dat

Tabulka 3 ilustruje zvolené grafické doplnění četnostních tabulek, které umožňuje základní orientaci v četnostech, i jejich orientační porovnání mezi jednotlivými skupinami.

3.2.3 Sledované charakteristiky

V této části je uveden přehled hodnocených sledovaných charakteristik.

3.2.3.1 Spisovnost

Hodnoceno bylo užití spisovné češtiny a obecné češtiny. Obecná čeština je jedním z interdialektů. Tvoří přechodné pásmo mezi českými nářečími a jazykem spisovným. Jako interdialekt územně nejzastoupenějších nářečí českých je reprezentantem běžné mluvy „všedního dne“ (Hubáček, 2002).

Sledována byla nespisovnost na rovině fonetické, morfologické a lexikální.

V rozhovorech se objevila na rovině fonetické například tato slova:

s protetickým „v“ na začátku: von, vona, vono, voni, vodjeli, vodhrnou, vo tom, vod, vodjela, vopravdu,...

krácení vokálů: s tim, uplně, neni, říkala, myslim, vim, s nim, vidim, uklízim, říká, těším se, vrátim

dloužení vokálů: né

redukce hlásek: ňáká, aspoň, budem

é > í: mlíko

ý > ej: minulej, kterej, takovej, bejt, strašnej, otužilej, zejtra, vybroušenej, nákej, protiskluzovej, bejvaj

V rovině morfologické byla v rozhovorech například nalezena slova: bysme, černýho, to je šilený, to je strašný, to je dobrý, to je možný, takový dítě, volný víkendy, je jí čtyři měsíce, jsou stejné, nenápadný teda, jaký deprese, s náma, to není možný, no dobrý, po dlouhý době, není to násilný, taky, mýho, někýho,

Kontaminace vazby: provokovala do něj

žena: „A říkám, ty musíš být nervozní, vid’ – jsem furt do něj tak jako provokovala...“

V rovině lexikální byla použita tato slova: bordel, cinkl (zavolal), vijou (vědí), svářka (hádky), husté (silné), pod širákem (pod oblohou), spacák, Libeňák, esemesky, Moravák, Pražák, kvádro, furt, exoti, dýsíčka (boty značky DC), ted’ka, ted’ko, tenhleten, brácha, ségra, sranda, story, frajer, kosa (zima), mobil, kilo, super, čenžnout, barák, chlap

Všechny tyto jevy byly ve všech replikách jednoho mluvčího spočítány dohromady.

Určen byl počet nespisovných výrazů v celém monologu a počet slov tohoto monologu. Ze změřených údajů byla určena průměrná hodnota počtu nespisovných výrazů na 100 slov monologu u každého respondenta.

Spisovnost (počet nespisovných výrazů/100 slov monologu)	Označení pro hodnocení
méně než 5	0
5-10	1
více než 10	2

Tabulka 4: Kódování proměnné „spisovnost“

Sledované jevy se vyskytly například v těchto rozhovorech:

Protetické „v“ na začátku:

muž: „Ale to byly kusy teda, vopravdu.“

žena: „Tak jsme vždycky byli vod něčeho poštipaný.“ (rozhovor č. 6)

Krácení vokálů:

muž: „A vim, že loni, když, to myslim, mně řikala Anita, jak dělala v Budějicích tu oslavu, že asi dva tisíce dala zvukaři.“ (rozhovor č. 12)

Dloužení vokálů:

žena: „A my jsme seděli jednu řadu před koncem, předposlední, né.“ (rozhovor č. 1)

Redukce hlásek:

muž: „Vy jste teda byli na nějaký gymnastice...“ (rozhovor č. 1)

muž: „To bych měl letos aspoň jednou vytáhnout kolo.“ (rozhovor č. 7)

ý > ej:

muž: „...tam na jejich pokoji je jaksi strašnej bordel, ne...“ (rozhovor č. 8)

žena: „Jsi nákej otužilej z toho ledu.“ (rozhovor č. 8)

žena: „...že jsi absolutně přesvědčenej vo tom, že jako teď je to ten pravej.“ (rozhovor č. 15)

Rovina morfologická:

Žena: „Jé, tyjo, já už ho měla za takovýho dospělýho, jak jsem ho teď posledně viděla.“

Žena: „Že ta holka s nim chce chodit jako, když je takový dítě.“ (rozhovor č. 9)

Kontaminace vazby:

žena: „A říkám, ty musíš být nervozní, vid’ – jsem furt do něj tak jako provokovala...“ (rozhovor č. 9)

Rovina lexikální:

muž: „Hámr za tu svárku nemohl, ne spal tam.“

muž: „Jsme též tam byli, jsem tam cinkl, ne, se dívat na hokej..“ (rozhovor č. 8)

žena: „Když si vezmete někoho typu jako Moraváka nebo typu jako Pražáka, no.“ (rozhovor č. 10)

3.2.3.2 Volba výrazu

V rozhovorech bylo sledováno používání odborných názvů. Jednalo se o odborné výrazy z oblasti práce a zaměstnání (např. ambulance, hypertenze, stetoskop, fyzika, matematika, recepce, telefon, laboratoř, psychiatrie, psychiatr, psycholog, diagnostikovaný, antibiotika, deprese), sportu a zájmových činností (např. tartan, antuka, trenér, monitor, obrazovka, gymnastika, výmyk). Jedná se o obecně srozumitelné termíny.

U každého respondenta byl v jeho monologu spočítán počet odborných slov a přepočten na 100 slov monologu.

Odbornost (počet odborných výrazů/100 slov monologu)	Označení pro hodnocení
0	0
1 - 3	1
více než 3	2

Tabulka 5: Kódování proměnné „volba výrazu“

Zde jsou uvedeny příklady rozhovorů, v nichž byly použity odborné výrazy.

muž: „A foťák v ruce.“

žena: „Osvětlovač, ne.“

muž: „Možná stetoskop. Mohl aj mást ty tanečníky tam dole.“ (rozhovor č. 1)

muž: „Jako za komančů.“

muž: „Jako, že tam byl nějaký tartan nebo co, jo.“ (rozhovor č. 5)

žena: „U psychiatra.“

žena: „Nejdřív byl u psycholožky a pak nás poslali na psychiatrii.“

žena: „Hm.“

žena: „No a dala mu antibiotika. A chtěli, aby to bral dlouhodobě.“ (rozhovor č. 9)

3.2.3.3 Vulgarismy

Byl sledován výskyt hrubých, sprostých slov, nadávek (ty vole, svině, prdel, do prdele, posralo). U každého respondenta byl opět výskyt vulgarismů přepočten na 100 slov monologu.

Vulgárnost (počet vulgarismů/100 slov monologu)	Označení pro hodnocení
0	0
1 – 2	1
3 a více	2

Tabulka 6: Kódování proměnné „vulgarismy“

Vulgarismy se vyskytly např. v těchto rozhovorech:

muž: „*Staříky a náká historie tý školy aspoň a tak...kvádro si brát nebudu.*“

muž: „*Bude prdel.*“

(rozhovor č. 7)

muž: „*To bych měl letos aspoň jednou vytáhnout kolo. Minulej rok, ty jo, jsem na něm nebyl ani jednou. To jsme furt říkali s Honzou, ty jo, že nebudeme mít čas, když bude hezky, tak si zajedu na pivko a...vždycky se něco posralo.*“

muž: „*Ted'ka strašně úplně plný... Jak jsem jel z toho..taková krásná cesta, víš co. Jsem byl rychlejší, jak kdybych jel tramvají, ty vole.*“

(rozhovor č. 7)

muž: „*Ve čtyři hodiny tam trenér na ně musel jít, protože tam dělali bordel.*“

muž: „*Ho nakopal do prdele, že co tam děláme.*“

(rozhovor č. 8)

3.2.3.4 Oslovování

Byl hodnocen charakter oslovování, které je v komunikaci použito. V rozhovoru se hodnotilo oslovování jménem včetně deminutiva (např. „Ondro“, „Tání“, „Alexi“, „Jirko“), oslovování jiným způsobem (např. „člověče“, „ty vole“, „brácho“) nebo nepřítomnost oslovování (v celém dialogu se neobjevilo).

Oslovování	Označení pro hodnocení
Jménem	0
Jinak	1
Žádné	2

Tabulka 7: Kódování proměnné „oslovování“

Zde jsou uvedeny příklady částí dialogů, kde se vyskytlo oslovování *jménem*.

muž: „*Jakým způsobem chlap pozná ideální ženskou. To znamená, kdy je ženská natolik přitažlivá, aby se ten kluk poohlédl bez jakýchkoliv, jako, hm, sociálního chování. Podívá se na tělo, bude mít obličej schovaný, tak jaký myslíš, že podle tebe musí mít ženská tělo, aby ten chlap po ní letěl.*“

žena: „*No, ale teda, Alexi.*“ (rozhovor č. 12)

žena: „*Ondro, a co nechat Přírodovědy a jít na konzervatoř?*“

muž: „*No, to by bylo úplně nejlepší, ale...*“ (rozhovor č. 14)

muž: „*Rodina...*“

žena: „*Ano. To by bylo, Jirko, na ostrově, kde bychom byli sami dva. Ale jakmile do toho vstupuje společnost, pracovní kolektiv, příležitosti... nevím, jako.*“

(rozhovor č. 15)

Oslovování *jiným způsobem* se vyskytlo např. v těchto rozhovorech:

muž: „*No, tak vo tom nemluvim, vid'.*“

muž: „*No, šílený...Ty vole, teďkon ještě za babkou. Jsem se včera dozvěděl, že dneska odjíždíme, takže se mi tam vůbec nechce.*“

(rozhovor č. 7)

muž: „*Já ti to řeknu takhle: ženská je blbá a naletí vždycky chlapovi na sluch, to, co, čím slyší, a chlap je všeobecně blbej a naletí na to, co vidí.*“

žena: „*Mhm...na tom něco bude, člověče.*“ (rozhovor č. 12)

Dialogy bez oslovování jsou např. tyto:

muž: „*No, to je jiná značka. Chceš?*“

žena: „*Děkuju, nepřeháněj!*“ (rozhovor č. 20)

žena: „*Já jsem se ptala, jak poznám, že je vzhůru. Když byl jeden náměsíčněj, tak mu dávali vypočítat početní příklad.*“

žena: „A ty máš zkušenost s náměsíčným?“

(rozhovor č. 18)

žena: „To já nevím, já třeba, já třeba..“

žena: „Ti řeknu, fakt pětina, jako pět procent populace jsou schopni třeba slavit Vánoce se svojíma partnerama.“

(rozhovor č. 18)

3.2.3.5 Téma hovoru

V tomto bodě bylo hodnoceno tematické ladění rozhovoru – škola, práce, rodina, přátelé, vlastní osoba, zážitky, koníčky, jídlo, sport. Vlastní osobou je míněno mluvení jen o sobě. Druhou osobou se rozumí hovor o jiných lidech, o jiném člověku. V případě, že se v rozhovoru vyskytlo témat více, bylo hodnoceno téma převažující.

Byla hodnocena témata dle následující tabulky:

Téma	Označení pro hodnocení
škola/práce	0
rodina	1
přátelé	2
vlastní osoba	3
zážitky	4
koníčky	5
jídlo	6
sport	7
politika	8
zdraví	9
druhá osoba	10

Tabulka 8: Kódování proměnné „téma rozhovoru“

Zde jsou uvedeny příklady rozhovorů, ve kterých se objevují sledovaná témata.

Škola/práce:

žena: „Jsem chtěla být učitelka. Hrůza. Tak já ještě, že nemusím do práce prostě, já jsem tak ráda, jo. Uf. Když vidím náky děti na sídlišti, tak si úplně říkám..“

žena: „Dobrý. Takže už se nevrátíš, jo, potom.“

žena: „Ne, tak asi se vrátím. Ale prostě tak na to musí přijít jako čas a..“

žena: „A nepřemýšlíš o tom už teď. Nebo ještě vůbec.“

(rozhovor č. 10)

Rodina:

žena: „...tak jsem vyšla dřív z domu a říkám, mamí, vid', že mi nebudeš mávat, vid'.
Úplně strach, že...se mi ten den...mně se zdálo pár dní před tím, že moje ségra a máma
vodhrnou záclonu, žaluzie, prostě, a strašně prostě se vytlačujou u okna, aby viděly,
viděly, jak vypadá. Jsem měla ve snu.“

žena: „Jsem ti neříkala, Tomášek má teďka holku.“

žena: „Jé!“

žena: „Brácha.“

(rozhovor č. 9)

Přátelé:

muž: „Říkám, já vim, že jsou v dramataku jako v pohodě lidi, že jsou akorát exoti.“

muž: „Akorát Klára je hrozná, ty jo.“

(rozhovor č. 7)

Vlastní osoba:

muž: „...jak jsem jel z toho...taková krásná cesta, víš co. Jsem byl rychlejší, jak kdybych
jel tramvají, ty vole.“

muž: „Hm. To je ono.“

muž: „Tam bylo na tom Libeňáku, ty vole, tam jezdili euro...prach vždycky se tam vířil,
ty vole, úplně...jsem přijel domu úplně mokrej, ty vole.“

muž: „Hm.“

muž: „Jako svině. Jsem jel proti slunko, na mě furt pražilo.“

(rozhovor č. 7)

Zážitky:

žena: „A varani! Já jsem viděla varana na střeše!“

žena: „Hezky!“

žena: „Jsem se úplně lekla.“

žena: „Jů!“

žena: „A oni, jó, to je normální, protože já jsem úplně vyděšená, kdy nám vleze do okna,
protože tam lezl kolem nich...“

muž: „Ale to byly kusy teda, vopravdu.“

(rozhovor č. 6)

Koníčky:

muž: „Taková fotografie by taky nebyla špatná. To je zase nějaká – nějaký umění, ne?
Nebo design.“

žena: „Nějaký kreslení by taky nebylo špatný. Přitom kreslení ti jde nejlíp.“

muž: „Tam jsem chtěl jít a to jsem vzdal. Tam byl takovej nával...“

žena: „Hele, nemysli si, že když uděláš pár fotek...“

muž: „Tak.“

muž: „No to jistě, že ne. Jsou lidi, který...“

muž: „Tam je to těžký. Bych možná, že i řek, že toou hudbou se člověk užívá snáží než tou
fotografií. ...No, tak můžeš dělat pro nějak časopis. V podstatě jako žít se jako
uměleckej fotograf.“

(rozhovor č. 14)

Jídlo:

žena: „Mňam, to je dobrý.“

muž: „Tady to je tvůj, tady to je můj.“

žena: „Děkuju.“

muž: „Díky.“

muž: „Dobrý kafičko, mňam. A dejte si k tomu anannas.“

muž: „Ne, ten je tvůj.“

žena: „Né!“

muž: „Jo jo, je tvůj. My ti ho nebudeme ujídat. Jsi velká holka, musíš hodně jíst.“

žena: „Ho nesním.“

muž: „Máš na to spoustu času.“

žena: „Si ho nechám na snídani.“

muž: „Nejlepší šlehačka je Laura.“

(rozhovor č. 20)

Sport:

muž: „Ty někde hraješ?“

muž: „Ne.“

muž: „A budeš chodit na trénink tady s náma?“

muž: „To je prostě pamětník. Říkám, že tady, že tam hrajou normálně na hřišti a tak, skvělejší povrch.“

muž: „Jo?“

muž: „Jako na Folimance, víš.“

muž: „Jako za komančů.“

muž: „Jako, že tam byl nějaký tartan nebo co, jo.“

(rozhovor č. 5)

Politika:

žena: „No, tam jdu do komise.“

muž: „To tam máš jako brigádu, jo?“

žena: „Jako budeš u voleb.“

žena: „No.“

žena: „Ty jo, já ani nevím, koho mám volit.“

(rozhovor č. 6)

Zdraví:

žena: „Hele, a co ty deprese?“

žena: „No, teďka je to v pohodě.“

žena: „Jaký?“

žena: „No, tak on měl takový divný stavy. No, ani nebyl tak nijak diagnostikovaný, no. Takový byl úplně takový mimo.“

žena: „A jak dlouho?“

žena: „Kolik že mu je? Sedmnáct?“

žena: „No, dva dny, nebo tři dny, a pak už to bylo jako dobrý.“

žena: „A co dělal?“

žena: „Ležel. No, prostě co dělal? Jako kdyby neměl vůbec v očích život, no.“

žena: „A, a nemluvil, vůbec?“

žena: „Strašně těžko. Jenom odpovídal jedno slovo.“

žena: „To musí bejt úplně strašný ale.“

žena: „A co jste dělali? Teda s ním na vyšetření u psychiatra.“

žena: „Nejdřív byl u psychologů a pak nás poslali na psychiatrii.“

žena: „Hm.“

žena: „No, a dala m antibiotika. A chtěli, aby to bral dlouhodobě.“

žena: „Hm.“

žena: „Ale oni to nějak vysadili a nebere to...“

(rozhovor č. 9)

Druhá osoba:

žena: „Ivanka! Já, když jsem k nim chodila, ta se tak šklebila.“

žena: „Hm.“

žena: „Jo, fuj.“

žena: „Možná jedna, dvě holčičky, že se zašklebily, ale jinak kluci jásalí všichni.“
(rozhovor č. 18)

3.2.3.6 Přerušování

Přerušováním je míněno vstoupení druhé osoby do řeči osoby první, aniž by první stačila myšlenku dokončit.

Byl hodnocen výskyt přerušování hovořící osoby další osobou dle následujících kategorií:

Přerušování (počet přerušení/100 slov)	Označení pro hodnocení
0	0
1	1
více	2

Tabulka 9: Kódování proměnné „přerušování“

Zde jsou uvedeny příklady přerušování:

žena: „No... To jsou ty horní sedačky asi. My jak jsme byli na tom“ –

- žena: „Jsem se tam úplně bála, jak jsme tam byli pod stropem.“

(rozhovor č. 1)

žena: „Jsme jezdívali v jejich hromadný dopravě, no tak jsme si říkali, co tady chytne od někoho. Je fakt, že voni hrozně“ –

- muž: „Žaludeční problémy žádný, střevní, neměli jste něco s sebou jako na to?“

(rozhovor č. 6)

žena: „Ne, tak asi se vrátím. Ale prostě tak na to musí přijít jako čas a“ –

- žena: „A nepřemýšlíš o tom už teď. Nebo ještě vůbec.“

žena: „Né, jako –

- žena: „Neříkám teď. Jenom jako jestli na to myslíš nebo vůbec na to nemáš myšlenky“ –

- žena: „Ne, tak jako myslím, no. Zejtra jdu do školky, po dlouhý době se tam podívat.“

(rozhovor č. 10)

3.2.3.7 Role v rozhovoru (úloha jedince v rozhovoru)

V rozhovoru bylo hodnoceno, zda je převážně *soutěživý* (jedinci se snaží mezi sebou soutěžit, tzn. jeden respondent hovoří o sobě a druhý zase jen o své osobě), *informativní* (jedna osoba druhé sděluje nějaká fakta, vysvětluje, informuje ji), zda měl charakter *poučování* (osoba komunikuje povýšeně, snaží se druhé osobě ukázat, že ona ví něco lépe, používá slova typu: víš,...), *kooperativní* (v rozhovoru je soulad, vzájemné doplňování, interakce, slova souhlasu: aha, jo, no, že jo, vid', hm, právě, fakt, přesně tak, dobře, určitě, jo – to je pravda, ano, jasně), zda v rozhovoru převažovaly *dotazy* (jedna osoba se druhé převážně vyptává).

Hodnocena byla úloha jedince v rozhovoru následovně:

Komunikační vztah	Označení pro hodnocení
Soutěživost	0
Informativnost	1
Poučování	2
Kooperace	3
Dotazy	4

Tabulka 10: Kódování proměnné „role v rozhovoru“

Vymezení rolí v rozhovorech je uvedeno na příkladech.

Soutěživost:

muž: „Akorát Klára je hrozná, ty jo.“

muž: „No, tak vo tom nemluvim, vid'.“

muž: „Ty vole, teďkon ještě za babkou. Jsem se včera dozvěděl, že dneska odjíždíme, takže... se mi tak nechce vůbec.“

muž: „Jenom doufám, že v neděli nebude fakt hnusně, ty jo, že chci na ty brusle.“

(rozhovor č.7)

Informativnost:

muž: „Ne, guma ne, ale takový ten vosk jako kdyby.“

muž: „Povrch, no, to byl lak, že jo. To nikde se tenkrát nedělalo.“

muž: „To maj teď na Folimance.“

muž: „To byl takovej tlustej lak uplně, servis, jako vybroušeněj, protiskluzovej.“

muž: „Už je to vybroušené, to je vidět.“

(rozhovor č. 5)

Poučování:

muž: „Malinko jsem se zaradoval, když ten jeden spadl, to bylo takový škodolibý, ne, protože to bylo docela těžký, otočky, a pak najednou bác!“

žena: „Jsem si toho nevšimla.“

muž: „Tys to filmovala, počkej, jak to, že sis toho nevšimla jako?“

žena: „Tak to nebylo asi v tu chvíli.“

muž: „No to bylo v tu chvíli.“

(rozhovor č. 1)

Kooperace:

žena: „Ty by měly usínat jako poslední, aby ty ostatní stačily zabrat.“

žena: „No.“

žena: „Budem to zkoumat na dospělých.“

žena: „Ha ha.“

žena: „To je jiný než u dětí.“

žena: „Já bych teda nechtěla moc plivat. Jak voni vždycky ne..“

žena: ...

žena: „Když voni to maj vždycky deset minut a pak tam nosej dvojitý dávky jako.“

žena: „Ale to je úžasné, jak ty děcka, nevím, jestli soutěživost nebo..“

žena: „Jo jo, to jsou ty malý. Větší by to nezvládly. Myslím, že na druhým stupni, nevím nevím teda.“

žena: „To by se taky to, předháněly.“

(rozhovor č. 18)

Dotazy:

muž: „A jak to dělali?“

„To je všechno?“

V celém monologu (4 úseky) jsou 2 dotazy.

(rozhovor č. 18)

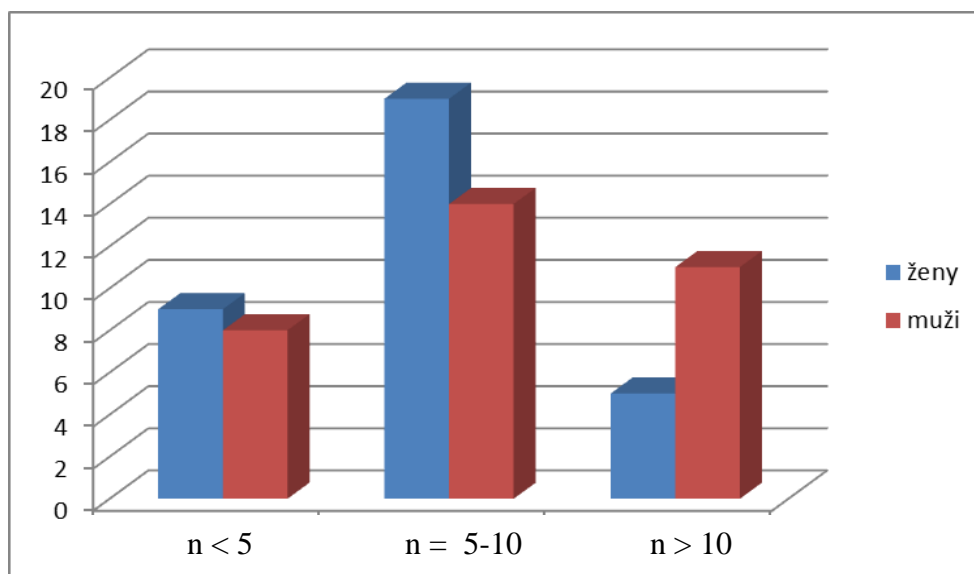
3.3 VÝSLEDKY

3.3.1 Spisovnost

Při hodnocení „spisovnost“ nebyly nalezeny statisticky významné rozdíly mezi muži a ženami ($z = 1,09$; $p = 0,135$). Je pravděpodobné, že tato charakteristika je spojena spíše se vzděláním než s mezipohlavními rozdíly. Dosavadní výzkumy sice jednoznačně nepoukazují na to, že by užívání spisovného, hovorového nebo nespisovného jazyka bylo charakteristické pro určité pohlaví, nicméně někteří autoři (např. Holmes, 1993) uvádějí korektní užívání gramatiky u žen. U sledovaného vzorku nebyl shledán žádný statisticky významný rozdíl.

n	ženy		muži		CELKEM	
	počet	%	počet	%	počet	%
< 5	9	27	8	24	17	26
5-10	19	58	14	42	33	50
> 10	5	15	11	33	16	24
SOUČET	33	100	33	99	66	100

Tabulka 11: Rozdíly ve spisovnosti (n – počet nespisovných výrazů/100 slov monologu).

Graf 1: Rozdíly ve spisovnosti (n – počet nespisovných výrazů/100 slov monologu).

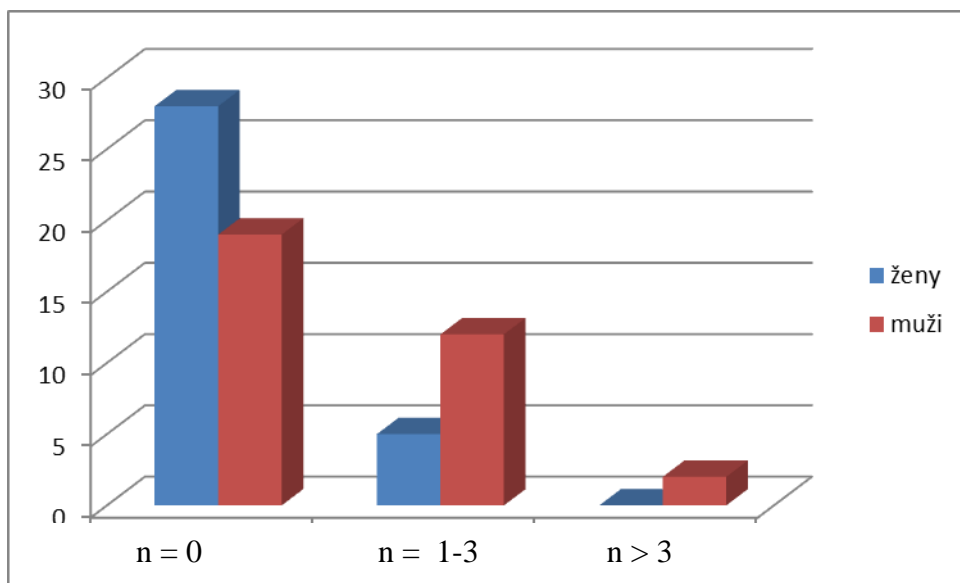
Rozdíl ve spisovnosti lze očekávat spíše v závislosti na vzdělání, příslušnosti k sociální skupině, eventuálně geografické oblasti. Výsledky, které přinesla provedená analýza, proto odpovídají nejen předchozím studiím, ale též zmíněným teoretickým předpokladům.

3.3.2 Výrazy

Ve sledované charakteristice „výrazy“ statistická analýza odhalila významný rozdíl v použití odborných výrazů mezi muži a ženami ($z = 2,46$; $p = 0,006$). Muži více používají odborné výrazy. Tento nález je v souladu s literaturou, která uvádí, že muži používají odbornější výrazy v komunikaci (např. Čmejrková et al., 1996; Holmes, 1993).

0		28	85		19	58		47	71
1-3		5	15		12	36		17	26
> 3		0	0		2	6		2	3
SOUČET		33	100		33	100		66	100
		ženy		muži		CELKEM			

Tabulka 12: Rozdíly v použitých výrazech (n – počet odborných výrazů/100 slov monologu).

Graf 2: Rozdíly v použitých výrazech (n – počet odborných výrazů/100 slov monologu).

V této souvislosti je zajímavá otázka, proč muži používají více odborné výrazy. Výše citované studie tento nálezn podporují pouze na úrovni konstatování, nicméně nepodávají možnou interpretaci. Pravděpodobný výklad lze opřít o některé nálezy autorky Tannen (1990), která uvádí, že mužská komunikace je jednak více sebeprezentační a soutěživá a jednak, že muži méně hovoří o pocitech, vztazích apod. V tomto smyslu se lze domnívat, že větší zastoupení odborných výrazů v rozhovorech mužů může být proto, že chtějí před ostatními prezentovat své odborné znalosti a/nebo proto, že předmět jejich hovoru jí více zaměřen na jiná než vztahová témata.

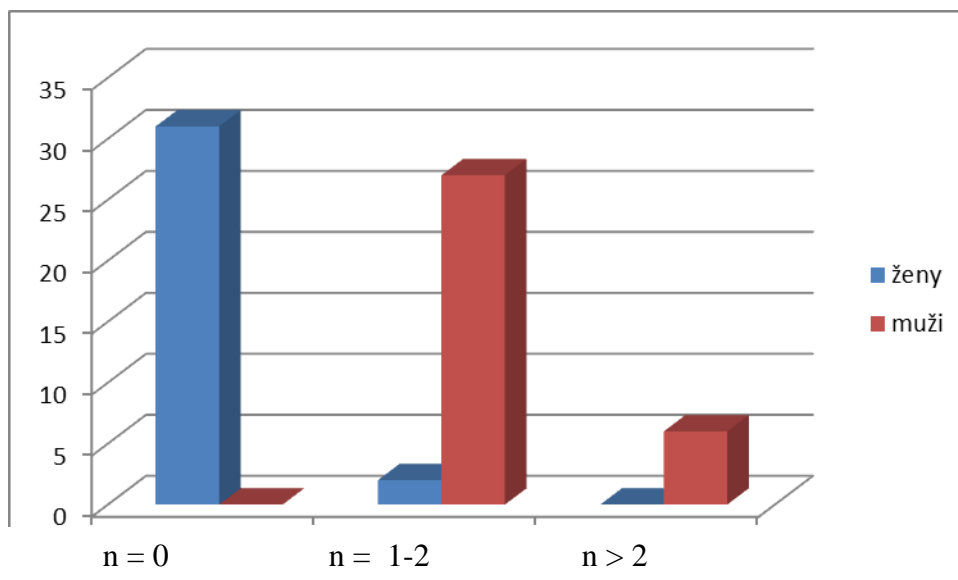
3.3.3 Vulgarismy

V případě výskytu vulgarismů byl opět shledán statisticky významný rozdíl mezi sledovanými skupinami ($z = 1,05$; $p = 0,001$). Muži ve sledované skupině používají více vulgární výrazy, zatímco ženy je používají méně. Tento nálezn je opět v souladu s literaturou i genderovými stereotypy, které užívání vulgárních výrazů přiřazují mužům (např. Čmejrková et al., 1996; Holmes, 1993).

Tvrzení, že muži jsou vulgárnější ve svém verbálním projevu i chování, lze nalézt v řadě odborných textů a studií (např. Tannen, 1990). Tato charakteristika je pravděpodobně více spojena s vlivem sociálního prostředí (viz např. Holmes, 1993), než dispozičními danostmi. S největší pravděpodobností se jedná o relativně výrazný sociální stereotyp. Vulgárnější mluva u chlapců je obvykle lépe akceptovaná než u dívek. Muži jsou tak od svého dětství méně pozorní k tomuto aspektu svého projevu, zatímco dívky naopak.

n	ženy		muži		CELKEM	
	počet	%	počet	%	počet	%
0	31	94	0	0	31	47
1-2	2	6	27	82	29	44
> 2	0	0	6	18	6	9
SOUČET	33	100	33	100	66	100

Tabulka 13: Rozdíly v použití vulgarismů (n – počet vulgarismů/100 slov monologu).

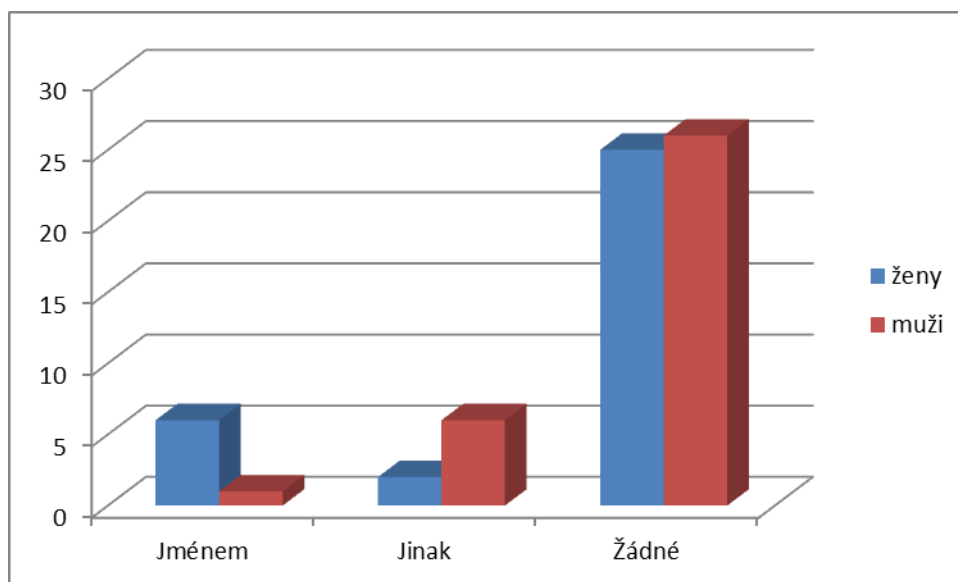
Graf 3: Rozdíly v použití vulgarismů (n – počet vulgarismů/100 slov monologu).

3.3.4 Oslovování

V případě proměnné „oslovování“ nebyl shledán žádný rozdíl. Distribuce této proměnné je ve sledovaných segmentech nezávislá na pohlaví ($z = 0,35$; $p = 0,360$). Muži i ženy tedy volí oslovování podobně. Literatura zmiňovaná v teoretické části se oslovováním nezabývá a není zde teoretická opora pro možný rozdíl v této oblasti. Co je nicméně velmi zajímavé, že přímé oslovení jménem nebo jiným způsobem je ve sledovaných segmentech spíše výjimečné.

	ženy		muži		CELKEM	
	počet	%	počet	%	počet	%
Jménem	6	18	1	13	7	11
Jinak	2	6	6	18	8	12
Žádné	25	76	26	79	51	77
SOUČET	33	100	33	110	66	100

Tabulka 14: Rozdíly v oslovení

Graf 4: Rozdíly v oslovení

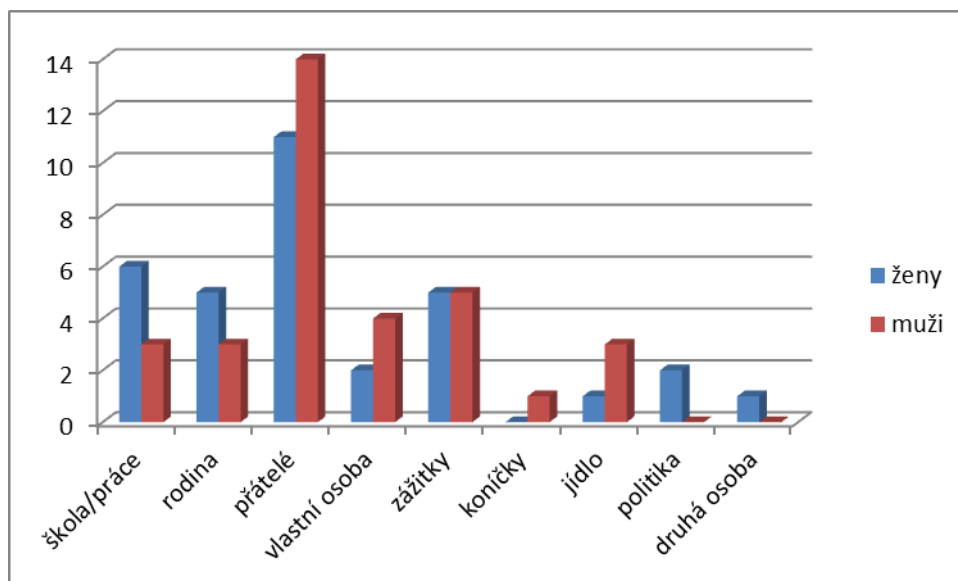
Oslovování v komunikaci dle mého názoru představuje velice zajímavou oblast. Volba oslovení partnera v komunikaci může nést například velmi důležitou informaci o našem vztahu k němu. Může též napovídat o našem vztahu k širšímu sociálnímu prostředí. V tomto smyslu se jedná spíše o psychologické otázky. Nicméně zjištění, že v daném souboru se mluvčí navzájem neoslovují, i když se většinou dobře znají, může napovídat o určitém odcizení v sociálních vztazích, ale to už je otázka překračující téma diplomové práce.

3.3.5 Téma

Volba tématu nepřináší informaci o statisticky významných rozdílech v komunikaci mezi muži a ženami ($z = 0,85$; $p = 0,197$). Nejčtenějším tématem u žen i mužů jsou „přátelé“. Ačkoli studie uvádějí preferenci určitých témat u žen a mužů, např. u žen rodinu, přátele, u mužů práci, sport, politiku apod. (např. Tannen, 1990), u sledovaného vzorku žádný významný rozdíl shledán nebyl.

	ženy		muži		CELKEM	
	počet	%	počet	%	počet	%
škola/práce	6	18	3	9	9	14
rodina	5	15	3	9	8	12
přátelé	11	33	14	42	25	38
vlastní osoba	2	6	4	12	6	9
zážitky	5	15	5	15	10	15
koničky	0	0	1	3	1	1
jídlo	1	3	3	9	4	6
politika	2	6	0	0	2	3
druhá osoba	1	3	0	0	1	2
SOUČET	33	99	33	99	66	100

Tabulka 15: Rozdíly ve volbě tématu

Graf 5: Rozdíly ve volbě tématu

Skutečnost, že nebyl shledán statisticky významný rozdíl ve volbě témat, přestože některá odborná literatura toto naznačuje (např.: Tannen, 1990, Holmes, 1993), může být způsobena mimo jiné tím, že účastníci věděli, že jsou nahráváni a tím mohli upravovat téma komunikace na obecně nejčastější témata v běžné mezilidské komunikaci. V tomto smyslu lze zvažovat, že zjištěné charakteristiky nejsou jednoznačně reprezentativní.

Nepatrné odchylky lze nejlépe sledovat v uvedeném grafu. Výzkum přinesl v oblasti tématu překvapivou skutečnost, že ženy více hovořily o práci a politice než muži, zato o jídle a přátelích méně.

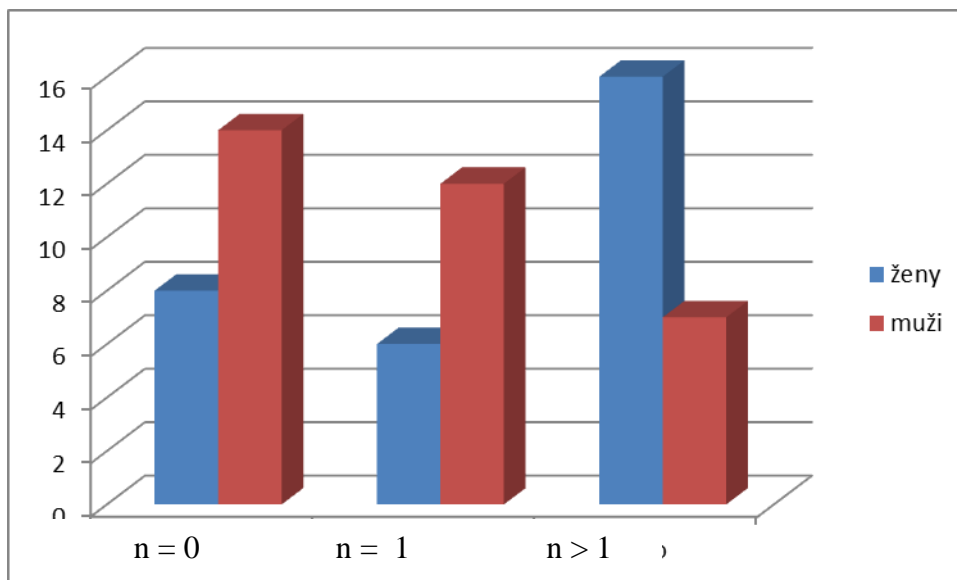
3.3.6 Přerušování

Z provedené analýzy je patrné, že ženy v komunikaci statisticky významně více přerušují než muži ($z = 0,099$; $p = 0,001$). V této oblasti jsou rozdíly skutečně velice zřetelné. Zatímco ženy přerušují hovor druhých v 51 %, muži se tohoto dopouštějí pouze v 22 % případů a ve 42 % případů to vůbec nečiní.

Literatura tento rozdíl popisuje (např. Holmes, 1993) a odůvodňuje tím, že ženy více používají zpětnou vazbu v komunikaci a hovor přerušují otázkami nebo výrazy souhlasu a toto může vyvolávat přerušování mluvčího.

n	ženy		muži		CELKEM	
	počet	%	počet	%	počet	%
0	 8	24	 14	42	 22	34
1	 6	25	 12	36	 18	29
více	 19	51	 7	22	 26	37
SOUČET	33	100	33	100	66	100

Tabulka 16: Rozdíly v přerušování během rozhovoru (n – počet přerušování/100 slov monologu).

Graf 6: Rozdíly v přerušování během rozhovoru (n – počet přerušení/100 slov monologu).

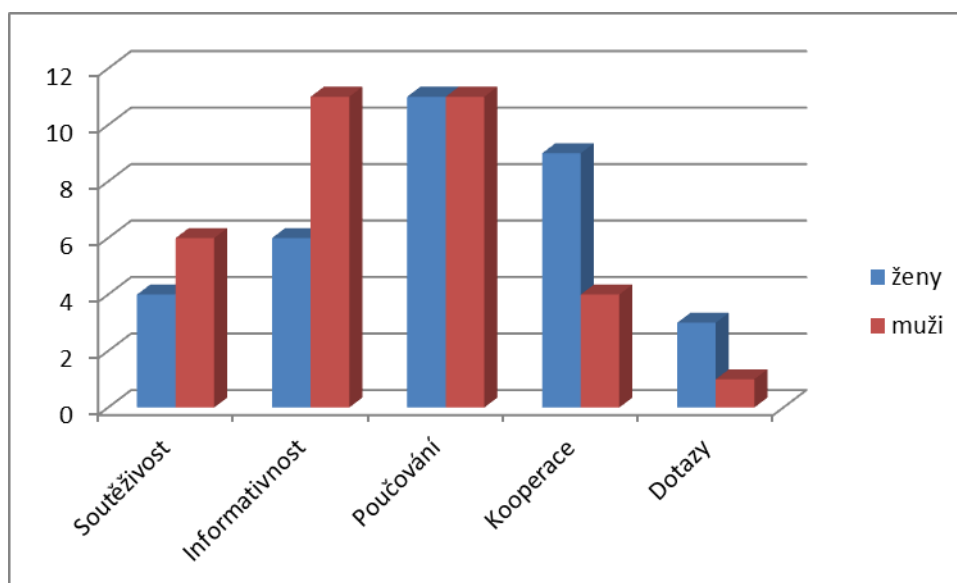
Přerušování v komunikaci je velice zajímavou charakteristikou, která má výrazný psychologický, sociální i jazykový rozměr. Bylo by velice zajímavé hodnotit i charakter přerušení, resp. jeho informační nebo psychologický význam. Výrazné rozdíly mezi muži a ženami by se v tomto smyslu mohly hodnotit výrazně lépe. V této diplomové práci jsem nicméně charakter (resp. důvod) přerušování nehodnotila, protože jsem se zaměřila pouze na základní dobře hodnotitelné charakteristiky.

3.3.7 Role

Zastoupení informační role ve sledovaných segmentech opět přináší velmi zajímavou informaci. Z výsledků je sice zřejmé, že se muži i ženy stejně „poučují“, nicméně rozdíly v celkové distribuci této proměnné jsou statisticky významné ($z = 2,35$; $p = 0,009$). Muži více v rozhovoru soutěží, zatímco ženy více spolupracují. Tento náález je tedy plně v souladu s tím, co uvádí teoretická část, tedy to, že ženy jsou v komunikaci více kooperativní a muži více kompetitivní (např. Chejnová, 2010).

	ženy		muži		CELKEM	
	počet	%	počet	%	počet	%
Soutěživost	4	12	6	18	10	15
Informativnost	6	18	11	33	17	26
Poučování	11	33	11	33	22	33
Kooperace	9	27	4	12	13	19
Dotazy	3	10	1	3	4	7
SOUČET	33	100	33	99	66	100

Tabulka 17: Rozdíly v rolích během rozhovoru

Graf 7: Rozdíly v rolích během rozhovoru

Otázky kooperativnosti žen a kompetitivnosti mužů, a to nejen v komunikaci, jsou v odborné literatuře rozsáhle popsány (např.: Tannen, 1990; Chejnová, 2010). Tato skutečnost je obvykle interpretována buď na úrovni genderového stereotypu – tzn. takové chování se od mužů očekává, a oni se proto do něj stylizují. Opět je mimo možnosti diplomové práce těmito otázkami se zabývat, nicméně skutečnost, že tento nálezný je v souladu s odbornou literaturou, do jisté míry zvyšuje validitu celkových nálezů diplomové práce.

4 ZÁVĚR A DISKUSE

Zjištěné výsledky přinášejí informaci o relativně specifických rozdílech v řečové komunikaci mezi muži a ženami.

Tyto výsledky přehledným způsobem shrnuje Tabulka 18.

Proměnná	Statisticky významný rozdíl	Charakter rozdílu
Spisovnost	ne	V oblasti použití spisovného jazyka nebyl zachycen žádný významný rozdíl.
Výrazy	ano	Ve sledovaném souboru muži používají statisticky významně více odborné výrazy, zatímco ženy méně.
Vulgarismy	ano	Ve sledovaném souboru muži používají více vulgární výrazy, zatímco ženy volí takové výrazy zcela minimálně.
Oslovování	ne	V této proměnné nebyl nalezen statisticky významný rozdíl.
Témata	ne	V této proměnné nebyl nalezen statisticky významný rozdíl. Statisticky nevýznamně ženy častěji hovoří o práci či škole, rodině a politice, zatímco muži o vlastní osobě, přátelích a jídle.
Přerušování	ano	Ženy se v přerušování druhých od mužů liší statisticky velmi významným způsobem. Zatímco muži přerušují druhé jen minimálně, ženy tak činí ve více než 50 %.
Role	ano	Ze statistické analýzy je patrné, že muži mají v rozhovoru větší tendenci k rivalitě, zatímco ženy ke spolupráci.

Tabulka 18: Souhrn zjištěných výsledků

Při analýze zjištěných výsledků lze konstatovat, že obdobná zjištění přinesly i studie zkoumající genderové rozdíly v jiných jazycích. Např. Nehmati a Bayer (2007) zkoumali genderové rozdíly v perštině a angličtině. Ve svých závěrech uvádí, že ženská komunikace má spíš obecnější charakter, je spíše kooperující a volí méně často vulgární výrazy. Zatímco mužskou komunikaci charakterizují jako rivalizující, obsahující častěji konkrétní a odborné výrazy a také častěji obsahující vulgarismy. V tomto ohledu lze konstatovat, že zjištění v předloženém výzkumném projektu jsou v podstatě velice podobná. V této souvislosti lze vyslovit hypotézu, že zjištěné rozdíly nejsou jazykově, resp. kulturně podmíněné, ale že se jedná skutečně o genderově specifické použití jazyka.

Rozdíl v míře spisovnosti se ve sledované skupině neliší. Tuto charakteristiku lze očekávat spíše v závislosti na vzdělání než jednoznačně na genderových charakteristikách. V tomto ohledu lze tento náález hodnotit i ve smyslu podpory validity získaných dat.

V oblasti použití výrazů byly shledány statisticky významné rozdíly. Na základě zjištěných výrazů lze konstatovat, že muži ve svém řečovém projevu používají více odborné výrazy než ženy, a to při relativně obdobné skladbě témat. K této charakteristice nalézáme opět podporu i v jiných výzkumech, které obdobné zjištění referují též (např. Nehmati, Bayer, 2007; Holmes, 1993).

V oblasti vulgarismů byly opět zjištěny statisticky významné rozdíly. Muži statisticky významně více používají vulgarismy než ženy. Tyto nálezy jednak opět souhlasí s předchozími nálezy jiných studií (např. Nehmati, Bayer, 2007), ale též konvenují s obecně zažitými sociálními stereotypy, že mužská mluva je „hrubší“ než ženská.

V oblasti oslovování ani volbě témat nebyly shledány statisticky významné rozdíly. Míru a způsob oslovování v komunikaci lze zvažovat spíše jako prvek závislý na sociálních a kulturních zvyklostech než vyloženě genderově podmíněný. Oproti tomu v oblasti volby témat určité rozdíly očekávat možné je. To na základě předchozích zjištění (např. Valdová, 2004) i na základě rozšířených stereotypů o genderových rozdílech v komunikaci. Skutečnost, že v realizovaném výzkumu nebyly shledány rozdíly v tématech, může souviset se skutečností, že účastníci výzkumu věděli, že jsou

nahrávání, a proto jejich komunikace mohla být ovlivněna. Tato skutečnost samozřejmě s největší pravděpodobností může ovlivňovat i další sledované proměnné.

Velmi zajímavou informaci přinášejí zbývající dvě proměnné „přerušování“ a „role v rozhovoru“. Na základě jejich analýzy lze konstatovat, že ženy jsou ve verbální komunikaci spontánnější a méně dodržují určitá komunikační pravidla – významně častěji totiž druhé v komunikaci přerušují, zatímco muži toto činí statisticky významně méně často. Zajímavý nález je v oblasti, jaké role zaujímají účastníci rozhovoru. Na základě získaných výsledků lze konstatovat, že ženy v komunikaci sice častěji druhé přerušují, ale mají celkově tendenci ke spolupráci. Muži přerušují méně, ale významně častěji v komunikaci soutěží. V tomto ohledu lze s určitou opatrností hodnotit, že mužská komunikace ve sledovaném souboru byla více egocentrická.

Zjištěné nálezy rozhodně podporují předchozí nálezy odborných studií (např. Nehmati, Bayer, 2007), ale i obecně zažitě stereotypy o genderových rozdílech v řečové komunikaci (Valdrová a kol., 2004).

Zjištěné výsledky je samozřejmě nutné hodnotit z hlediska jejich omezení. Ty vyplývají především z metodologických omezení celého výzkumného projektu. Mezi ty v první řadě patří nereprezentativní a rozsahem omezený soubor. Výsledky získané analýzou tohoto souboru je nutné hodnotit s významnou interpretační obezřetností a v žádném případě není možné je zobecňovat.

Nicméně je možné je považovat za zjištění, která informují o velice zajímavých rozdílech v použití verbální komunikace mezi muži a ženami a která podporují potřebu dalšího výzkumu v této oblasti.

Porozumění genderovým rozdílům v oblasti verbální komunikace je nutné nejen v teoretické rovině, ale může napomoci lepšímu pochopení vývoje řeči u dětí v kontextu konkrétního sociálního prostředí. Může též hrát významnou roli při formulaci genderově korektních didaktických materiálů a pedagogických postupů obecně.

Souhrnem lze konstatovat, že vytčený cíl diplomové práce, který zněl „zhodnotit genderové rozdíly ve verbální komunikaci“ u výběrového souboru byl dosažen. Zjištěné výsledky jsou v souladu s dosavadní odbornou literaturou a přinášejí informaci o potřebě dalšího výzkumu v této oblasti.

5 LITERATURA

- BEM, S. L. *The Lenses of Gender: Transforming the debate on sexual inequality*. Yale: YUP. 1993.
- BRABCOVÁ, R. *Didaktika českého jazyka*. 1. vyd. Praha: SPN, 1990. 183.
- BYTEŠNÍKOVÁ, I. *Rozvoj komunikačních kompetencí u dětí předškolního věku*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007. 200.
- ČECHOVÁ, M. a kol.: *Současná česká stylistika*. 1. vyd. Praha: ISV, 2003
ISBN 80-86642-00-3.
- ČECHOVÁ, M.; STYBLÍK, V.: *Čeština a její vyučování*. 2. vyd. Praha: SPN, 1998.
ISBN 80-85937-47-6.
- ČERMÁKOVÁ, M., HAVELKOVÁ, H. (1995). Úvodem k monotematickému číslu „Gender v sociálních vědách a otázky feminismu“. *Sociologický časopis*, 31, 1, 3-5.
- ČMEJRKOVÁ, S., DANEŠ, F., KRAUS, J., SVOBODOVÁ, I. *Čeština, jak ji znáte i neznáte*. Academia. 1996.
- FISKE, S. T., CUDDY, A. J. C., GLICK, P., XU, J. (2002). A model of (often mixed) stereotype content: Competence and warmth respectively follow from perceived status and competition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 878-902.
- FISKE, S. T. (1993). Controlling other people, the impact of power on stereotyping. *American Psychologist*, 48, 6, 621-628.
- FISKE, S. T., STEVENS, L. (1993). What's so special about sex? In Oskamp, S., Constanzo, M. (Eds.) (1993), *Gender issues in contemporary society*, 173-196. Newbury Park: Sage.
- FISKE, S. T. (1998). Stereotyping, prejudice, and discrimination. In D. T. Gilbert, S. T. Fiske & G. Lindzey. (Eds.), *The handbook of social psychology*, Volume II., 357-401. The McGraw-Hill companies, Inc.
- FISKE, S. T. (2000). Stereotyping, prejudice, and discrimination at the seam between the centuries: Evolution, culture, mind, and brain. *European Journal of Social Psychology*, 30, 299-322.
- GAVORA, P. a kol.: *Pedagogická komunikácia v základnej škole*. Bratislava, Veda 1988
- GEIST, B.: *Sociologický slovník*. Victoria Publishing 1992

- GRUBER, D.: Proč ženy muže už více chápou. Grada Publishing, a.s.. Praha 2007. ISBN 978-80-247-1744-9
- HARTL, P.: Psychologický slovník. Praha, Budka nakladatelství 1994
- HAVRÁNEK, B., JEDLIČKA, A.: Stručná mluvnice česká, Praha, SPN, 1981
- HÁLA B., aj.: Výslovnost spisovné češtiny I. Výslovnost slov domácích. Praha: SPN, 1955
- HENDL, J.: Kvalitativní výzkum. Portál. Praha 2005. ISBN 80-7367-040-2
- HOFFMANOVÁ, J. Feministická lingvistika? Naše řeč 78. 1995, č. 2, s. 80–91.
- HOLMES, J. An introduction to sociolinguistics. London, UK: Longman. 1993.
- HUBÁČEK, J.; JANDOVÁ, E.; SVOBODOVÁ, J. *Čeština pro učitele*. 3. vyd. VADE MECUM BOHEMIAE s.r.o., 2002. 322 s. ISBN 80-86041- 30-1
- CHEJNOVÁ, P. Didaktické transformace pragmalingvistických témat. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. 2010
- JANOUSEK, J. Sociální komunikace. Praha, Svoboda. 1968
- KOHOUTEK, R. Sociální komunikace. Psychologie v teorii a praxi. 2009. <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0912/socialni-komunikace>
- KOŘENSKÝ, J. Komunikace a čeština. Jinočany: H+H, 1992
- KRČMOVÁ, M. Jazyk v komunikaci. Pedagogická fakulta – Masarykova univerzita: Brno, 1999
- LAKOFF, R. (1975). Language and women's place. New York, NY: Harper and Row.
- LEGATOVÁ, M.: Proč si muži nic nepamatují a ženy nic nezapomínají. Jak pochopit jeden druhého. Copyright 2005. ISBN 978-80-249-0917-2
- LOTKO, E.: Kapitoly ze současné rétoriky. Olomouc, 1997
- LUKAVSKÝ, R.: Kultura mluveného slova. Praha: AMU, 2000
- MAREŠ, J., KŘIVOHLAVÝ, J.: Komunikace ve škole. Brno, Masarykova univerzita 1995, s.15
- MIOVSKÝ, M.: Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Grada Publishing, a.s.. Praha 2006. ISBN 80-247-1362-4
- MINÁŘOVÁ, E. Stylistika češtiny. Brno: Masarykova univerzita, 2009.
- MÜLLEROVÁ, O.: Mluvený text a jeho syntaktická výstavba. Praha: Academia, 1994. 145 s. ISSN 05-85-5675.
- NAKONEČNÝ, M.: Encyklopedie obecné psychologie, Praha, Academia 1997

- NAKONEČNÝ, M.: Základy psychologie, Praha, Academia 1998
- NEBESKÁ, I. Normy a spisovnost. In Spisovnost a nespisovnost dnes: sborník příspěvků z mezinárodní konference Spisovnost a nespisovnost v současné jazykové a literární komunikaci, Ed. Šrámek, R. Brno: Masarykova univerzita, 1996. S. 72-74.
- NEHMATI, A., BAYER, J., M. Gender Differences in the Use of Linguistic Forms in the Speech of Men and Women: A Comparative Study of Persian and English. SOUTH ASIAN LANGUAGE REVIEW. VOL.XVII. No. 2, June 2007.
- PRŮCHA, J. Interkulturní psychologie, Praha. Portál. 1997.
- SWIM, J. K. (1994). Perceived versus meta-analytic effect sizes: An assessment of the accuracy of gender stereotypes. Journal of Personality and Social Psychology, 66, 1, 21-36.
- SNYDER, M., Tanke, E. D., Berscheid, E. (1977). Social perception and interpersonal behavior: On the self-fulfilling nature of social stereotypes. Journal of Personality and Social Psychology, 35, 656-666.
- RAMPORTL, M., aj.: Výslovnost spisovné češtiny II. Výslovnost slov přejatých. Praha, Academia, 1978
- TANNEN, D. (1990). You just don't understand: Women and men in conversation. New York, NY: William Morrow.
- TANNENOVÁ, D.: Ty mi prostě nerozumíš. Ballantine Books 1991
- RENZETTI, CLAIRE; CURRAN, DANIEL. Ženy, muži a společnost. 1. vyd. Přel. Lukáš Gjurič et al. Praha: Karolinum, 2003, s. 20-21.
- UNGER, R. K. (2001) (Ed.). Psychology of women and gender. NY: Wiley and Sons.
- VYSKOČIL, F.: Rozdíly mezi mužem a ženou. Vesmír 85, srpen 2006
- VALDROVÁ, J. Gender a jazyk. In: SMETÁČKOVÁ, I., VLKOVÁ, K. Gender ve škole. Otevřená společnost, o.p.s. 2005.
- VALDROVÁ, J.; SMETÁČKOVÁ-MORAVCOVÁ, I.; KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, B. Příručka pro posuzování genderové korektnosti učebnic. Praha 2004, s. 4.
- WOOD, W., EAGLY, A. H. (2002). A cross-cultural analysis of the behavior of women and men: Implications for the origin of sex differences. Psychological Bulletin, 128, 5, 699-727.
- WILLIAMS, J. E. BEST, D. L. (1990). Measuring sex stereotypes: A multinational study. Newbury park, CA: Sage.

WYROBKOVÁ, A. (2002). Femininita a maskulinita v představách studentek a studentů – rodové rozdíly v percepci rodových stereotypů a v hodnotové orientaci. Diplomová práce, rukopis. Brno: MU.

6 SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Základní informace o získaných rozhovorech	52
Tabulka 2: Věková charakteristika mužů a žen v souboru	53
Tabulka 3: Ilustrace doplňkové vizualizace dat	55
Tabulka 4: Kódování proměnné "spisovnost"	56
Tabulka 5: Kódování proměnné "volba výrazu"	58
Tabulka 6: Kódování proměnné "vulgarismy"	59
Tabulka 7: Kódování proměnné "oslovování"	60
Tabulka 8: Kódování proměnné "téma rozhovoru"	61
Tabulka 9: Kódování proměnné "přerušování"	64
Tabulka 10: Kódování proměnné "role v rozhovoru"	65
Tabulka 11: Rozdíly ve spisovnosti	67
Tabulka 12: Rozdíly v použitých výrazech.....	68
Tabulka 13: Rozdíly v použití vulgarismů.....	70
Tabulka 14: Rozdíly v oslovování	71
Tabulka 15: Rozdíly ve volbě tématu	72
Tabulka 16: Rozdíly v přerušování během rozhovoru	73
Tabulka 17: Rozdíly v rolích během rozhovoru	75
Tabulka 18: Souhrn zjištěných výsledků	76

7 SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Rozdíly ve spisovnosti.....	67
Graf 2: Rozdíly v použitých výrazech	68
Graf 3: Rozdíly v použití vulgarismů.....	70
Graf 4: Rozdíly v oslovení	71
Graf 5: Rozdíly ve volbě tématu	72
Graf 6: Rozdíly v přerušování během rozhovoru.....	74
Graf 7: Rozdíly v rolích během rozhovoru	75

8 PŘÍLOHY

ROZDÍLY VE VYJADŘOVÁNÍ MEZI MUŽI A ŽENAMI

SEGMENT	ROZHOVOR	OSOBA	VĚK	POHLAVÍ	BYDLIŠTĚ	NAROZENÍ	SPISOVNOST	VÝRAZY	VULGARISMY	OSLOVOVÁNÍ	TÉMA	PŘERUŠOVÁNÍ	ROLE
1	1	A	26	ž	Praha	Praha	2	1	0	2	4	1	1
2		B	22	ž	Brno	Brno	0	0	0	2	4	0	3
3		C	25	ž	Praha	Praha	1	0	0	2	4	1	3
4		D	26	m	Brno	Brno	0	1	0	2	6	0	0
5		E	22	m	Praha	Praha	1	0	0	2	4	0	1
6		F	30	ž	Praha	Praha	0	0	0	2	4	0	1
7	2	A	24	ž	Praha	Praha	1	0	0	2	2	1	3
8		B	30	ž	Praha	H.Králové	0	0	0	0	2	1	3
9	3	A	21	m	Praha	Praha	1	1	0	2	1	0	1
10		B	30	ž	Praha	Praha	0	0	0	0	0	1	4
11		C	25	ž	Praha	Praha	0	0	0	2	0	2	4
12		D	30	m	Praha	Jilemnice	0	0	0	2	0	1	0
13	4	A	21	m	Praha	Praha	2	0	0	1	2	0	2
14		B	21	m	Praha	Praha	2	0	0	1	2	1	3
15		C	20	m	Praha	Praha	2	0	0	1	3	2	2
16	5	A	26	m	Praha	Havířov	1	0	0	2	5	2	2
17		B	30	m	Praha	Havířov	2	0	0	2	2	2	2
18		C	30	m	Praha	Havířov	1	1	0	2	3	0	1
19		D	29	m	Praha	Jeseník	0	1	0	2	2	1	3
20		E	23	m	Praha	Bratislava	1	1	0	2	4	0	0
21		F	28	m	Praha	Praha	1	0	0	0	2		2
22	6	A	30	ž	Praha	Praha	0	0	0	2	1	1	2
23		B	30	m	Praha	Jilemnice	2	1	0	2	1	0	1
24		C	25	ž	Praha	Praha	2	1	0	2	2	1	1
25		D	31	m	Praha	Praha	1	2	0	2	3	1	1
26		E	21	m	Praha	Praha	2	1	0	2	4	0	2
27		F	26	ž	Praha	Praha	1	0	0	2	8	2	3

Základní datová matice

ROZDÍLY VE VYJADŘOVÁNÍ MEZI MUŽI A ŽENAMI

SEGMENT	ROZHOVOR	OSOBA	VĚK	POHLAVÍ	BYDLIŠTĚ	NAROZENÍ	SPISOVNOST	VÝRAZY	VULGARISMY	OSLOVOVÁNÍ	TÉMA	PŘERUŠOVÁNÍ	ROLE
28	7	A	20	m	Praha	Praha	2	1	0	2	2	1	3
29		B	20	m	Praha	Praha	2	2	0	1	3	1	0
30	8	A	30	m	Třinec	Třinec	1	1	1	2	1	1	1
31		B	28	ž	Třinec	Praha	1	0	0	2	1	1	3
32		C	20	m	Třinec	Třinec	0	0	1	2	2	1	1
33		D	24	ž	Praha	Praha	0	0	0	2	1	0	3
34		E	25	ž	Praha	Praha	1	0	1	2	8	2	3
35	9	A	25	ž	Praha	Stará Boleslav	1	0	0	2	1	0	1
36		B	26	ž	Praha	Praha	1	0	0	2	2	2	2
37		C	25	ž	Praha	Praha	1	0	0	2	1	2	1
38		D	24	ž	Praha	Praha	1	0	0	1	2	1	0
39	10	A	23	ž	Praha	Praha	2	0	0	2	0	0	1
40		B	23	ž	Praha	Praha	1	1	0	2	0	2	2
41		C	24	ž	Praha	Praha	1	0	0	2	0	2	2
42		D	25	ž	Praha	Praha	1	0	0	2	2	2	2
43	11	A	26	ž	Praha	Praha	1	0	1	2	2	1	3
44		B	22	ž	Brno	Brno	0	0	0	2	3	0	0
45		C	25	ž	Praha	Praha	0	0	0	2	4	2	2
46		D	26	m	Brno	Brno	1	0	0	1	2	1	0
47		E	22	m	Praha	Praha	0	0	0	2	2	0	2
48	12	A	29	m	Brno	Prostějov	1	0	0	2	6	2	2
49		B	26	ž	Praha	Praha	2	0	0	1	6	0	0
50		C	25	ž	Brno	Praha	1	0	0	0	3	0	0
51	13	A	30	ž	Praha	Hradec Králové	1	0	0	0	2	2	2
52		B	23	ž	Praha	Praha	1	0	0	2	2	2	2
53	14	A	30	ž	Praha	Praha	1	1	0	0	0	2	2
54		B	22	m	Praha	Praha	1	1	0	2	2	2	1

ROZDÍLY VE VYJADŘOVÁNÍ MEZI MUŽI A ŽENAMI

SEGMENT	ROZHOVOR	OSOBA	VĚK	POHLAVÍ	BYDLIŠTĚ	NAROZENÍ	SPISOVNOST	VÝRAZY	VULGARISMY	OSLOVOVÁNÍ	TÉMA	PŘERUŠOVÁNÍ	ROLE
55		C	23	ž	Praha	Praha	2	1	0	2	2	2	2
56		D	29	m	Praha	Jilemnice	2	1	0	2	2	2	1
57	15	A	30	ž	Brno	Brno	1	0	0	0	2	2	2
58		B	27	m	Brno	Brno	1	0	0	2	2	1	3
59	16	A	30	m	Praha	Praha	2	1	0	2	0	0	1
60		B	26	ž	Praha	Praha	1	0	0	2	10	2	4
61		C	24	ž	Brno	Brno	0	0	0	2	3	2	3
62	17	A	23	ž	Praha	Praha	1	0	0	2	4	1	2
63		B	21	ž	Brno	Brno	0	0	0	2	10	0	3
64		C	22	ž	Praha	Praha	1	0	0	2	10	0	4
65		D	20	m	Praha	Praha	2	0	0	2	4	0	2
66		E	23	m	Brno	Brno	0	0	0	2	4	1	1
67	18	A	26	ž	Praha	Praha	2	0	0	2	4	2	2
68		B	25	ž	Praha	Praha	2	0	0	2	4	1	3
69		C	21	ž	Praha	Frýdlant	1	0	1	2	3	1	3
70		D	29	ž	Praha	Kopřivnice	0	0	1	1	4	0	3
71		E	26	ž	Praha	Praha	2	0	1	2	4	0	3
72		F	30	m	Karviná	Karviná	0	0	1	2	0	0	4
73	19	A	26	ž	Praha	Praha	1	0	1	2	4	1	3
74		B	22	ž	Brno	Brno	0	0	1	2	6	0	0
75		C	25	ž	Praha	Praha	0	0	1	2	4	2	2
76		D	26	m	Brno	Brno	1	0	1	1	2	1	0
77		E	22	m	Praha	Praha	0	0	1	2	2	0	2
78	20	A	29	m	Brno	Prostějov	1	0	1	2	6	2	2
79		B	26	ž	Praha	Praha	2	0	1	1	6	0	0
80		C	25	ž	Brno	Praha	1	0	1	0	3	0	0

Přepis vybraných rozhovorů

1

Žena – A, B, C, F

Muž – D, E

Kontext: Návštěva v domácím prostředí

A: Pardon.

B: Pojd'.

C: Pojd'. Smích

B: Jirka na tebe celou dobu čeká.

Smích

C: Takhle jste seděli, jo, v Sazka Areně.

A: V Sazka Areně né.

C: Tak jste seděli. Markéta mezi váma.

E: Koupili jste si dvě místa a Markéta mezi váma.

Smích

A: Jo.

B: Seděl Jirka mezi náma.

E: Akorát jste měli jen ty dvě místa.

Smích

E: Jaká je tam mezera mezi těma sedadlama? Možná by se to dalo rozdělit jako.

D: Nula celá nula nic, no.

A: Smích.

E: Tak to je dobrý.

A: Ale oni jsou dost jako stísněný, ty sedačky.

D: No, jsou. Já se svou pávní jsem měl problém si tam sednout.

A: Ty se svou pávní, mhm....

E: Sis měl sednout doprostřed těch dvou, si sednout na tu drážku...

A: Smích.

B: By bylo příjemné...

E: Jen jestli tam nejsou opěrátka, to by bylo horší.

B: Jsou.

E: Jo?

B: Mhm.

E: Hm.....Zvedací aspoň?

A: A i před tebou to je krátký docela, že jo, na dlouhý nohy...

B: Takový celý ztěsnaný jako.

A: No.....To jsou ty horní sedačky asi. My jak jsme byli na tom –

C: Jsem se tam úplně bála, jak jsme tam byli pod stropem.

B: Na čem jste tam byli?

A: Na Eltonovi Johnovi a na Philovi Collinsovi.

C: Philovi Collinsovi.

E: Jste tam byly na Eltonovi, jo?

A: H: Mhm.

D: Hele, představa, že tam fandím na hokeji, jo, tak to jeden aby chtěl zafandit, tak to si stoupne celá role.

Smích.

D: Jeden dá impuls a všichni musí jít s ním jako, jo.

Smích.

7s ticho

D: Bylo to hezký dneska.

A: To jo, no.

D: Malinko jsem se zaradoval, když ten jeden spadl, to bylo takový takový škodolibý, ne, protože to bylo docela těžký, otočky, a pak najednou bác!

B: Jsem si toho nevšimla.

D: Tys to filmovala, počkej, jak to, že sis toho nevšimla jako?

A: Tak to nebylo asi v tu chvíli.

D: No to bylo v tu chvíli.

C: A to se mohlo, jo, vlastně?

E: Počkej, ona to nafilmovala. Tak ale v tom případě...

A: Teď lvče přijde nějaký dopis, tady jste fotila...

C: No, asi ne -

- E: To si splet trochu hru, ne.

- C: Ale já vim, že když jsme tam byly, tak voni to fakt kontrolovali, jestli si s sebou nebereš foťák na ten koncert.

- A: Teď ne.

B: Jó, je to právě jak na letišti.

A: No, to jo.

C: Tam jako prohledávali, že pak to prostě ne, nemůžeš -

D: No, teďka tam zase pro změnu měli, měli dobrý hromádky potravin jako na zemi, jo.

F: I ty flašky vám vzali, že jo -

C: Flašky nám tam vzali...

F: - flašky s vodou

D: No, to prostě -

C: Jo, ale on tam byl fakt chlap, kterej si to fotil, jako toho Phila Colinse, a pak za nim na konci přišel chlap, říká, tak mi to teď všechno ukažte a přede mnou to tady všechno vymažte. A pak to prostě...

A, B, F: Mhm.

C: Takže si myslím, že jako taky z koncertu nebudou náč....Protože tam si ho vyloženě všimli, že ho fotil.

D: Iva to dělá diskrétně, to bylo takovej záblesk, bžžž!

Hlasitý smích 5s

D: Hlavně nenápadně.

B: To bylo jenom dvakrát, jsem to tam špatně nastavila.

D: Samozřejmě, ty lidi pod náma: mmmmmmmmm (předvádí otáčení nazuřených lidí)

B: To byl ten foťák jako.

A: To jsem nebyla já. To byl někdo jinej.

D: Iva dělala: mmmmmmm (předvádí naštvaní)

Hlasitý smích

D: Viděla ženskou, mmm.

E: Takhle: mmmmm (předvádí otáčení se za sebe, jako, že kdo za ní) -

Smích

A: My jsme seděli jednu řadu před koncem, předposlední, ne.

E: A foťák v ruce.

A: Osvětlovač, ne.

Smích.

D: Možná stetoskop. Mohl aj mást ty tanečníky tam dole.

Hlasitý smích

D: Jinak blikl a -

B: - A potom spadl, no. To je úplně jasný. Takže za to můžu vlastně já.

D: Ale teda to, co tam prováděli na těch kruzích, že...A byl, prosim tě, na těch kruzích, to byl borec nebo holka?

A: Já bych řekla holka.

D: Aha, tak.

A: Mělo to takovou dámskou postavu.

B: Že?

D: Dámskou postavu?

A: Taky si myslíš?

D: No, právě, ta, ta viděla na ní prsa -

- A: Já si myslím taky, že jo, no.

D: Já jsem prsa neviděl. Jsem myslel, že to je borec.

E: Vy jste teda byli na nějaký gymnastice...že tam byli na kruzích nebo

B: Ne, tam bylo jako na...že bruslili a potom aj na kruhu tam dělali nějaký akrobatický.....jako v cirkuse, jako, že se zvedá, víš s tím...

D: Ale to bylo...to bylo

F: V kruhu.

D: No.

5

Muž – A, B, C, D, E, F

Kontext: Setkání přátel v restauraci po zápase v košíkové

F : Kolik? Takže šest, že jo.

B: Jo jo.

A: Já jsem to zapomněl.

C: Kolik? Ještě dvě?

D: A. Jo, ještě Šimi a –

A: Já, ještě dvě, já ještě dvě.

D. B. – a Ruda.

A: Kdo ještě? Kdo ještě?

E: Já dvě.

D: No, to je šest.

B: Si myslím, že oni už nepřijdou.

D: Jednoduchá matematika.

E: Co tam s tím vyváděli? Tam rozehrával jak magor.

D: Co to používáš za slova?

Smích

A: Jsme hráli všichni, jako, jak jsme tam seděli oba dva –

B: Jak co?

A: Jak jsme tam seděli oba dva –

B: No –

A: Ja jsem si – to už, to už prostě není možný.

5s

D: Smích. Jako musíme se bavit, ať tam je něco slyšet. Ne, že si budu posílat esemesky.

Smích

E: Co na to říct, že.

B: A. Pěkné počasí dneska bylo.

D: B. Ty někde hraješ?

E: Ne.

D: A budeš chodit na trénink tady s náma?

A: To je prostě pamětník. Říkám, že tady, že tam hrajou normálně na hřišti a tak, skvělejší povrch.

D: Jo?

A: Jako na Folimance, víš.

B: Jako za komančů.

D: Jako, že tam byl nějaký tartan nebo co, jo.

A: A. Ne ne!

B: B. Ne ne!

B: Normálně, guma.

D: Fakt, jo?

A: Ne guma ne, ale takový ten vosk jako kdyby.

B: Povrch, no, to byl lak, že jo. To nikde se tenkrát nedělalo –

A: To maj teď na Folimance.

B: To byl takovej tlustej lak úplně, servis, jako vybroušenej, protiskluzovej.

A: Už je to vybroušené, to je vidět.

D: Teď tam není žádný lak.

B: Hm.

C: No ale navíc –

A: No ale naštěstí to ještě píská daleko víc než na ostatních těch, tam jako to –

D: A náhodou je to dobrá pomůcka.

C: Kvůli palubu, mi to klouže –

6

Žena – A, C, F

Muž – B, D, E

Kontext: Skupina přátel v domácím prostředí

F: A tam jsou opice?

D: Těch je ale jako vopravdu hodně, no. Ale jako nejsou, nebyli drzí, jako.

F: A jaký takový? Jako menší jsou.

D: Makakové

C: Makakové

D: No, především.

F: Hm.

C: S takovýma černýma obličejíčkama.

F: Hm, hm, hm.

C: A varani! Já jsem viděla varana na střeše!

F: Hezky!

C: Jsem se úplně lekla.

F: Jůůů!

C: A oni, jó, to je normální, protože já jsem úplně vyděšená, kdy nám vlezou do okna, protože tam lezl kolem nich...

D:

- nejdřív osprchovaná...

D: Ale to byly kusy teda, vopravdu.

F: Smích

C: Takovejkle! Normálně, prostě....

E: Hm...

A: To není jistý, že jo.-

C: - Jsem myslela, že někomu jako odešel z domova, třeba jako domácí zvířátko..

F:

- domácí zvířátko

Smích

C: Pak jsme ho tam viděli někde na nějaký skále, zase další, prostě takovejkle velikánskej.

A: Hm.

F: Ale voni zase neublíže, ne. Nebo jo? By kousli třeba? -

A: - Takovejhle, takovejhle asi ne.

D: Taky ublíže.

F: Hm

A: No, dobře, ale my na to nejsme zvyklí, že jo.

D: No, no, no

C: No

A: My známe ještěrky takovýchle –

C: - Ještěrky byly úplně běžný normálně v hotelových pokojích. -

A: - Jo?

D: No.

C: Já jsem jednou zatahovala závěs a pššš, takhle mi vypadla!

F: Jééé!

Smích

C: - Jsem se lekla, co to je a vona to byla ještěrka.

D: Ale to byl přímo inventář každého pokoje, prostě jsme přišli, a tam někde na stěně jako žlutá ještěrka –

F: - Jé!

D: - koukala...no

A: Švábi ne.

C: Občas švábi taky.

D: Švábi taky.

A: Se vás neštítíli?

C: Jó, takovýdle. Takovýdle. Jsem jich měla pět v batohu. Takovýdle.

A: Takhle velký? -

C: - Jsme balili a já jsem měla takovou švábi - vod takovejklech až po takový - švábi rodinku.

F: Tak sis je vysušila a vzala domů, ne?

D: V Rusku jich bylo.

A: Vy jste jim je tam nechali?

C: A už tam pak příště nebyli, když jsme tam přijeli.

D: No byli. Byli. A co ten brouk v posteli?

C: - jo, vlastně tam běžel. A jo. Smích

F: A když jste spali, tak třeba –

A: A mlaskali v noci? Oni mlaskaj.

D: Ne, ne našťestí, našťestí ne.

A: - Nedali jste jim najíst.

C: Spíš komáry.

A: Taky velcí komáři nebo normální?

D: Spíš takový jako neviditelný.

F: Smích

E: On ten hmyz tam bude asi vůbec živější, ne.

A: Určitě.

C: Mouchy! Mouchy úplně neodbytný. Prostě takový jako líný. Pak takový ty písečný mouchy, jako, že vypadaj jako mouchy, ale jsou maskovaný. Jsou takový jako žlutý, že nejsou vidět vůbec v písku.

A: - Mhm.-

C: - Tak jsme vždycky byli vod něčeho poštipáný...ani jsme nevěděli, vod čeho.

F: Smích

E: No, mně přijde, že takovej varan, toho se člověk může bát míň než nějaký takovýdle malý potvůrky. –

F: - to no, no

E: - ani neví, co to udělá...

C: Jako nějaký, že.....Já vim, jak mi říkala Irča, než jela do tý Indie, no až mě štípne komár nějaký, tak začnu brát antimalarika, tak jsem jako na ní myslela, že to bych je musela brát jako od prvního dne.

E: Hm.

A: No tak to se projeví, ne....třeba

F: To už by se asi projevil.

D: Čtrnáct dní inkubační doba.

E: Hm.

Ticho.

F: Třeba nějakou exotickou přenosnou chorobu, jako kapénkovou...

D: To uvidíme.

C: Jsme jezdívali v jejich hromadný dopravě, no tak jsme si říkali, co tady chytne od někoho. Je fakt, že voni hrozně –

B: - Žaludeční problémy žádný, střevní, neměli jste něco s sebou jako na to?

D: Tak měli jsme.

C: Měli jsme alkohol taky.

A: A používali jste alkohol?

C: My ani moc ne, Jana s Tomášem hodně, vid', si dávali, když takhle jsme někde jedli, ale my ne. Já jsem z toho nic jako neměla. Já spíš opačně no, jsem pak jako musela brát projímadlo...smích

A: Musela ses napít místní vody, jo?

C: Vůbec mi to nedělalo nic, jsem si mohla sníst, co jsem chtěla.-

A: - Ne? Ani voda ti nic nedělala?

C: Ale....

D: Jídlo úžasný, úplně skvělý.

C: Výborný.

D: Jenom s tím, že když neřeknete, že nechcete pálivý, že nechcete moc pálivý, tak se to pak vůbec nedá jíst.

Takže jako skutečně ta Srí Lanka v tomhle je taky výjimečná, jak v tý Asii. Takže prostě jsme byli na Silvestra na takový oslavě místních, protože jsme byli jediný v hotelu, tak jsme tam prostě jako byli pozvaný, abysme tam nebyli sami –

A: - Jé, to je dobrý!

D: - A, takže jako nám dali jejich jídlo, který si oni sami udělali jako pro sebe, protože nevěděli, že to budou jíst Evropani, a to opravdu – tak, tak strašně pálivý jídlo, jsem teda opravdu už dlouho nejed. Absolutně jako strašný. Pak jednou jsme šli do místního bufetu a takový jako docela čistý, a bylo tam spousta místních, a jako, že to jídlo nás třeba jako většinou vyšlo, já nevím, oběd, prostě tak kolem deseti dolarů, tak tady nás to vyšlo jako asi prostě na dva nebo na tři dolary, ale jako dvě vopravdu obrovský porce. Takže jsme si tam jako ukázali, že jo, teď jsme si to přinesli, a to byla taková jako strašně rušná jídelna, kde bylo spousta lidí, tak jsme si jen tak

tak vybojovali nějaký místo u stolu a teďko ty místní jak viděli, že tam jsou jako čtyry Evropani, tak už tak jako pokukovali, a –

Smích

D: - pak jako, smích, jsme si to dali do pusy, a úplně všichni, přestože my, jako s bráchou, tak jako vydržíme něco, ale tohle bylo opravdu jako hodně, to už jako při prvním soustu vám začnou téct sliny,

F: Eh.

D: - teče vám z nosu,

A: - strašný

D: přestáváte slyšet,

F: Hlasitý smích

D: nevidíte, smích, takže prostě jako na nás koukali,

Smích.

D: vždycky se někdo přišel zeptat s takovým úsměvem: Hot?

Hlasitý smích.

F: Pokusný králíci.

E: To udělali naschvál třeba, ne?

D: Ne ne. Vyloženě jako nabrali, jo.

C: To byl jako bufet. A voni tam nabírali, co jsme si jako ukázali –

A: - a jím to nic nedělá?

D: Ne voni děti malý.

C: Děti malý.

D: To do sebe futrujou, v pohodě

F: Ty jsou zvyklý.

C: Jedí všechno rukama, takže jsou vždycky ještě od toho upatlaný.

F: To znaj od malička, no.

D: Jo, voni jsou na to zvyklí.

F: Hm.

C: A jeděj - a zdlábnou všechno, a -

D: Vyloženě jsme tam byli prostě jako taková rarita, zpestření dne.

F: Hihhi

E: Třeba normální nějaký jídlo jako ani necejtli.

A: Maj buňky asi.....spálené.

D: Je to možný.....takže když jsme si pak něco dávali, tak jsem musel jako dostatečně dopředu hlásit, že No hot, no, tomu rozuměli, vždycky se tak něk zasmáli ha ha ha –

F: - a bylo to i tak, jo, teda

D: Bylo to i tak pálivý.

C: Ale někdy ne.

D: No, někdy.

C: Ale jo, no. Bylo to jako, že, tady bych si řekla, že je to pálivý

B: - a co jste tam tak jedli pořád?

D: Rejži.

B: Rejži.

A: Rejži? Jo, pořád?

C: Rejži na všechny možný jako způsoby. No, vlastně oni tam maj jako nudle nebo rejži. No, takže buď takový ty nudle – a nebo

B: Hm, to je jak v Číně.

A: - rýžové taky – nudle? Nebo -

D: Ne, klasický.

A: Jo.

C: To ne, to ne.

D: Já myslím, že to maj spíš takový jako zavlečený z Číny, no ty nudle. Jinak původně maj takový typický jídlo –

A: - a nějaké placky třeba dělaj?

D: To asi ...

C: Takový jako smažený křupavý měli. Takový to je na to, aby když to máš hrozně pálivý, takže to trochu jako – že to jediný bylo nepálivý, no.

D: Typický jídlo pro ně je takzvaný rise and kari. Což je rejže, k tomu takovýdle mističky a v nich je jako různě udělaná zelenina, nějaká omáčka a maso a tak dále, tak to je, to je dobrý, no.

F: Hm.

D: Nějak jakoby různý rizota, jako z našeho pohledu, jinak rýže se zeleninou, rybou a tak dále. S tím masem je to tam horší, oni vlastně to moc nejedí sami

F: Hm.

D: A taky se tam, že jo, prodává klasickým asijským způsobem, že prostě praží sluníčko -

F: - Hm

D: - A tam mu takhle visej prostě dva nějaký kusy masa, tak pak když to dostanete na talíř, že jo, tak to neidentifikovatelný maso, neidentifikovatelný chuti...

F: Takže maso jste nejedli v podstatě.

D: Až tak ne. Sem tam jako pár kousků k nějaký rejži -

F: - Hm

D: - A párkrát jsme si objednali jako nějakou rybu, tak to bylo docela dobrý, ale taky jako s tou čerstvostí prostě maj obecně problém.

F: Hm.

D: Takže pak jsme nejedli radši ani moc ty ryby, protože to maso bylo – pak už vařili opravdu výborně, chutně, jako zelenina, rejže, omáčky, krásný, vopravdu. Ale s tím masem byl vždycky problém, takže -

C: jsme si pak už radši nedávali.

A: Asi to maj vyzkoušený, aby se neotrávili.

E: Oni jsou zvyklí.

C: No, tak bylo poznat, že ta ryba byla už jako trochu starší.

B: Jsem viděl v Maroku, jak tam visely vždycky ty fláky masa, teď do toho praží slunce, že jo. Šílený

C: Vajíčka, taky! Vůbec nic! Tavený sýr jsme tam viděli, v lednici nic. Všechno na sluníčku. Všechny takový jako pečiva, taky na sluníčku.

7

Muž – A, B

Kontext: Setkání dvou přátel, kteří se vídají často

A: Ted'ko bysme měli mít nějak víc akcí, ne? Ještě tu ZOO nebo co.

B: Mhm.

A: To je v pátek.

B: je to výroční mecheche...tam budeš? Nebudeš?

A: Ted'kon ve středu, že jo, to bude.

B: No no no.

A: Tam jdu, no..... Bude sranda..... Tam uvidíme ty staříky...- to je úplně

B: ty staříky, vole..

A: hustý

B: staříky a nějaká historie tý školy aspoň a tak....kvádro si brát nebudu -

A:- bude prdel

B: hodim si nějaký sako od kvádra, košili a normální kalhoty prostě, ty vole-

A: a to –

B: a normální boty si nechám, ty „dýsíčka“, něco černýho,

A: a to –

B: akorát si je vyčistim

A: Tam budu tancovat.

B: Co?

A: Hooo, s dramaťákem.

B: Jé, já se ti budu hrozně smát, ty jo!

A: To je hrozná prdel.

B: Jo?

A: To je úplně hroznej taneček, ty jo.

B: Ty jo, dramatickej kroužek, ty vole. Fuj!

A: To je hrozný.....Nooo, tak nějak.....v pohodě docela.....- tu matiku

B: – říkám, já vim, že jsou v dramaťáku jako v pohodě lidi, že jsou akorát exoti...

A: Akorát Klára je hrozná, ty jo.

B: No, tak vo tom nemluvim, vid'.

A: No, šílený.....Ty vole, teďkon ještě za babkou. Jsem se včera dozvěděl, že dneska odjíždíme, takžese mi tak nechce vůbec.

B: Jenom doufám, že v neděli nebude fakt hnusně, tyjo....že chci na ty brusle

A: Ty jdeš bruslit, jo?

B: Hm.

A: To bych měl letos aspoň jednou vytáhnout kolo. Minulej rok, ty jo, jsem na něm nebyl ani jednou. To jsme furt říkali s Honzou, tyjo, že budem mít čas, když bude hezky, tak si zajedu na pivko a.....vždycky se něco posralo -

B: - Tedka strašně úplně plný.....jak jsem jel z toho.....taková krásná cesta, víš co. Jsem byl rychlejš, jak kdybych jel tramvají, ty vole.

A: Hm. To je ono.

B: Tam bylo na tom Libeňáku, ty vole, tam jezdili euro....prach vždycky se tam vířil, ty vole, úplně....jsem přijel domu úplně mokrej, ty vole.

A: Hm.

B: Jako svině. Jsem jel proti slunko, na mě furt pražilo.

A: Tyjo, až budu mít nákej volnej čas, tak asi až bude teplo, tak asi fakt budu jezdit po Praze na kole, tyjo. Nějak o víkendech třeba.

B: V neděli si budem brát dvoje brusle, ty vole.

A: Musím vytáhnout – jdete bruslit, jo? Soňa nepadá?

B: Nevim. Je taková až moc rychlá. Až moc. Na můj vkus trošku, víš co.

8

Muž – A, C

Žena – B, D, E

Kontext: Setkání skupiny přátel po delší časové odmlce

A: Ve čtyři hodiny tam trenér na ně musel jít, protože tam dělali bordel.

C: Ho nakopal do prdele, že co tam děláme.

B: Kdo?

C: Já, Hámr a Bral, ne. Prostě Bral nák spal a my jsme s Hamrem brali budík, no tak právě co? Já jsem chytal a on na mě střílel, ne. No, a prostě Hámr, Hámr to počítal z postele, ne. Smích.

C: No a prostě jak přišel trenér, tak Hámr zalehl, jako, že spí a my jsme tam hráli dál, jako, že nic. Smích.

C: Hámr za tu svářku nemohl, ne, spal tam-

B: Chudák.

D: To jsem nevěděla, že vy dva.

C: No, já a Hamr.

A: Jsem říkal. Jsme též tam byli, jsem tam cinkl, ne, se dívat na hokej, ne, a trenér říká, to je, ve čtyři ráno na mě volá telefonem na pokoj jako, z recepcie, ne, že na jejich pokoji, tam na jejich pokoji je jaksi strašnej bordel, ne. Že vijou jako lidi, víš, co se tam děje, ne, že tam má kluky, ten trenér, ne.

E: Hm.

A: Takže jsem se tam přišel podívat a Tomáš ještě s jedním hrajou hokej ve čtyři ráno, a mají třetího a ten jim to počítal jako.

Smích.

B: Celej náš –

C: To bylo husté.

A: Celej náš Tomáš. Že?

C: V Pardubicích hotel, že. Vždycky přijdem na hotel a ten vypadal ten hotel jak, jak v tom Sám doma, ne.

B: Hm.

A: Jak tam jako...

B: Mhm, jo.

D: A ještě řekni, jak jsi byl stanovat.

C: Co?

D: Smích.
B: Minulý týden, že.
C: Co?
B: Mm..
C: Já nevím, co myslíš.
D: Spal jsi...pod širákem...
C: Smích.
D: Pršelo...Jo, blbost.
C: No, nepršelo.
B: Nepršelo, ale bylo dost jako sychravo, no. Ale dobré teda.
E: Aspoň –
B: Přežil to, je zdravěj. Nic mu není.
C: Na čerstvém vzduchu jsem spal –
E: Na čerstvém vzduchu. Smích. Jo, to jo, pod deštěm teda nevím.
C: NÓ, ale tam nepršelo.
B: Vono, vono naštěstí pršelo až tady.
A: Jedem pod stan tady...
D: Von neměl spacák, von spal úplně –
B: No, ale bez, bez spacáku a to bylo fakt jako –
E: Teď, no. Nebyla ti zima třeba?
C: Ne. Právě, že ne..... Jsem měl spacák.
E: Jsi nákej otužilej z toho ledu.
B: Počkej, tak měl jsi spacák nebo neměl?
C: Nakonec jsem měl spacák.
E: No!
B: Aha. Tak to jo.
E: A stejně je zima ale.
C: Ale nic jiného jsem neměl, a spal jsem jenom přikrytý pod dekou. No tak –
B: taky byla zima.

9

Žena – A, B, C, D

Kontext: Setkání spolužaček po delší časové odmlce

A: Jsem se taky bála, když přijel autem, k nám, jako měl přijet k nám, před tím divadlem, tak jsem, nejel včas, tak....měl malý zpoždění, tak jsem vyšla dřív z domu a říkám, mami, vid', že mi nebudeš mávat, vid'.
B: Jooo, smích
A: Úplně strach, že....se mi ten den...mně se zdálo pár dní před tím, že moje ségra a máma vodhrnou záclonu, žaluzie, prostě, a strašně prostě se vytlačujou u okna, aby viděly, viděly, jak vypadá. Jsem měla ve snu.
B: Jo.
Ticho 7s
C: Jsem ti neříkala, Tomášek má teďka holku.
B: Jé!
C: Brácha.
A: Ten, co jsem ho viděla.
C: Jsem teďka byla doma, ten minulej víkend, no a, a jako, nic nám vůbec neřek, že má holku. Ale měl ji na obrazovce, na monitoru, no a v mobilu, jo –
A: Aha
B: Jo, to je nenápadný teda. Smích
C: A když jsem se ho ptala, tak vůbec nic neřek. No a jednou jsme prostě takhle –
B: Smích
C: Já jsem prostě se vracela domů a na lavičce před barákem seděla nějaká holka. Taková jako vyvinutá. Jsem říkala. No, jestli to není ona. Přijdu domu a teď tam taťka. A teďka. Zvonila tady nějaká holka a chtěla Tomáška. To bude asi ta jeho. A já: aha. Tak my oba dva jsme šli jako k zácloně –
Hlasitý smích

C: - koukat.

Smích.

A: Né!

C: A teď říkáme, a teď říkáme, no, teďka by měla přijít mamka z nákupu. To by bylo dobrý, kdyby zrovna se s ní potkala, a s Tomáškem. No a teďka brácha, zrovna mezi tím přišel, ona na ně čekala prostě, on brácha mezi tím přišel domů a teďka frajer prostě. Šel do koupelny a teď –

B: Ho vidim úplně.

Hlasitý smích.

C: A teď já prostě jako: Tome, ty necháš holku takhle čekat! Prostě. Tam byla kosa, ona prostě seděla na lavičce prostě, vymrzlá, mně jí bylo úplně líto, ne..

- B: Si bude vážit...

- C: Bych takhle nečekala na kluka.

D: Tak, kdybys byla mladá, tak bys čekala.

A: No

Smích

C: No, a teď já: Běž už!

Smích

C: A říkám, ty musíš být nervozní, vid' – jsem furt do něj tak jako provokovala...No a když on vyšel, v tu chvíli, kdy on vyšel z baráku, ta holka se nadzvedla, tak mamka se blížila ke dvěřím.

B: Ne!

C: Takže. Takže prostě..mm..on šel a teďka ona: Ahoj! A teď on: Ahoj! A teď mamka: Ahoj!

B: Hlasitý smích. A teď vy dva z okna v prvním patře –

C: A teď my s taťkou –

Hlasitý smích

D: Jéj.

B: Jo! Tak to je pěkná storry.

C: Teď mamka přišla a já jako: Tak jsi jí viděla. A mamka: No, já jsem, já jsem říkala jako ahoj a teď, on nic neřek! Prostě nepozdravil svoji mamku před tou holkou, ne.

B: Smích. No, tak -

- D: Mm

B: To je normální. Smích

A: Hm, to je blbý.

B: To je normální, v tom věku.

C: Právě, no.

A: Kolik mu je?

C: Sedmnáct.

B: Se stydí za maminku, to je jasný.

C: No a pak jí to asi říkal, když šli...Jo! A ona ho hned chytla za ruku prostě.

A: Jo?

D: Ta holka.

B: Já myslela maminka.

Smích

C: Ne, ona ho chytla za ruku a Tomáš to ne, ji pouštěl.

A: To si dělá srandu.

C: Trdlo, no.

A: Hm.

C: Fakt sranda.

B: Jé, tyjo, já už ho měla za takovýho dospělýho, jak jsem ho teď posledně viděla. On je fakt dítě teda.

C: No, on je dítě. Já jsem říkala, jsme pak doma seděli a říkala jsem, já nechápu, jak ten Tomášek s někým chodí.

Smích

C: Že ta holka s nim chce chodit jako, když je takový dítě.

A: No, před ní není.

D: Před nim ne, no.

C: A pak přišel domů a říká, ne, to je super bejt v teple, tam je hrozná zima. Říkám, když jsem byla zamilovaná, tak mi bylo jedno, kolik je stupňů, jaká je zima, no.

D: Smích.

C: No, je dítě, no.
3s ticho
D: Hele, a co ty deprese?
C: No, teďka je to v pohodě.
D: Jo?
C: Hm.
A: Jaký?
2s ticho
C: No, tak on měl takový divný stavy. No, ani nebyl tak nijak diagnostikovaný, no. Takový byl úplně takový mimo.
A: A jak dlouho?
D: Kolik, že mu je? Sedmnáct?
C: No, dva dny, nebo tři dny, a pak už to bylo jako dobrý.
D: Mm.
A: A co dělal?
C: Ležel.
D: No, jako Alex.
B: Smích.
C: No... (pohrdavě)
D: Já jsem takovej cynik.
C: No, prostě co dělal? Jako kdyby neměl vůbec v očích život, no.
D: Já to tady uklízím.
A: A, a nemluvil vůbec?
C: Mm, strašně těžko. Jenom odpovídal jedno slovo.
B: To musí bejt úplně strašný ale.
A: A co jste dělali? Teda s nim na vyšetření –
C: - mm
A: U psychiatra.
C: Nejdřív byl u psycholožky a pak nás poslali na psychiatrii.
A: Hm.
C: No, a dala mu antibiotika. A chtěli, aby to bral dlouhodobě –
A: Hm.
C: Ale oni to nějak vysadili a nebere to...
D: Hele, čím je tohleto tady?
C: A teďka je to dobrý.
B: Není to Markéty?
A: Jo. To je moje.
4s ticho
B: Jé, ty se o nás pěkně staráš.
C: No.
A: No, hezky jsi to upravila.

10

Žena – A, B, C, D

Kontext: Setkání přítelkyň z dětství

A: Eee, první dárek byl.....byly konečně moje....chi....moje filmový Cinemy, který jsem si přála, no. Ten časopis.
B: - Jo, takhle.
A: Takže mi předplatil.....zaplatil. Che.
D: Jé.
A: Zaplatil mi vlastně, to, minulej rok, kterej jsem si už nekupovala. A ten tenhleten rok. No, takže –
D: Mhm
A: - mi to bude chodit jednou za měsíc, no.
D: Hm

A: Když si vezmete někoho typu jako Moraváka nebo typu jako Pražáka, no.

D: Já myslím, že na tom nezáleží, jsou stejný, to není měřítko.

A: No jako jsou stejný, ale.....já nevím. Někdy klady. Já nevím, no. Záleží na tom, jaký budou mít hlavně rodiče, no. Taký záleží na tom hodně.....Rodina je základ, že jo.

B: Hm, to jo, no.

A: Jsem chtěla být učitelka. Hrůza. Tak já ještě, že nemusím do práce prostě, já jsem tak ráda, jo. Uf. Když vidím nějaký děti na sídlišti, tak si úplně říkám -

Smích

D: Dobrý. Takže už se nevrátíš, jo, potom.

A: Ne, tak asi se vrátím. Ale prostě tak na to musí přijít jako čas a -

D: - A nepřemějšlíš o tom už teď. Nebo ještě vůbec.

A: Né, jako -

D: - neříkám teď. Jenom jako jestli na tom myslíš nebo vůbec na to nemáš myšlenky -

A: Ne, tak jako myslím, no. Zejtra jdu do školky - po dlouhý době se tam podívat.

D: Sem, tady, jo? Aha.

A: No, na tu Prahu 1.

A: No, co jsem chodila. Vlastně za všetkým. Za tou kolegyní, bude tam i řídá. (Ta mě vyhodila, mrcha.) Smích . A.....né. Jsem koupila bonboniéru čokoládovou, teda čokoládovou, nějaký banány nebo co- abych neurazila, že jo.

D: Smích

A: Nebo aby voni mě spíš neurazili, takhle.

C: Představte si, že ta, ta moje kamarádka Táňa z Třince, jak o ní vždycky říkám. Ona má dítě a představte si, teďka jak je jí čtyři měsíce, Terezce, a ona normálně musí do práce, protože by ztratila místo.

A: A co dělá?

C: V železárnách. Protože tam má stálý místo jako v laboratoři, víš.

A: Jako takže nějaká chemička a takhle -

B: - A von má právo ji vyhodit ten zaměstnavatel, když je na mateřský?

C: Nemá, ale on by ji mohl.....ona potřebuje chodit na - pravidelně, aby měla volný víkendy a prázdniny a předtím dělala na směny. Tak ona teďka chce prostě to stálý místo jako pravidelný.

A: No, a kojí, nebo jak to dělá?

C: No, právě, že kojí, jenže ona jak to prožívá, jak nechce prostě, tak má stres a přichází o mlíko. Ona tam hrozně nechce, ale.....no a má vyšší plat než ten její manžel.

A: Jo? Kolik má? Víš to, kolik má?

C: Nevím, Táni, ale u nás to moc není. Jako v těch železárnách, tam je ten plat ještě takovej jako slušnej..... No, to říkaj všichni, že to je úplně hrozný, když odtrhnou, to, mámu od toho dítěte, od miminka.

B: Hm....to je ještě brzo.

D: Hm

A: Ta Mariánka, ta vod Tomáše, ta vlastně od toho mého bráchy, od toho nejstaršího bráchy, ta Mariánka, tak ty maj taky holčičku Marianu a budou, a bude křtěná, takže budou křtiny, někdy teďka v lednu, v únoru, strašně se na to těšej. A bude křtěná vlastně i ta Mariánka, protože to je věřící, tak se zároveň pokřtí i tu Mařenku.

Bude to strašná oslava. A.....

C: Ta je od staršího bráchy.

A: No, ta od toho nejstaršího Tomáše.

B: Tvůj brácha není věřící, víd.

A: No není, no....a...von prej nemusí, prej to něk nemusí být, že prej, že jo, že to je nějak tak.

D: Stačí když je jeden, takhle, no.

A: Že, když -

B: - A jako dokážou se spolu - jako jak spolu vycházej? Spolu normálně jako....a nevádí mu to, jako že vona je věřící, jo. Protože většinou -

D: - tak ona nemusí být jako -

B: - věřících to vadí, když ten druhý není věřící.

A: Není, nevádí. Proč by to mělo vadit?

C: To třeba podle mě ne.

A: Ne on je takovej normální.....Ona jako je věřící, ale že by se nějak denně klečela na kolenou a ave maria, to ne. Ale...

Smích

C: To tak vždycky dobře popíšeš.

Smích

A: Já nevím, jestli se modlí, to ale....to ale....

D: Tak ono stačí prej, když je jeden, no.

A: No, stačí, že když je jeden. Ne, bude ta Mariánka teda, když je jeden a....on jako nemusí bejt Tomáš, ale už chodí s ní někam, někam na faru, nebo co to choděj někam, no. Oni byli včera na kuželkách s tím, s tím farníkem, nebo jak se mu říká.

C: S farářem.

D: S farářem, no.

A: Smích

A: Tak to.....prej to není takový násilný, že, to je.....mluví jako obecně k lidem jako a tak

C: A tady v Praze?

A: No, tam.....v Kyjích, na Praze devět. Se těším na ten kostel.

B: Jéééé, -

D: - No moment. Cože?

B: - Tvoje máma se aspoň snaží. To moje matka akorát jako, ta mi –

A: No vona, jako přála mi, abych jela, no.

C: - No, počkej, ale snažit se, když už je člověk jako, když má manžela... chi

B: No, proč ne? Tak jestli třeba manžel....je nevyhovující, tak jako....

C: Ale když ty tchýně bejvaj dost kritický, že jo. Já nevím jako, jak to je.

A: Ne, víš jsem říkala....těch pár facek...protože máma mi taky jednou vyprávěla, že se zamilovala do nějakýho chlapa – to znamená jako my jako, jo - a chtěla, a říkala, že a by spolu vodjeli, jo, vona to říkala doma, jo, a máma, její máma, její maminka prostě jí jako zmlátila. Prostě ne jako zmlátila, ale jako dala jí pár těch, a –

C: - A pomohlo

A: Zmlátila ji a pomohlo to a nevodjela za nim. A jmenoval se Tomáš, jako. To její první dítě se jmenuje Tomáš. Protože se jí líbil.

D: Chi chi

C: Fakt, jo?

B: Hmm

C: Můj tatka je taky Tomáš.

A: Hm.

C: Ale je možný, že prostě ty rodiče maj odlišnej vztah, jako to je mé diplomové téma, že. Odlišnej vztah k jednotlivým sourozencům, jo. Prostě mě vychovávali jinak než ségru. A je možný, že prostě na tu ségru už byli měkký. A že třeba i jí, jako i když ona odešla k němu bydlet, takže prostě.....já nevím, já jsem, mně v té době přišlo, že je strašně brzo -

D: - No

B: Aha

C: - Takže by prostě jako mohli mít to právo říct jí ne, ještě prostě počkej, ještě prostě teprve začínáš studovat, jako zůstaň, jo. Ale oni prostě nechali tak jako volnost.

D: Hm.

C: A teďka ona žije prostě už samostatně, tak už do toho moc nemůžou mluvit.

D: Hm.

C: Já nevím. No a já zase mám tu....Hi, já jsem poznamenaná tím, že jsem nejstarší, a že ze všeho, na všechno se dívám jako rodič, jo. Hi.

D: Smích

B: Takovej smírčí soudce.

C: Hm, ale to není dobrý

D: Máš...přejímáš jejich úlohu, no. Hi.

C: No, ale to není dobrý, jako.

D: No jo no, tak když to vidíš, že to prostě není tak dobrý -

C: Hm, ale moji rodiče byli mladý, no. A já jsem možná proto možná taková přemoudřelá.

Smích!

C: To bych radši byla takovej ten benjamínek bestarostnej...smích

D: Hm, otázka, že jo. Nela taky není v tom šťastná, když vidíš.

C: Prostřední to má ale těžký.

Smích

D: To mi říkal pan farář v pátek, že poslední, jo, že ty nejstarší, že to maj úplně nejhorší.
C: Jo?
D: Jo, že to je nejhorší úloha.
C: A on je nejstarší?
D: On je prostřední.
C: Aha! To je dobrý, že to tak řekne.
D: Nooo, smích.....No, že právě jeho, jeho sestra, že to měla úplně nejhorší, že je vychovávala. Že na nich měla....hm, a že ona byla ta nejméně opomíjená, a že se pak soustředili na ty malý a že ty rozmazlovali a.....no.
C: Jo. Dobrý.

12

Muž – A

Žena – B, C

Kontext: Rozhovor manželů s kamarádkou manželky

A: Já ti to řeknu takhle: ženská je blbá a naletí vždycky chlapovi na sluch, to, co, čím slyší, a chlap je všeobecně blbej a naletí na to, co vidí.
B: Mhm.....mmm.....smích.....na tom něco bude, člověče...
C: Ještě jednou!
B: Smích
C: Jsem neposlouch- Co že jsi říkal??? Ještě jednou.
B: Zopáčko.
A: Jakým způsobem chlap pozná ideální ženskou. To znamená, kdy je ženská natolik přitažlivá, aby se ten kluk poohlédl bez jakýchkoliv, jako, hm, sociálního chování. Podívá se na tělo, bude mít obličej schovaný, tak jaký myslíš, že podle tebe musí mít ženská tělo, aby ten chlap po ní letěl.
C: No, ale teda Alexi-
B: -To je-
C: -já jsem to tělo nějaký moc hezký neměla, teda no....no dobrý, no, co z tebe ještě vypadne
A: Ne ne ne, B: To je, přestaňte-
A: Počkej, to vo tom není. Já to potom za chvíli vysvětlím.
C: Aha.
A: Co myslíš?
B: Takový typicky ženský. Takový ty ženský tvary, aby prostě tam byly. Takový, jaký maj bejt-
A: No, definuj to.
B: -takový symetrický,
A: E, definuj to přesnějš.
B: Počkej. Jak definuj jako? Přímo míry, jo, myslíš čísla nebo...úsměv
A: Ne.
C: Smích
A: Jestli něco vo tom víš, tak řekni.
B: O čem?
A: Nebo jestli si myslíš, že já bych to měl charak-
B: Aby-
A: -Jak si myslíš, že by měla vypadat ideální přitažlivá postava pro chlapa.
B: Taková-
A: -nemusí tam být míry.
B: Taková, aby-
A: -A na čem to závisí teda.
B: Závisí to na tom, aby mo-, aby byla schopná mí-, rodit děti..... Mít-
A: -přesně tak.
B: - předpoklady
A: Dobře.
A: To je to, po čem je geneticky chlap vybaven-
B: -Ano

A: - a podvědomě tohle vnímá v každých chvílích-

B: -no

A: A studiema je dokázáno, že tohleto, aniž by si chlap uvědomoval, podle toho vybírá.

B: Mhm.

A: Dobře, ale jak to vyhledává v praxi? Aby mohla rodit?

B: Jak to vyhledává?-

A: -Jak takhle ženský tělo vypadá.

B: No, že má užší pas, širší boky... širší..vršek....to je všechno.

A: No, stoupni si na chvíličku.

B: Ne, ne prosím tě. Smích

A: Ne, stoupni si.

B: Ne, fakt tohle nemusíme takhle prakticky jako. Smích

C: Šššš

A: Prosím tě, stoupni si na chvíličku.

B: Ne, já nechci, abys mě takhle sledoval. Fakt ne.

A: Nejsi před cizíma. Stoupni si na chvíličku.

B: Né.

14

Žena – A, C

Muž – B, D

Kontext: Rozhovor skupiny přátel v domácím prostředí

A: Ondro, a co nechat Přírodovědy a jít na konzervatoř?

B: No, tak to by bylo úplně nejlepší, ale

C: Ty si věříš strašně

C: a myslíš, že se tam dostaneš? Dyť tam jsou..talenti

B: taky jsem si říkal, že je hudební věda na fildě, ale to je takový dost

C: to dělala moje spolužačka ze střední

B: jo?

C: to vůbec nemá s hudbou nic společného. - Ona vlastně dělala divadelní vědu!

B: tak to bych nechtěl

C: ale.....ale to mně přijde, že to –

B: to dělá Linda a A: to je to samý, to taky vůbec bys tam nehrál, to jenom – bys studoval vývoj...

B: jó

C: no to nene, vona vůbec nemá žádné divadlo. Vona nehraje, vona fakt jenom to studuje jako. Ne, že by to prakticky –

B: - ale třeba ta hudební věda, tak tam jenom už u přijímaček je hra na nástroj, myslím, dokonce tam je rozpoznávání intervalů. Ty přijímačky mi přišlo, docela jako že tak –

A: dobře

C: A k čemu ti to je? Prakticky to potřebuješ

B: - hudební věda? Budu moct psát do hudebních časopisů kritiku na hudební akce.

D: Smích

C: A to chceš dělat jako, jo?

B: Taky není to špatný. Docela jsou v tom peníze i.

C: Tak tohle chceš dělat.

- B: Když na to má člověk papír, tak....těch hudebních časopisů je docela dost. Většinou tam píšou lidi, který v tomhle nejsou jako vzdělaný. Omlka 4 s

D: Taková fotografie by taky nebyla špatná. To je zase nějaká – nějaký umění, ne? Nebo design

A: - nějaký kreslení by taky nebylo špatný. Přitom kreslení ti jde nejlíp.

D: Tam jsem chtěl jít a to jsem vzdal. Tam byl takovej nával...

A: Hele, nemysli si, že když uděláš pár fotek –

D: Tak

B: No to jistě, že ne. Jsou lidi, který –

D: Tam je to těžký. Bych možná, že i řek, že tou hudbou se člověk uživí snáz než tou fotografií.No, tak můžeš dělat pro nějaký časopis. V podstatě jako žít se jako uměleckej fotograf -

B: to nejde, no

D: – se spočítá na prstech jedny ruky, že jo, pomalu, takže –

B: Jako focení koncertů, že jo, třeba. Pár je takovejch.

C: - ty seš dobrej

D: jako no to, říkám, to je pro nějaký – nebo můžou nabízet, jako prodávat ty fotky

C: – dělej zvukaře!

D: když dneska fotí kdekdo, že jo, to je takový těžký

B: víš, co zvukař? Na zvukaře je jedna jediná škola na světě a ta je v Londýně.

C: Ale prosím tě.

B: a stojí sto tisíc v přepočtu na semestr, myslím

Smích

C: Tak nemusíš takovýhle –

B: – to je prestižní škola prostě jediná, že jo. Smích. Tam chce ten Káti kluk. Si na to šetří.

D: jo?

B: hm

C: Tak bys chodil sem někam –

B: – no, on si pořádal festival, teď musí splácet peníze, mu to nějak nevyšlo. Si to zařídil všechno a mu tam nikdo nepřijel –

A: sto tisíc na semestr, to znamená milion, jo, že ho bude stát studium.

B: No, asi, já nevím, prostě moc. Tak voni zase zvukaři profesionální

C: ty brďo

B: když je někdo na takový úrovni –

C: a takovej musí mít ale dobrej sluch, že jo

B: hm, normální, on dostane osm stovek za koncert.

D: - no tak

Vláďa mně říkal včera, že teda tam maj novýho, nebo kluka, kterej, zatím říká, no tak von potřeboval na začátku peníze, tak bral patnáct set, ale říkal, že si myslí, že i za pětistovku by to dělal.

3s pauza

C: mhm

D: a vim, že loni, když, to myslím, mně říkala Anita, jak dělala v Budějicích tu oslavu, že asi dva tisíce dala zvukaři. Jinak nic neplatila, ale on chtěl za ten večer dva tisíce.

C: uf

D: tak bylo to ozvučený dobře, no

3s pauza

B: tak zvukařina – já myslím, že totiž na to nemám, hm, sluch, na zvukařinu. To bych musel - přeci jenom – to člověk musí chvíli s tím žít, že jo. To by – plno muzikantů se – šum

D: - no voni se jako většinou staraj i o tu techniku, jo, takže, co tam je

B: a hlavně voni maj vlastní, že jo, takže to máš prostě něco, jako máš hudebníka, ten má svoje aparáty. I zvukař má svoje aparáty, který jsou ve stejný ceně. Minimálně. Nebo to maj ještě dražší. To prostě potřebujou, ty svoje věci.

C: hm

B: který si tam přitáhnou, prostě zapojej si to tam...

D: víš, jak to vždycky zvučej dlouho na to, na Malý Skále, půl hodiny před kapelou.

C: to je zbytečný úplně

D: no není, no asi

B: a voni zvučej, že jo...a to, to zvučej jenom ty na tom - totiž to nezvučej pro tebe. To pro tebe nazvučej během první písničky na věži. A ty, ty se většinou o to nestaraj tolik. Ty si tam zatím připravujou světla. A to zvučej ty na podiu, ty zvukaři, který na podiu zvučej odposlechy pro muzikanty, aby ten muzikant slyšel, - co chce slyšet.

A: – melodii, hm

C: aj!

B: Takže voni prostě si tam pořád, že jo, si tam, buď si tam poroučej muzikanti, nebo když je to velká kapela, tak už maj toho svýho odbor-, nebo zvukaře, kterej teda ví, co kdo chce, a většinou jich mívaj víc, že jo, kterej jeden tam běhá po podiu a – pak jsou nástrojoví technici, bedňáci, zvukaři, tiskoví mluvčí –

5s pauza

D: Nejlepší je dělat tiskovýho mluvčího. To je prostě-!

15

Žena – A

Muž – B

Kontext: Rozhovor kolegů

A: Divej. Kdybych to nezažila, já bych se chovala naprosto stejně. Ale v určitým okamžiku to musíš nechat odejít. A většinou to nikdy není vo tom, že by na sebe ty lidi byli hnusný.

B: Nechat odejít, ale jako jak odejít?

A: Jako –

B: Jako spíš –

A: Musíš se ho vzdát prostě. To je hrozně těžký se odmilovat prostě –

B: Ale ano.

A: I když ti ubližuje, tam ta nějaká vazba je, naopak oni mluví dost často o tom, že vlastně ty tyrany hrozně milují. Jako, jo, to jsou prostě takový ty paradoxy, a vo tom se ví, jo, to už bylo zjištěný, že...že tam není ta rodina

B: Hm.

A: Ale v okamžiku, kdy se teda seš před tím rozvodem, tak radí odmilovat. Tak musíš vypustit z hlavy, ze všeho,

B: No –

A: přestat navyklý ňáký procesy, prostě, vymlouvání, něco, prostě všechno zavřít, tak tam, mezi tím fakt nic nezbyde, než že ten člověk je absolutně lhostejnej.

B: Mhm.

A: Tam nemůže zůstat ta nitka toho jako, že si zavoláte, řeknete si informace –

B: Ahoj, jak se máš, neexistuje.

A: Ne, nejde.

B: Jak to?

A: Nevím, to prostě nejde. Nevím, taky to nechápu. Taky ne.

B: To já –

A: Tam prostě není. Tam není prostor už.

B: To já nevím, já třeba, já třeba –

A: Ti řeknu, fakt pětina, jako pět procent populace jsou schopni třeba slavit Vánoce se svejma partnerama –

B: Jo.

A: Ale já si myslím, že o je z toho důvodu, že to mezi nima neklapalo a oni si současně našli partnery a žádný z nich neměl tu...tu zkušenost z toho, že člověk pak musí fungovat sám.

B: Hm.

A: Jo, takže vopravdu to je... Já jsem to taky neuměla pochopit a strašně dlouho to trvá, než to... ale vopravdu tam nezůstane nic už.

B: Nezůstane nic. Ale to je, to je –

A: - Je to taky vo tom, jaký ty lidi jsou, jak se chovaj, jo.

B: Ale já, no, určitě, jo.

A:

B: Jo, ale já tohleto fakt jako nechápu, jo. Ale jak pak říkám –

A: - To nemůžeš pochopit jako. Protože to jsou věci, který když člověk...to jsou fakt věci z vlastní zkušenosti. A věci, který nezažiješ, tak je nemůžeš pochopit.

B: - Hm.

A: Můžeš je maximálně tolerovat a přijmout je u těch druhých, že prostě to tak vnímaj.

B: Jo.

A: Já jsem se teda naučila, že proto, abych byla k lidem tolerantní, nemusím pochopit, jaký mají...jako proč ty věci dělaj. Tak.

B: Dobře. Takže vlastně ty...aby ses odmilovala,

A: No –

B: - tak k tomu potřebuješ toho člověka nenávidět.

A: Nenenenene! To ne! Tak já já, jako –

B: - No ne, já jsem zažil, že tyhleto případy jsou, jo jako jo, že prostě když ta žena

A: - to ne

B: - má, má prostě nějaký pocit, že ten partner bohužel tam vůbec není, nebo poznal někoho jinýho –

A: - no

B: Ale potřebuje potlačit v sobě ten cit, kterej ještě v ní nějak zbyl k tomu stávajícímu partnerovi –

A: - nemyslim si, že to nemusí vyvažovat nenávistí

B: No, ale takhle to někteří dělaj, jo –

A: - m, já vim.

B: - třeba já jsem byl svědkem toho, že žena si musela dokonce vymyslet nějaký negativa, jen proto, aby si odůvodnila -

A: - jo jasně, aby si zdůvodnila, no tak to je právě...ono to je pak lehčí myslet si, že člověk dělal chybu –

B: Jo.

A: Nebo tam hodit nápomocnej čas, samozřejmě k tomu jako, jo-

B: - Jo. A u žen to takhle funguje? Jako, že, jako, že.

A: Tak asi jo. Nevim. Já jsem nic takového nezažila.

B: Jo, jo –

A: - jsem neměla chuť.

B: No ale ale, jo, tohleto, tohleto je dimenze, která je mezi dvouma mladýma lidma-

A: - hm

B: - kdy prostě ta žena asi chce poznat ještě něco víc, protože nechce se upínat na prvního přítele, nebo něco takovýho, chce prostě poznat svůj život za stejného partnera...nebo tak nějak, jo.

A: Jasný, má pocit, že by o něco přišla, kdyby prostě už teď jenom se chovala stejně, no.

B: Jo, ale tohleto je taková ta dimenze, která je ještě v první fázi, v uvozovkách –

A: - hm, hm

B: - a ta druhá fáze, nebo respektive další fáze je, když už prostě fakt ten člověk si toho druhého partnera vezme,

A: no, no

B: - něco si slíbí, jo, že spolu budou dobrovolně žít, jo –

A: - jo, jo

B: - a pak i ta druhá fáze, když už prostě tou první fází už oba dva prošli, jo –

A: Jo –

B: jo, tak i ta druhá fáze ztroskotá. Jak je tohleto možný? Vždyť to prostě ty lidi to musí mít naprosto jistý, vždyť do háje, to je prostě někdo, pro koho chci umřít.

A: To je, to je jednoduchý. Ty, no...žiješ, já nevim, sedmdesát let? Prvních dvacet let nemáš, prvních patnáct let se vztahy učíš vůbec jakoby podružně, podvědomě na kamarádech, na rodičích.

B: Hm.

A: Pak máš nějakých deset let, kdy prostě si vůbec uvědomuješ nějaký soužití a vlastního partnera.

B: No.

A: Teď si můžeš nasbírat zkušenosti, když teda máš ten pocit, že jsi absolutně přesvědčený vo tom, že jako teď je to ten pravej. Máš za sebou nějakých třeba sedm, deset let zkušeností vztahů a pět let třeba s tím jedním partnerem.

B: Mhm.

A: A teď si vem, že vás ale čeká třeba třicet společnejch let a mezitím se změní: funkčnost společnosti, tisíckrát se změní práce, vaše podmínky a teď ty nikdy nepoznáš toho člověka, jak reaguje v jaký situaci. Jinej prostě je –

B: - Ano.

A: - když je rozesmátej, ale (...)(...) pak se začne chovat úplně jinak.

B: No.

A: A pak najednou (...)(...)

B: Dobrý, ale -

A: - (...)(...)

B: Ano, ale přece vždycky ty lidi mají nějaký priority a ty priority a těch základních pět jako priorit musí být vždycky stejných.

A: Jenže nežiješ –

B: - Rodina...

A: Ano. To by bylo, Jirko, na ostrově, kde bychom byli sami dva. Ale jakmile do toho vstupuje společnost, pracovní kolektiv, příležitosti...nevim, jako.

B: Ale co to je za krávovinu? Příležitosti...prosim tě!

A: Ale není!
B: To je, to je, jako že –
A: - Vidíš ty ostatní lidi a každé a prostě a najednou ti nestačí už jenom to, co máš –
B: - Ano.
A: jako, rozumíš. Až něčeho dosáhneš, dokud něčeho dosahuješ, tak to chceš. Ale jakmile to máš rok, dva, tak už si toho nevážíš. To je normální lidská vlastnost.
B: Dobře. Chápu, já jsem arogantní, to chápu. Ale na druhou stranu když prostě jsem s někým, tak po nějakým čase si prostě řeknu, jo, že se vezmem, s ní chci být, jo, celý život.
A: No dobře.
B: A právě potom, potom přichází to testování, ta životní cesta, kdy my –
A: - jo, dobře
B: (...)(...) budem my...bude košér.
A: (...)(...) situaci, máš práci, máš, já nevím, takový kamarády, máš takový rodiče, a teď se to postupně prostě za deset, patnáct let přepne úplně jinam: z práce tě vyhodí, o rodiče, o rodiče přijdeš...(...)kamarády a je z tebe jinej člověk.
B: Ano, ale to je ta životní cesta, kterou ty prostě jdeš
A: Ano.
B: - a na které tě doprovází partnerka a ty a –
A: - a každé tu cestu může mít trošku jinou a pak se to fakt může rozejít, ten směr.
B: Ano, ale od toho, od toho, od toho je to přátelství, před, který předchází tomuto, aby se poznali, opravdu, ty cesty, i když budou třeba těžký, budou mít překážky, ale aby šli ruku v ruce, a jeden druhého podrželi a -
A: Je to krásný, je to tak, ale nefunguje to tak.
B: Ale to je zase jenom o lidech, o tom špatným chápání. Každá osoba chápe jako já, v momentě, kdy já naleznu osobu, která to bude chápat, jako já, tak v ten moment, já si myslím, že jsem našel životní partnerku.

18

Žena – A, B, C, D, E

Muž – F

Kontext: Skupina vedoucích na táboře

A: To je právě nejhorší.
B: No.
A: Ty by měly usínat jako poslední, aby ty ostatní stačily zabrat.
C: *Není zcela rozumět*
A: Budem to zkoumat na dospělých.
B: *smích*
A: To je jiný než u dětí.
B: Já bych teda nechtěla moc plivat. Jak voni vždycky ne –
A: *není zcela rozumět*
B: Když voni to maj vždycky deset minut a pak tam nosej dvojitý dávky jako. *Smích.* To už se divím jako.
D: Ale je to úžasné, jak ty děcka, nevím, jestli soutěživost nebo –
A: Jo, jo, to jsou ty malý. Větší by to nezvládli. Myslím, že na druhým stupni, nevím nevím teda.
D: To by se taky to, předháněli.
A: Takoví frajeři, patnáctiletý.
D: By z toho měli srandu.
A: Ty by se z toho poblili. Takový ty puberťačky vod těch třinácti let. Fuuuj, co to je, to nebudu plivat.
B: smích
E: Mi říkalo jedno dítě. Tady je to jiný než všude jinde. Čistit zuby se maj.
A: Jó, to je pravda. Všechno opačně.
Smích
D: Všichni, všichni mi včera slibovali, že se dneska osprchujou.
Smích
B: Já když jsem se jí dneska ptala, myli jste se, tak mi říkala jo. Ne, vlastně ne.
D: No, tak já jsem špitla, že by se měli osprchovat.
A: Někdo to slyšel. Někdo, kdo byl nejbliž.

D: Taky se zděsily maminky Ioni –

A: Já co jsem Ioni přivezla děti, který, znám jejich maminky, tak ty pak jako: von mi říkal, že se nemyli! Jak je to možný?

Smích

B: Fakt skvělý jako. Když jsem pak viděla všechny ty maminky, jak říkaly: Úplně nejlepší bylo, že si nemuseli čistit zuby a nemuseli se mejt.

D: Smích.

B: Co si-

A: Ty maminky udělaj obrázek pěknej.

D: Když si vzpomenu, jak když jsme jim řekli, že se nesměj čistit, jak jásali!

Smích

B: To je strašný.

E: Ivanka! Já když jsem k nim chodila, ta se tak šklebila.

B: Hm.

A: Jo, fuj.

D: Možná jedna, dvě holčičky, že se –

B: Hm, že jsou citlivější

D: zašklebily, ale jinak kluci jásali všichni.

A: Kolik je?

B: Půl hodiny.

A: Půl hodka? Jejej!

D: To to uteklo.

B: Než my je vzbudíme, tak akorát můžem začít, vid'.

A: Mhm. Hm, tak Hanička bude mít za čtyřicet minut.

B: Ale jak budem budit ve čtyři, to bude nejhorší.

C, D: Hm.

A: Jenže i pro nás, víš.

E: Tak vzbudíme Radka, ne.

B: Smích.

D: Hele, a Irča vůbec asi nereagovala na ten budík, co?

A: Ona byla. A pak šla spát.

E: Vona šla si lehnout. Ale vona říkala tó, von tady byl pejsek!

Smích

B: Ale my jsme jí mohli říct, aby zůstala spát, když má jenom tři holky.

F: To jsme mohli všichni zůstat spát.

B: Já vim, jenomže jako když už spí.

E: To taky můžu jít spát jako.

F: Jojo.

A: Hm. Mohli jsme se čenžnout jako že.

B: To jsme mohli, no.

A: To jsme mohli udělat jako jinak. To už je stejně jedno.

F: Tak jako ob.

A: Jak ob?

B: Jako na dvě půlky, víš.

A: Na čtyři hodiny si lehnout! To docela jde.

B: Jedny by spali doted' a druhý by spali vod ted'.

A: Né, to by byla nuda. Takhle je to lepší.

B: Mě by to nebavilo teda. Sama obíhat nějaký čtyři pokoje třeba.

A: A mě by nebavilo bejt sama vzhůru.

B: No.

C: Ale v šest hodin, to už je fakt blbý.

D: No.

B: To jo, no.

D: Tenkrát Pémová taky. To použila dospělé a na určitou dobu šla spát.

A: Jo aha!

B: On ten –

A: To je primitivní.
B: On ten první termín byl udělaný jinak. Tam si rodiče zařizovali své děti.
A: Tam byli všichni rodiče?
B: Hm.
D: To ale právě třeba říkala, že museli budit rodiče.
A: Eh.
D: Takže pak čekali.
F: A jak to dělali?
D: Oni začali obcházet...
B: Vstávejte!
Smích
F: To je všechno?
D: Tak..
A: A jak budili rodiče?
D: No, vždycky zatukali na dveře...
A: Jsi hned byla při smyslech, že jo.
B: No, tak měli natočený budík.
F: Deset čísel pozadu, že.
Smích
A: To jako radili tomu náměsíčnému, že jo. Aby vypočítal nějaký příklad. A když ho spočítá, tak není.
C: Já jsem se ptala, jak poznám, že je vzhůru. Když byl jeden náměsíčný, tak mu dávali vypočítat početní příklad.
D: Aha.
A: A ty máš zkušenost s náměsíčným?
C: Trošičku. Já třeba vim, že když jsem byla malá, tak jsem odpovídala na nějaký otázky, ale nic si nepamatuju, pak jsem usnula okamžitě.
A: A jsi náměsíčná?
C: Nejsem náměsíčná. Když mě třeba někdo vzbudí, tak mu dokážu odpovědět. Ale pak hned zase usnu.
A: Hm, hm.
E: Nám se stalo, že nám někdo říkal, nevěděly jsme vůbec nic, že si s kamarádkou v noci, že na sebe mluvíme, že si odpovídáme. Že se bavíme.
A: Cože?
E: Jsme si normálně povídaly. Se jedna tý druhý na něco zeptala a ta jí odpověděla.
A: Ne!
E: A prej ještě někdo na to něco říkala.
D: A srozumitelně?
E: No, je to srozumitelný.
A: Teda.
D: Člověk většinou –
A: S velkou kapacitou.
A: Co to je?
B: Naše topení.
A: Mužskej hlas. Já jsem slyšela mužskej hlas.
D: Né.
A: Zamčeno je?
B: Nebo ten tatínek mluví ze spaní, to je taky možný.
Smích

20

Žena – A

Muž – B, C

Kontext: Rozhovor lidí, kteří se neznají dlouze – při jídle

A: Mňam, to je dobrý.
B: Tady to je tvůj, tady to je můj.
A: Děkuju.

C: Díky.

A: Dobrý kafičko, mňam. A dejte si k tomu ananas.

B: Ne, ten je tvůj.

A: Né!

C: Jo jo, je tvůj. My ti ho nebudeme ujídat. Jsi velká holka, musíš hodně jíst.

A: Ho nesním.

C: Máš na to spoustu času.

A: Si ho nechám na snídani.

B: Nejlepší šlehačka ja Laura.

A: Jak to?

B: No, to je jiná značka. Chceš?

A: Mhm.

A: Děkuju! Nepřeháněj!

B: M, ne.

A: Smích.

C: To je spíš U.

A: Toho moc nemá, vid'.

B: Jo, to mám story se šlehačkou, jsem to říkal Dejvovi. Na táboře jsme hráli celotáborovu hru a já jsem vymyslel disciplínu „sladká pomsta“.

A: Mhm.

B: Jo. Hele.

C: Už jde na tebe.

A: Smích.

B: Né, v pohodě. E, to, všichni děti, to byla jakoby olympiáda, a všechny děti prostě si jakoby vydělávaly - v uvozovkách - peníze a vždýcky za to, když si našetřily, tak si šly něco koupit do stánku.

A: Mhm.

B: Jo. Takže to byly, prostě co plnily úkoly, a pak byly ještě tak zvané služby, což vlastně taky za ty peníze si mohly koupit.

A: Aha.

B: No a já jsem přemyslel, jsem prostě během tý hry vymyslel sladkou pomstu. Že jsem si tam vez jako do kafe prostě šlehačku. Dvě. Ve spreji. 3 s *ticho*. A teďka jsem si nastříhal tácky, napsal jsem tam „sladká pomsta“ za padesát korun. Což prostě bylo, že ty děti musely vobejít nejmíň prostě šest atrakcí, aby si to mohly dopřát. Plus teda jako za asi deset korun v uvozovkách, že jim dám jinou šlehačku, aby si to mohly sníst.

A: Mhm.

B: Že jo, okamžitě se vytvořila fronta jak prase a já měl na celý tábor dvě šlehačky.

A: Smích.

B: Takže prostě jsem to, jako, že každému dítěti jsem dal takhle. Prostě, víš co, za deset korun, aby si dalo. Ty malé děti tam chodily furt. Co, jsem říkal: Už ne! Dvakrát stačí. By tam furt takhle chodily, že jo. Pro šlehačku.

A: Hi.

B: Hm, a sladká pomsta byla za padesát. No takže teďka všichni zjišťovali, kdo to je. A když jsem jim řek, vo co tam jde, že, tady maj papírek, kam napíšou, pro koho to je a za co to je, a pak mi ho ukážou. Takže. Prostě všichni šli, peníze a to, shromáždili to, napsali papírek, dali mi to a ukázali mi to, kdo to je. No a šli dál. Jsem říkal prostě, ať jdou dál, jako vode mě a já si to budu hlídat sám. No nastříkal jsem si na tácek, že jo, teďka jsem vzal do ruky ten papírek, co voni napsali, tam šlo dítě, voni mi na něj ukázali, že to je von, já jsem se zved, běžel jsem k němu, takhle jsem mu to plácnul do obličeje, dal jsem mu papírek a bylo.

A: Smích.

B: Totální úspěch! Protože, víš co. Sranda, jakoby v uvozovkách, se chceš někomu pomstít, ale jako mám tu šlehačku –

A: To je dobrý!

B: Paráda!

10 s *ticho*.

B: Chutná ti?

A: Mňam.

B: Fakt dobrý. Si přidej.

C: Byl bych tlustej.

B: Fakt, není drahej.

A: Po tom neztloustneš, hele, jako po pivu.

C: Už asi tři roky se snažím přibrat a přibral jsem tři kila.

A: Tak to neznám. Že bych se snažila přibrat.

B: To já radši

C: Já mám deset kilo podváhy, to je hrozný.

A: Cože?

C: Když vydělíš svoji vejšku desítkou, tak by ti mělo vyjít, kolik bys měla vážit.

A: No, ale to je takový..

C: Plus minus.

B: To já mám mít sedmdesát osm kilo? Mám padesát devět.

C: Ty máš.. No hele, jsi hrozně hubenej!

B: Smích.

A: Máš padesát devět?

C: Jsi hubenější, než normálně. To já taky.

B: Když jim dobře, tak ne. Už jsem přibral na šedesát dva. Ha! Vždycky s Dejvem tyjo. Na těláku.

C: Hrozně bylo trapný, když jsme byli na tyčích a dělali jsme výmyk –

B: No, ty vole!

C: na tři sta kilo. Tam byla každá holka těžší, než my!

A: Smích